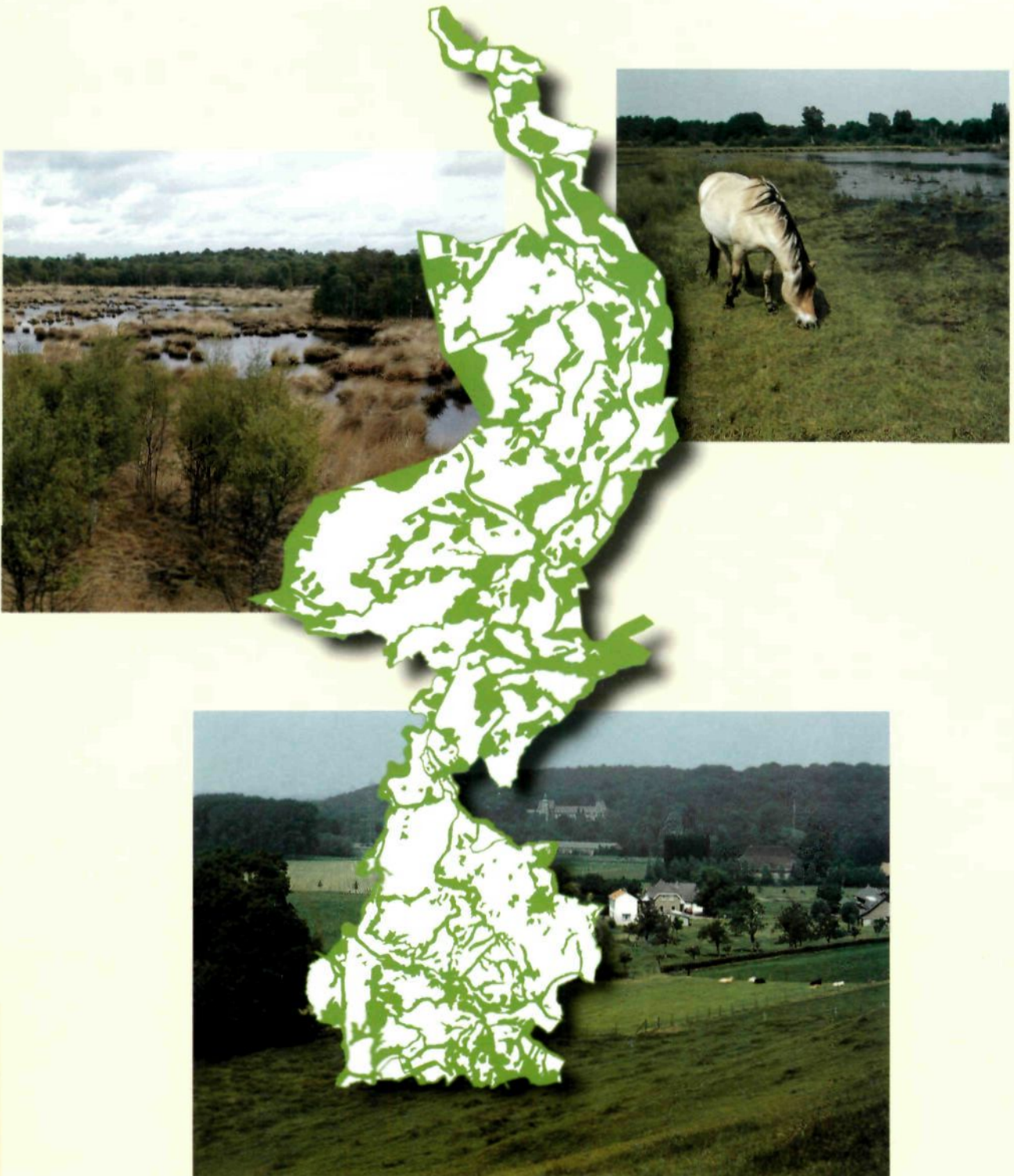

1007-21

Provincie
Limburg

BELEIDSNOTA
NATUUR en LANDSCHAP
1995-1999

BELEIDSNOTA NATUUR
EN LANDSCHAP 1995 - 1999

Provincie Limburg
Maastricht

Vastgesteld door Provinciale Staten op 17 februari 1995

INHOUDSOPGAVE

PLAN:

		Pagina
1.	Grondslag voor de Beleidsnota Natuur en Landschap 1995-1999	7
	1.1 Inleiding	7
	1.2 Problemen	7
	1.3 Perspectieven	8
	1.4 Beleid	9
	1.5 Positionering van de Beleidsnota	10
	1.6 Afbakening reikwijdte van de Beleidsnota	12
2.	Doelstellingen	15
	2.1 Inleiding	15
	2.2 Hoofddoelstellingen natuur en landschap	15
3.	De Beleidsnota op hoofdlijnen	17
	3.1 Inleiding	17
	3.2 Stimuleringsplannen Natuur, Bos en Landschap	17
	3.3 Bos- en natuurgebieden	19
	3.4 Landgoederen en historische buitenplaatsen	22
	3.5 Relatienota (R.B.O.) en Natuurontwikkelingsprojecten (R.B.N.)	23
	3.6 Natuurontwikkeling	26
	3.7 Landschapselementen	26
	3.8 Soortenbeleid	33
	3.9 Natuur en landschap in de stad	34
	3.10 Grensoverschrijdend beleid	34
	3.11 Onderzoek	35
	3.12 Ondersteuning organisaties	36
	3.13 Natuur- en milieu-educatie	39
	3.14 Subsidieregeling Natuur en Landschap	39
4.	Financieel overzicht	41

TOELICHTING:

1.	Inleiding	45
	1.1 Plaatsbepaling	45
	1.2 Wisselwerking met het Rijksbeleid	45
	1.3 Decentralisatie en IPO/LNV-Convenant	48
2.	De landschappelijke structuur van Limburg	51
3.	De ecologische structuur van Limburg	55
	3.1 Uitgangspunten	55
	3.2 Beleidslijnen voor de natuur in Limburg	56

	Pag.
4.	Stimuleringsplannen natuur, bos en landschap 63
5.	Bos- en natuurgebieden 65
	5.1 Aankoop van bos- en natuurgebieden 66
	5.2 Bevordering van beheer van bos en natuur buiten aankoopgebieden 68
6.	Landgoederen en historische buitenplaatsen 69
7.	Relatienota (R.B.O.) en natuurontwikkelingsprojecten (R.B.N.) 71
	7.1 Begrenzingsen 71
	7.2 Realisatie 71
	7.3 Verwerving en inrichting 71
	7.4 Beheersovereenkomsten 73
8.	Natuurontwikkeling 75
	8.1 Natuurontwikkeling langs de Maas, beken en waterlopen 75
	8.2 Natuurontwikkeling en ontgrondingen 75
	8.3 Gemeentelijke natuurontwikkelingsprojecten 77
	8.4 <i>Natuurontwikkeling als compensatie voor ingrepen in bestaande natuur- en bosgebieden</i> 78
9.	Kleine landschapselementen 79
	9.1 Heggen 79
	9.2 Poelen 79
	9.3 Hoogstamboomgaarden 79
	9.4 Graften, houtwallen, holle wegen, bronnen en beken 80
10.	Soortenbeleid 81
	10.1 Prioritaire soorten 81
	10.2 Uitvoering van het soortenbeleid 82
11.	Natuur en landschap in de stad 85
12.	Grensoverschrijdend beleid 87
	12.1 België 87
	12.2 Duitsland 87
	12.3 Grensmaas 88
13.	Onderzoek 89
	13.1 Inleiding 89
	13.2 Beleidsevaluerend onderzoek 89

	Pag.
14.	Ondersteuning natuur- en milieu-organisaties 91
14.1	De organisaties 91
14.2	Stichting Het Limburgs Landschap 91
14.3	Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen 92
14.4	Stichting Milieufederatie Limburg 93
14.5	Consulentschap Natuur- en Milieu-Educatie in Limburg 93
14.6	Natuurhistorisch Genootschap in Limburg 93
15.	Natuur- en milieu-educatie 95
15.1	Algemeen 95
15.2	Provincie 95
15.3	Subsidieregeling Voorlichtings- en Educatieprojecten Natuur, Milieu en Landschap 96
15.4	Gemeenten en Gewesten 96
15.5	Provinciale natuur- en milieu-organisaties 96
15.6	Voorlichting en educatie bij natuurontwikkelingsprojecten 96
16.	Subsidieregeling Natuur en Landschap 99
BIJLAGE:	Lijst van prioritaire soorten in Limburg

PLAN

1. Grondslag voor de Beleidsnota Natuur en Landschap 1995 - 1999

1.1 Inleiding

Limburg wordt in Nederland beschouwd als zijnde de provincie met de rijkste natuur en met de aantrekkelijkste landschappen. Niet voor niets herbergt Limburg drie Nationale Parken, is er het "oude" Nationale Landschap Heuvelland en is Midden-Limburg als Waardevol Cultuurlandschap aangewezen.

De rijkdom aan natuurwaarden en cultuurhistorische en landschappelijke waarden heeft bijgedragen tot een sterke toeristische ontwikkeling en een goed imago van de provincie als gebied om te wonen en werken. Het is dan ook een groot economisch belang om dit natuurlijk en landschappelijk kapitaal in stand te houden en zo mogelijk te versterken. Reeds vele decennia wordt door de provincie Limburg aandacht besteed aan het in stand houden en beschermen van natuur en landschap in Limburg. Tot circa 1980 is dit vooral vertaald in de vorm van het medesubsidiëren van aankopen van natuur- en bosgebieden door de Stichting Het Limburgs Landschap en de Vereniging Natuurmonumenten en het verlenen van exploitatiesubsidies aan Het Limburgs Landschap, de Milieufederatie en het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Daarnaast is door de ruimtelijke ordening en door het water-, milieu-, ontgrondingen- en landinrichtingsbeleid getracht bescherming te bieden aan natuur-, bos en landschapswaarden.

Na 1980 is de aandacht voor natuur en landschap sterk toegenomen en heeft het beleidsveld zich ontwikkeld tot één van de provinciale kerntaken. De rol van natuur en landschap in het provinciale facetbeleid (ruimte, water en milieu), en het daartoe nodige provinciale onderzoek naar natuur en landschap is versterkt. Er zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van een sectorbeleid natuur en landschap zoals het hoogstamboomgaardenbeleid. Deze ontwikkeling heeft bijgedragen tot, en wordt versterkt door, het overhevelen van diverse rijkstaken op het gebied van natuur en landschap naar de provincie, uiterlijk met ingang van 1996. Het subsidiebeleid ten behoeve van de instandhouding van kleine landschapselementen (de ROL/RAL) is reeds in 1992 gedecentraliseerd.

1.2 Problemen

De beschikbare ruimte voor nieuwe ontwikkelingen is beperkt. Nieuwe bouwlocaties, aanleg van wegen, delfstofwinning, industrieverstagingen e.d. betekenen per definitie dat het areaal landelijk gebied kleiner wordt, met name landbouwgrond. De intensivering van het grondgebruik door stedelijke functies, maar ook door de landbouw heeft erin geresulteerd, dat bos- en natuurgebieden worden aangetast als gevolg van o.a. verdroging, verzuring en verrijking met voedingsstoffen

(nitraten en fosfaten) via water en/of lucht.

De van oudsher vele landschapselementen in het landelijk gebied, zoals houtwallen, graften, heggen, sloten, greppels en poelen, zijn via een sluipend proces sterk in aantal en dichtheid achteruitgegaan. Daarmee is óók voor veel plante- en diersoorten de leefbaarheid van het landelijk gebied sterk verminderd en zijn op veel plaatsen specifieke plante- en diersoorten verdwenen. Veel heideterreinen zijn vergrast en/of door opslag van berken in bos veranderd. In grote delen van Noord- en Midden-Limburg is de weidevogelstand sterk achteruitgegaan. Dieren als bijvoorbeeld de Knoflookpad en de Ortolaan zijn praktisch uitgestorven. Via het beleidsterrein van de ruimtelijke ordening alleen zijn deze ontwikkelingen niet te keren.

Ortolaan, praktisch uitgestorven als broedvogel.

Op zichzelf is de bovenstaande problematiek niet nieuw, maar nog steeds actueel. Er is in de afgelopen jaren versterkt ingezet op het ombuigen van de negatieve trend, maar per saldo is in veel delen van de provincie nog steeds sprake van een zorgelijke situatie.

1.3

Perspectieven

Mede dankzij de specifieke aandacht voor de Das bij uitvoeringsprojecten en in de ruimtelijke ordening, en de realisatie van dassentunnels is de dassenstand zich aan het herstellen. De populaties van de Vroedmeesterpad zijn zich mede dankzij de aanleg van poelen aan het herstellen. De Otter is nog steeds in Limburg aanwezig. Dankzij het verwijderen van een dikke humuslaag op de bodem van De Banen (Nederweert) heeft zich aldaar opnieuw een voedselarme water- en oevervegetatie kunnen ontwikkelen.

Met bovenstaande voorbeelden wil duidelijk gemaakt worden dat er voor de bescherming en instandhouding van natuur- en landschapswaarden niet alleen kan worden volstaan met het planologisch goed bestemmen en beschermen van gebieden. Het verbeteren van water- en luchtomstandigheden in de bos- en natuurgebieden is anno 1995 in geheel Limburg noodzakelijk. Bovendien zijn voor het behoud en beheer van specifieke natuur- en landschapselementen stimuleringsmaatregelen nodig. Dit vraagt om specifiek beleid, aangezien de natuurwaarden en de problemen van gebied tot gebied (sterk) kunnen variëren.

1.4

Beleid

Voor gebieden met vooral cultuurhistorische en landschappelijke waarden en meer algemene natuurwaarden kan een goede bescherming door middel van vooral adequaat r.o.-beleid gerealiseerd worden.

Uitgaande van de aanwezige en te ontwikkelen natuur- en landschapswaarden wordt in het r.o.-beleid gevraagd om een adequate bescherming.

In de streekplannen wordt o.a. een nadere ruimtelijke vertaling gegeven van de ecologische structuur van Limburg. Hierdoor wordt het mogelijk accentverschillen in beleid te ontwikkelen en activiteiten te sturen.

In het kader van het waterbeleid, maar ook via landinrichting, komen uitvoeringsmaatregelen in beeld, waardoor verdrogingsproblemen worden aangepakt en voor enkele specifieke gebieden herstel van de natuurlijke natte omstandigheden wordt bereikt. Projecten gericht op integraal waterbeheer (REGIWA) en anti-verdrogingsprojecten zijn in voorbereiding en deels in uitvoering (Mariapeel, Zwart Water/Ravenvennen, Kroonbeek/Tielebeek, Roode Beek).

Het milieubeleid richt zich op verlaging van de hoge deposities van verzurende en vermestende stoffen door middel van generieke maatregelen, met daarnaast voor bijzonder gevoelige natuurgebieden, zoals de hoogvenen en vennen, aanvullend gebiedsgericht beleid.

Indien de bestemming goed is geregeld, de water- en milieuecondities eveneens naar wens zijn, is er nog steeds niet overal sprake van een goede waarborg voor het in stand houden van de aanwezige of nagestreefde natuur- en landschapswaarden. Het beheer en onderhoud vormen op dat moment de sleutelfactoren. Dit geldt met name in Nederland, aangezien de hier nog aanwezige natuurwaarden in belangrijke mate afhankelijk zijn van een zekere vorm van menselijk beheer. Extensivering van dat beheer, tot uiteindelijk in bepaalde gebieden een vorm van natuurlijk zelfbeheer, wordt daarbij nagestreefd. Op korte termijn zijn op veel plaatsen vanwege de hoge deposities nog extra beheersactiviteiten nodig.

Voor veel vormen van natuur, b.v. heiden, hoogvenen, vochtige en natte bossen en grazige soortenrijke vegetaties, zijn bijzondere beheersinspanningen nodig. Aankoop door een natuurbeschermingsorganisatie is een eerste stap, maar die instantie moet vervolgens ook de mogelijkheid hebben om het noodzakelijke beheer te kunnen plegen. Daar in veel gevallen via de lucht meer voedingsstoffen worden aangevoerd dan voor de desbetreffende natuurlijke vegetatie wenselijk is, zijn plaatselijk ingrijpende beheersinspanningen nodig.

1.5 Positionering van de Beleidsnota

De beleidsnota staat niet op zichzelf. Binnen de beleidslijnen die zijn vastgelegd in streekplannen, Milieubeleidsplan en Waterhuishoudingsplan vormt de beleidsnota het kader voor de inzet van sectorinstrumenten en subsidieregelingen op het gebied van natuur en landschap. Verruiming of inperking van flankerend beleid op het gebied van bijvoorbeeld ruimtelijke ordening, milieu of water vindt plaats in het kader van de betreffende planfiguren en wordt dus niet aan de orde gesteld in de Beleidsnota Natuur en Landschap. Op provinciaal niveau worden de ontwikkelingen van diverse belangen beoordeeld op basis van onder meer provinciale ruimtelijke, milieu- en waterdoelstellingen. Aan de diverse stedelijke en landelijke functies worden op deze wijze zowel mogelijkheden als randvoorwaarden geboden.

In toenemende mate wordt er gestreefd naar een gebiedsgerichte integratie van provinciale beleidskaders, teneinde voor de gebruiksfuncties een samenhangend perspectief te schetsen. Op rijksniveau is de samenvoeging van diverse structuurschema's tot één Structuurschema Groene

Ruimte hiervan een voorbeeld. In deze beleidskaders krijgen de behouds- en ontwikkelingsmogelijkheden voor de natuur een steeds groter gewicht. Dat heeft te maken met de maatschappelijke opvattingen over het natuurlijk erfgoed en de leefomgeving.

Dankzij de karteringen van vegetatie en fauna is inzicht verkregen in de huidige toestand van de natuur. Zoals eerder is aangegeven kan voor het behoud van natuur en landschap niet worden volstaan met alleen een planologische bescherming, maar zal veelal zorg gedragen moeten worden voor actieve beheers- en inrichtingsmaatregelen binnen de natuurgebieden. Ten aanzien van deze gebieden worden bovendien veelal eisen gesteld aan de ontwikkelingen van andere nabijgelegen functies vanwege de water- en milieurelaties. Dit alles met als doel om de kwaliteit van natuur en landschap te kunnen behouden en zo mogelijk te verhogen. Daarnaast is sinds het Natuurbeleidsplan een actief beleid tot ruimtelijke uitbreiding en bescherming van natuurwaarden ingezet. In het verlengde van het Natuurbeleidsplan is door het Rijk een nationaal overzicht opgesteld van "natuurdoeltypen" (nota Ecosysteemvisies). Aan de provincies wordt gevraagd deze natuurdoeltypen te koppelen aan de verschillende natuur- en bosgebieden. Hierop wordt in hoofdstuk 3 van deze beleidsnota bij het onderdeel Stimuleringsplannen Natuur, Bos en Landschap verder ingegaan.

Deze in de komende periode van 3 jaar plaatshebbende actie is van strategische betekenis.

Per gebied moet worden vastgelegd, welke natuur-, bos- en landschapsdoelen centraal staan. Daarbij worden, uitgaande van de huidige toestand, lokaal kenmerkende soorten van planten en dieren aangegeven, die als indicator dienen voor de mate waarin de gewenste situatie is bereikt.

Gekoppeld aan de natuurdoeltypen zijn landelijk normen geformuleerd ten aanzien van de bijbehorende bodem-, water- en luchtcondities, waaraan dient te worden voldaan. Deze ecologische normering voor de water- en milieukwaliteit en -kwantiteit dient evenwel nog regionaal te worden vertaald.

Al met al ontstaat in de komende jaren een gebiedsgedifferentieerd overzicht van taakstellingen en van de wenselijkheid van de inzet van sectorinstrumenten Natuur en Landschap (b.v. de Natuurbeschermingswet en Relatienota). Bovendien worden de ecologische wensen in het kader van de ruimtelijke ordening, waterhuishouding en milieubeleid op deze wijze duidelijker.

Het beleidsveld Natuur en Landschap zal langs deze weg aan inhoud en belang winnen en een belangrijker richtsnoer worden bij het maken van ruimtelijke, milieu- en watertechnische keuzes. De positie van de provincie wordt daarbij steeds belangrijker aangezien als gevolg van de decentralisatie van rijkstaken op het gebied van natuur en landschap

(D.I.-Akkoord 1993), de provinciale kerntaak sterk wordt uitgebreid. De nu voorliggende Beleidsnota Natuur en Landschap geeft nog slechts in beperkte mate invulling aan de strategische positie van de sector Natuur en Landschap. Enerzijds komt dit doordat de concrete invulling van het D.I.-Akkoord nog niet bekend is in de vorm van exact omschreven bevoegdheden, werkzaamheden, middelen en personeel voor de provincie Limburg. Anderzijds is eerst onlangs gestart met de gebiedsgerichte invulling van natuurdoelstellingen.

Over enkele jaren zal een beleidsnota worden opgesteld met meer gebiedsgedifferentieerde aanknopingspunten voor o.a. streekplan, waterhuishoudingsplan en milieubeleidsplan.

1.6 Afbakening reikwijdte van de Beleidsnota

De beleidsnota geldt voor de periode 1995 tot en met 1998. De Beleidsnota Natuur en Landschap beperkt zich vooral tot de sectorinstrumenten, waarbij financiële aspecten een rol spelen en waardoor een claim wordt gelegd op de provinciale financiën.

Er wordt slechts zijdelings ingegaan op de wijze waarop de belangen van natuur en landschap moeten doorklinken in het kader van het facetbeleid ruimte, water en milieu. Discussies dienaangaande vinden plaats in het kader van deze beleidsvelden.

Door de nadruk op sectorbeleid met financiële consequenties lijkt de uitwerking van het provinciale landschapsbeleid beperkt. Daarbij moet bedacht worden, dat op het niveau van de inzet van de diverse sectorinstrumenten meestal sprake is van zowel landschaps- als natuuraspecten. Daarnaast gebeurt behoud en bescherming van het landschap voornamelijk door middel van het ruimtelijke ordeningsbeleid. Landschapsontwikkeling gebeurt vooral in het kader van landinrichtingsprojecten, die vanuit het streekplan worden aangestuurd.

De beleidsnota beperkt zich dus tot de sectoren natuur en landschap. Voor de sector bosbouw zal een aparte nota worden opgesteld. Dit betekent echter niet dat er geen aandacht wordt besteed aan de Limburgse bossen in de Beleidsnota Natuur en Landschap. De invalshoek is echter primair gericht op de betekenis van bos voor natuur- en landschapswaarden. De behandeling van de toeristisch-recreatieve en houtteeltkundige functie van bos valt buiten het kader van deze beleidsnota.

Het overgrote deel van het sectorbeleid is in samenwerking met het Rijk tot ontwikkeling gekomen, of door het Rijk geïnitieerd met in de uitvoering een duidelijke taakstelling voor de provincie. In het kader van het IPO/L.N.V.-convenant uit 1991 en het D.I.-Akkoord in 1993 wordt de centrale positie van de provincie nader onderstreept en diverse rijks-taken op het gebied van natuur en landschap naar de provincie

gedecentraliseerd. Daar waar op dit moment duidelijkheid aanwezig is over deze decentralisatie is dit verwerkt in de nu voorliggende Beleidsnota. Diverse taken moeten nog preciezer worden omschreven en afgebakend, of vragen om wetwijzigingen, waardoor pas in 1996 meer duidelijkheid zal ontstaan.

Ondanks de nog lopende discussies met betrekking tot het D.I.-Akkoord wordt nu toch een nieuwe beleidsnota uitgebracht.

De reden daartoe is gelegen in het feit dat de beleidsnota Natuur en Landschap 1989-1993 dient te worden voorzien van een opvolger en vooral het gegeven dat in de afgelopen jaren een spanning is ontstaan tussen het financiële streefniveau vanuit het geschreven beleid en de feitelijke beschikbare ruimte mede als gevolg van een aantal bezuinigingen. De nu voorliggende beleidsnota zal echter vrij snel opnieuw moeten worden herzien.

In hoofdstuk 2 wordt het algemene doelstellingenkader gegeven dat als vertrekpunt geldt voor het provinciale sectorbeleid natuur en landschap.

Hoofdstuk 3 behandelt het brede pallet aan activiteiten, welke worden ontplooid en/of gestimuleerd in het kader van het sectorbeleid.

In grote lijnen zijn de diverse beleidsonderdelen te groeperen in de vorm van respectievelijk:

- gebiedsgericht beleid (grotere gebieden);
- objectgericht beleid (kleine landschapselementen);
- soortenbeleid;
- ondersteuning van natuur-, milieu- en landschapsorganisaties;
- stimuleringsubsidies.

2. Doelstellingen

2.1 Inleiding

In hoofdstuk 1 van de Beleidsnota Natuur en Landschap 1989-1993 zijn de functionele en esthetische motieven voor een provinciaal natuur- en landschapsbeleid uitgebreid aan de orde geweest. Deze uitgangspunten worden in deze nota niet herhaald. In dit hoofdstuk worden de meer algemene doelen voor het provinciale natuur- en landschapsbeleid geformuleerd.

Verdere concretisering van deze doelen vindt onder andere plaats in het facetbeleid ruimte, water en milieu, maar ook in het overige sectorbeleid. Zoals in het voorgaande is aangegeven, komt dit beleid slechts zijdelings aan de orde.

Concretisering van de doelen vindt ook plaats door de inzet van het financiële instrumentarium uit het provinciale sectorbeleid natuur en landschap. Deze Beleidsnota richt zich met name op dit deel van het provinciale beleid.

Het verwezenlijken van de ruimtelijke ecologische structuur en de landschappelijke structuur maakt onderdeel uit van de doelstellingen, maar is verder globaal weergegeven en uitgewerkt in het Toelichtende deel van de Beleidsnota.

De kaarten van de ecologische en landschappelijke structuur worden in hoofdstuk 2 en 3 van de Toelichting nader uitgelegd. De kaarten hebben geen planstatus. Ze zijn een weergave van de betekenis van de onderscheiden gebieden voor natuur en landschap. Als zodanig vormen de kaarten een belangrijk referentiekader. Streek- en bestemmingsplannen zullen moeten zorgen voor de planologische vertaling. De ecologische structuur in Noord- en Midden-Limburg heeft in het streekplan een duidelijke status gekregen.

2.2 Hoofddoelstellingen natuur en landschap

Landschap:

Het bevorderen van het behouden, herstellen en ontwikkelen van de verscheidenheid en duurzame samenhang in de landschappen, waaraan Limburg zijn eigenheid in grote mate te danken heeft.

Natuur:

Het bevorderen van een zo groot mogelijke rijkdom aan natuurwaarden en het behouden, herstellen en ontwikkelen van een duurzame ecologische structuur. Hierbij ligt de nadruk op soorten en levensgemeenschappen die van nature, dan wel van oudsher voorkomen.

De bovenstaande hoofddoelstellingen worden nader geconcretiseerd tot

de volgende doelstellingen:

- a. Duurzame instandhouding en - waar mogelijk - versterking van de verscheidenheid en identiteit van de landschappen van Limburg.
- b. Behoud, herstel en ontwikkeling van zo natuurlijk mogelijke ecosystemen binnen een ruimtelijke stabiele ecologische structuur.
- c. Beschermen van aardkundig, archeologisch, historisch-geografisch en bouwkundig waardevolle gebieden.
- d. Behoud en ontwikkeling van een basiskwaliteit aan algemene natuurwaarden in het gehele landelijke gebied alsmede in de stedelijke omgeving.
- e. Behoud en herstel van een zo natuurlijk mogelijke verscheidenheid aan in het wild levende plante- en diersoorten als elementen van de ecosystemen, waarvan zij deel uitmaken (soortenbeleid).
- f. *Benutten van kansen die nieuwe ontwikkelingen in functies bieden om de kwaliteit van het landschap te verhogen.*
- g. Versterken van het milieu-, water- en het ruimtelijk beleid gericht op de bescherming van de ecologische structuur (bufferbeleid).
- h. Vergroten van het draagvlak voor het natuur- en landschapsbeleid binnen de samenleving door het bevorderen van natuur- en milieu-educatie.
- i. Systematisering, verdere onderbouwing en toetsing van het beleid door een adequate onderzoeksinspanning.

3. De Beleidsnota op hoofdlijnen

3.1 Inleiding

Deze Beleidsnota is met name gericht op de financiële aspecten van het provinciale natuur- en landschapsbeleid, en heeft daarbij een overwegend consoliderend karakter. Dit heeft een aantal oorzaken:

- de nieuwe taken op basis van het akkoord over de Decentralisatie Impuls (D.I.-Akkoord) moeten nog nader worden omschreven in IPO-L.N.V.-kader, en kunnen nog niet worden verwerkt in de beleidsnota;
- veel van het in de vorige beleidsnota beschreven beleid is nog volop actueel.

Dat er toch nu een nieuwe beleidsnota is opgesteld heeft te maken met het feit, dat er in de afgelopen jaren een spanning is ontstaan tussen de financiële ruimte, welke vanuit het beschreven provinciale beleid als streefbudget is aangegeven, en de beschikbare ruimte mede als gevolg van een aantal bezuinigingsrondes.

Een heroverweging en bekrachtiging van met name het financiële beleid is gewenst, omdat de Beleidsnota Natuur en Landschap 1989-1993 formeel niet meer van kracht is. Dit is tevens van belang, omdat er op veel onderdelen sprake is van een koppeling met rijkssubsidies (aankopen, ondersteuning organisaties e.d.).

In dit hoofdstuk wordt vooral het instrumentarium voor het te voeren provinciale beleid voor natuur en landschap verwoord, uitmondend in voorstellen tot de beschikbaarstelling van financiële middelen in de periode 1995-1999. Voor de verschillende onderwerpen wordt in het Toelichtingsdeel van de Beleidsnota Natuur en Landschap 1995-1999 nader uitgewerkt op welke wijze Gedeputeerde Staten deze taken willen gaan uitoefenen en de financiële achtergrond voor dat sectorbeleid.

In het navolgende is bij iedere paragraaf tussen haakjes het corresponderende hoofdstuk in het Toelichtingsdeel van de Beleidsnota Natuur en Landschap 1995-1999 aangegeven.

3.2 Stimuleringsplannen Natuur, Bos en Landschap (2, 3, 4)

In het kader van het D.I.-Akkoord 1993 is, als uitvloeisel van het Structuurschema Groene Ruimte, afgesproken dat aan de provincies formatieplaatsen worden overgedragen voor gebiedsgerichte beleidsuitwerking en voor de decentralisatie van taken betreffende natuur, bos en landschap. In het S.G.R. is het begrip Gebiedsvisies Natuur, Bos en Landschap geïntroduceerd als middel om de gebiedsgerichte beleidsuitvoering vorm en inhoud te geven.

In het D.I.-Akkoord is afgesproken dat deze Gebiedsvisies Natuur, Bos en Landschap tot 1996 gezamenlijk met het Rijk worden opgesteld. De provincie wil de bedoelde gebiedsvisies opstellen in de vorm van Stimuleringsplannen Natuur, Bos en Landschap.

Een Stimuleringsplan bestaat uit twee delen, te weten een doelstellendeel met streefbeelden en benodigde maatregelen (kortom een gebiedsvisie) en een actieprogramma met concrete projecten, voorzien van een financiële paragraaf en een tijdsplanning.

In de doelstellingen is verwoord, dat het behouden en beschermen van natuur en landschap vraagt om specifieke maatregelen op het gebied van beheer en onderhoud, maar ook in het kader van de ruimtelijke ordening en het water- en milieubeleid. Daarbij is veelal geen sprake van "standaardnormen", maar moet maatwerk worden geleverd. In de Stimuleringsplannen N.B.L. wordt voor alle bos- en natuurgebieden, maar ook voor landschapseenheden vastgelegd, welke natuur-, bos- of landschapswaarden aldaar als doel nagestreefd worden. Uitgaande van de huidige toestand en de nagestreefde doelen ontstaat een inzicht in de gewenste maatregelen op het gebied van onder meer r.o., water en milieu, maar ook voor de sectorinstrumenten als aankoop natuurgebieden, de ROL-Limburg, de Relatienota en Natuurbeschermingswet. Voor geheel Limburg worden in de periode 1994-1997 in totaal zeven Stimuleringsplannen Natuur, Bos en Landschap opgesteld.

Een Stimuleringsplan N.B.L. dient uit te monden in een actieprogramma.

De actieprogramma's worden na overleg met betrokken instanties, en advisering door het Aankoopbeleidsoverleg, P.P.C. en P.C.M.W. vastgesteld door Gedeputeerde Staten.

Gedeputeerde Staten nemen het initiatief om te komen tot uitvoering van de actieprogramma's. Voor de uitvoeringsprojecten op basis van de op te stellen actieprogramma's zijn nu geen financiën uitgetrokken. In hoge mate zal sprake zijn van een gecoördineerde inzet van bestaande middelen en regelingen. Tot uitvoering wordt slechts overgegaan als de daarvoor benodigde financiën zijn beschikbaar gesteld. De Beleidsnota Natuur en Landschap, maar ook andere provinciale plannen (Waterhuishoudingsplan) vormen het kader waarbinnen de actieprogramma's worden gerealiseerd.

De Stimuleringsplannen N.B.L. vormen een goed basisdocument voor de sectoren Natuur, Bos en Landschap om gebiedsgericht beleid te voeren. Ze vormen als zodanig ook bouwstenen voor de ontwikkeling en realisatie van provinciale plannen op het gebied van ruimte, water en milieu.

Bos- en natuurgebieden (5)

De bos- en natuurgebieden vormen de ruggegraat voor de ecologische en landschappelijke structuur in Limburg. Zij vormen tevens de basis voor onder meer de toeristische en recreatieve sector. Kwalitatieve en kwantitatieve aantasting van het huidige areaal bos- en natuurgebieden dient dan ook te worden vermeden. In voorkomende gevallen moet gestreefd worden naar volledige compensatie, bij voorkeur lokaal aansluitend of binnen de ecologische structuur.

De provincie streeft ernaar om zoveel mogelijk het particuliere of gemeentelijke bezit van bossen te handhaven.

Vooralsnog ontbreekt het de provincie aan bevoegdheden en middelen om naast de bestaande rijksregelingen een substantiële provinciale subsidieregeling in te stellen gericht op het bevorderen van het beheer in bezit van particulieren.

Met name de lagere overheden, gemeenten, gewesten en waterschappen hebben een eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van de instandhouding en het beheer van hun bos- en natuurgebieden.

Afrondingsaankopen

Slechts in bepaalde gevallen is het gewenst om bos- en natuurgebieden te doen verwerven door een natuurbeschermingsorganisatie, teneinde de instandhouding van de natuurwaarden ter plaatse te garanderen.

In 1993 is aan de hand van onder meer de volgende criteria nagegaan welke gebieden voor verwerving in aanmerking komen:

- er is sprake van grote natuurwetenschappelijke waarden;
- specifiek beheer door een natuurbeschermingsorganisatie is nodig;
- er is geen afdoende bescherming via andere instrumenten;
- er wordt een bedrijfsmatige beheerseenheid gerealiseerd (afronding).

Met name voor de volgende typen van bos- en natuurgebieden wordt verwerving door een terreinbezittende natuurbeschermingsorganisatie voorgestaan:

hoogveen, natte en droge heiden, kalkgrasland, schraalgraslanden, bronbos, natuurlijk hellingbos, broekbos en open bos (heide met bosopslag).

In Limburg zijn er drie terreinbezittende natuurbeschermingsorganisaties, nl. Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten en het Limburgs Landschap. De in 1993 herziene Aankoopferenkaart geeft aan welke van deze drie organisaties in een concreet gebied actief is/wordt. De bezitsvorming door het Staatsbosbeheer is een rijksaangelegenheid.

Per 1 januari 1994 bezit S.B.B. ca. 8.800 ha bos- en natuurgebied in Limburg.

Gebleken is dat in vrijwel alle aankoopwaardige gebieden binnen de invloedssferen van het Limburgs Landschap en Natuurmonumenten reeds bezitsvorming heeft plaatsgevonden.

Ter afronding van de bezitsvorming, anno 1994 respectievelijk 3.900 en 1.400 ha verspreid over in totaal een 90-tal objecten, zou op basis van bovenstaande criteria nog ca. 2.500 ha dienen te worden verworven. Voor meer dan de helft van de objecten is de bezitsvorming in de vorm van bos- en natuurgebied voor minstens 50% voltooid.

Praktisch voltooid (>90%) zijn de bezittingen:

■ Genhoes/Schaloen	(huidig bezit Natuurmonumenten: 140 ha),
■ Limbrichterbos	(huidig bezit Natuurmonumenten: 90 ha),
■ Mokerheide/St.Jansberg	(huidig bezit Natuurmonumenten: 540 ha),
■ Eckeltse Bergen	(huidig bezit Limburgs Landschap: 110 ha),
■ Neercanne	(huidig bezit Limburgs Landschap: 30 ha),
■ Hamert	(huidig bezit Limburgs Landschap: 800 ha),
■ Roeventerpeel	(huidig bezit Limburgs Landschap: 20 ha).

Ten behoeve van de afronding van de huidige bezittingen kan op basis van de grondmobiliteit in de afgelopen 10 jaar jaarlijks ca. 70 ha worden verworven. Hiervoor is jaarlijks ca. f 400.000,-- nodig. Sinds 1993 is voor dit doel f 200.000,-- structureel beschikbaar. Gelet op de beperkte financiële ruimte in het kader van de begroting 1995 en de

stand van de egalisatiereserve (f 691.414,- d.d. 31 december 1993) zijn geen extra middelen beschikbaar gesteld voor aankoop van natuurgebieden. Prioriteit wordt gegeven aan aankopen binnen objecten waarvan de bezitsvorming grotendeels is voltooid.

Natuurbeschermingswet

Terreinen met bijzondere natuurwetenschappelijke waarden of gebieden die vanuit een oogpunt van natuurschoon van algemeen belang zijn, kunnen worden beschermd door middel van de Natuurbeschermingswet.

Verder kent de Natuurbeschermingswet een aantal bepalingen ter bescherming van plante- en diersoorten.

In het Natuurbeleidsplan is aangegeven dat toepassing van de Natuurbeschermingswet door het Rijk wordt beperkt tot objecten gelegen in de ecologische hoofdstructuur.

Na bijstelling van de Natuurbeschermingswet, volgens het D.I.-Akkoord voor 1996, krijgt de provincie ook de bevoegdheid om de wet toe te passen.

De provincie streeft naar een ruimere toepassing van de (nieuwe) Natuurbeschermingswet. Vooral gebieden in particulier bezit met belangrijke natuurwaarden, welke momenteel geen adequate bescherming genieten in het kader van bijvoorbeeld de ruimtelijke ordening of waarvoor extra financiële middelen wenselijk zijn voor het beheer, komen in aanmerking voor aanwijzing.

Nationale Parken

Een Nationaal Park is een aaneengesloten terrein van tenminste 1.000 ha, bestaande uit natuurterreinen, wateren en/of bossen, met een bijzondere landschappelijke gesteldheid en planten- en dierenleven. Tevens zijn er goede mogelijkheden aanwezig voor zonering van het recreatieve medegebruik.

Het beleid voor Nationale Parken is gericht op het in stand houden en/of ontwikkelen van de aanwezige ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische hoedanigheden, waarbij mogelijkheden worden geschapen voor het kennisnemen en genieten van de schoonheid en de waarden van het gebied.

In Limburg zijn twee gebieden aangewezen als Nationaal Park, namelijk de Meinweg en de Groote Peel. Voor het derde gebied, de Hamert, is de aanwijzing door het Ministerie van L.N.V. voorlopig opgeschort in verband met zandtransport door het beoogde Nationale Park.

In het akkoord tussen Rijk en provincies met betrekking tot de Decentralisatie-Impuls is het volgende afgesproken ten aanzien van de Nationale Parken:

- de provincies gaan het secretariaat voeren van de Overlegorganen;
- de Overlegorganen krijgen meer bevoegdheden.

De provincie zal vergroting van het aandeel natuurlijk bos in de Nationale Parken stimuleren en voorlichting en natuur-educatie over en in de Nationale Parken bevorderen. Voor de Meinweg wordt gestreefd naar een grensoverschrijdend natuurgebied.

3.4 Landgoederen en historische buitenplaatsen (6)

Er wordt geen specifiek financieel provinciaal sectorbeleid ingezet, gericht op landgoederen en historische buitenplaatsen. Wel bestaan er subsidiemogelijkheden vanuit onder meer de subsidieregeling Natuur en Landschap (zie paragraaf 3.14) voor concrete projecten.

De landgoederen en historische buitenplaatsen welke reeds (deels) in bezit zijn van een natuurbeschermingsorganisatie vallen ten aanzien van de bossen en natuurgebieden onder het regiem van afrondingsaankopen, en voor wat betreft de landbouwgronden is de inzet van de Relatienota (3.5.) aan de orde. Voor de gebouwen wordt verwezen naar het monumentenbeleid.

Voor landgoederen staan de voorzieningen open van de Natuurschoonwet, leidend tot belastingfaciliteiten voor de eigenaar. In het kader van de Decentralisatie-Impuls krijgt de provincie een adviserende rol bij de uitvoering van de Natuurschoonwet.

Door de landelijke Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen worden beheersplannen opgesteld voor parken en tuinen van buitenplaatsen die bij deze organisatie zijn aangesloten.

Nationaal Park De Hamert.

De Stichting I.K.L. voert uitsluitend hovenierswerk uit conform de genoemde beheersplannen. De eigenaren betalen hiervoor een eigen bijdrage aan I.K.L.

3.5 **Relatienota (R.B.O.) en Natuurontwikkelingsprojecten (R.B.N.) (7)**

Limburg is van oudsher rijk aan zogenaamde agrarische cultuurlandschappen, waarbij landbouwgebruik en natuur en landschapswaarden in verweving naast elkaar voorkomen. De relatienota is bij uitstek in het leven geroepen om dit samengaan te stimuleren middels beheersovereenkomsten. Daar waar het behoud van natuurwaarden niet meer inpasbaar is in de landbouwbedrijfsvoering is verwerving door een natuurbeschermingsorganisatie voorzien. In Limburg wordt voor ca. 50% van de relatienotagronden op termijn verwerving voorzien.

Met het uitkomen van het Natuurbeleidsplan in 1990 is het rijksbeleid ook gericht op het realiseren van nieuwe natuur op landbouwgronden: de natuurontwikkelingsprojecten. Verwerving door een natuurbeschermingsorganisatie is hierbij een voorwaarde. Voor de inrichting is een eenmalig bedrag van maximaal f 10.000,- per hectare beschikbaar.

Begrenzungen

In het kader van het IPO/L.N.V.-convenant uit 1991 zijn voor Limburg in totaal 14.064 ha relatienotagebied (R.B.O.) beschikbaar gesteld, en 3.510 ha voor natuurontwikkelingsprojecten (R.B.N.).

In 1995 zal na de evaluatie van de begrenzingsactiviteiten in de diverse provincies bepaald worden welk deel van de landelijke reserve van 10.000 ha relatienotagebied (R.B.O.) respectievelijk 5.000 ha natuurontwikkelingsproject (R.B.N.) nog aan Limburg wordt toegewezen. Naar verwachting zal dit circa 680 ha R.B.O. en 390 ha R.B.N. bedragen.

De concrete begrenzing van alle tot nu toe vrijgegeven ha's relatienotagebied (R.B.O.) en Natuurontwikkelingsproject (R.B.N.) zal uiterlijk 1 april 1998 zijn afgerond met vastgestelde beheers- en begrenzingenplannen.

De provincie speelt een centrale rol bij de totstandkoming van de beheers- en begrenzingenplannen en wordt daarbij geadviseerd door de Provinciale Commissie Beheer Landbouwgronden (P.C.B.L.).

Realisatie

Recent (1994) zijn er twee onderzoeksrapporten verschenen van Bureau Waardenburg resp. Berenschot over de effectiviteit van de Relatienota resp. de financiële gevolgen van het Relatienotabeleid. Gebleken is dat de Relatienota een ecologisch waardevol instrument is indien zwaar

beheer en in het bijzonder reservatsbeheer wordt toegepast. Verwerving, op basis van lening, rente en aflossing, is op korte termijn bezien duurder, maar op middellange termijn veel goedkoper (Berenschot) dan beheersovereenkomsten voor zwaar beheer.

Met de concrete begrenzing is de eerste stap gezet naar de realisatie. In principe vindt verwerving op vrijwillige basis plaats. Teneinde de realisatie zo voorspoedig mogelijk te laten verlopen wordt door de provincie de volgende gedragslijn gevolgd:

- binnen landinrichtingsprojecten worden de relatienotareservaatgronden en natuurontwikkelingsprojecten gerealiseerd als onderdeel van het landinrichtingsproject;
- voor de grotere objecten buiten landinrichting wordt meteen na de vaststelling van de begrenzingen een haalbaarheidstoets verricht voor een vrijwillige kavelruil;
- voor complexere situaties, en indien kavelruil niet haalbaar is, zal een verzoek worden ingediend voor landinrichting met bijzondere doelstelling of herinrichting.

Gelet op de grootschalige begrenzing van relatienotareservaten en/of natuurontwikkelingsprojecten wordt in ieder geval in de volgende gebieden vanaf 1995 bovenstaande gedragslijn toegepast:

Niersdal, Peelvenen, Tungelroyse Beek, Lingsfort, Holtmühle/Hoverheide, Meinweg, Vlootbeek en Beneden Geuldal.

Verwerving

In oktober 1992 zijn de globale begrenzingen voor alle relatienotagebieden en de natuurontwikkelingsgebieden vastgesteld.

In december 1993 is de Aankoopsferenkaart voor Limburg in herziene vorm vastgesteld. Zodoende is een goede inschatting te maken van de verwervingstaakstelling voor Natuurmonumenten, het Limburgs Landschap en Staatsbosbeheer.

De verwervingskosten voor relatienotareservaten en natuurontwikkelingsprojecten worden voor 50% gesubsidieerd door de provincie en 50% door het Rijk, indien het om gronden voor het Limburgs Landschap of Natuurmonumenten gaat.

Voor de natuurontwikkelingsprojecten (1.785 ha) en de zogenaamde tweede fase relatienotareservaten (1.351 ha) ontvangt de provincie middelen van het Rijk op basis van het IPO/L.N.V.-convenant 1991. Voor verwerving van de eerste fase relatienotareservaten (2.105 ha) draagt de provincie vanuit de eigen middelen bij.

Samengevat wordt voor de verwerving de volgende budgettering voorgesteld:

a. natuurontwikkelingsprojecten	jaarlijks	f 1.059.350,--*
b. relatienotareservaten tweede fase	jaarlijks	738.850,--*
c. relatienotareservaten eerste fase	jaarlijks	950.000,--**

* *De budgetten a. en b. zijn doeluitkeringen van het Rijk.*

** *Het budget voor c. komt voort uit het begrotingsonderdeel "landschapsbescherming" en is "eigen" provinciaal geld. Het bedrag van f 950.000,-- is hetgeen op basis van de grondmobiliteit van de laatste jaren is te verwachten.*

Vanwege de sterk toegenomen verwervingsmogelijkheden wordt in het kader van Nieuw Beleid 1995 voor het onderdeel "landschapsbescherming" een bedrag van f 200.000,-- extra toegekend. Daardoor is in 1995 voor aankoop relatienotareservaten eerste fase f 953.792,-- beschikbaar. Bovendien wordt f 200.000,-- structureel ingezet om een eind te maken aan het jaarlijks onttrekken van dit bedrag uit de egalisatiereserve reserwaatsaankopen eerste fase (stand reserve: f 893.315,-- d.d. 31 december 1993).

Afhankelijk van de financiële ruimte wordt ernaar gestreefd na 1995 het budget voor reserwaatsaankopen eerste fase verder te verhogen.

Gekoppeld aan de verwerving van reserwaatsgebied en/of het realiseren van natuurontwikkelingsprojecten kan verwerving van bedrijfsgebouwen aan de orde zijn. De provincie subsidieert de verwerving van gebouwen alleen indien de noodzaak uit oogpunt van doelmatig natuurbeheer kan worden aangetoond.

In enkele gevallen is er sprake van een extra kostenfactor als gevolg van het verschil in bedrijfswaarde en vrije marktwaarde van bedrijfsgebouwen, welke niet blijvend in bezit komen van een N.B.-organisatie. De provincie zal deze extra kosten financieren vanuit de middelen welke beschikbaar komen in het kader van het IPO/L.N.V.-convenant 1991, resp. D.I.-Akkoord 1993.

Voor het op termijn kunnen inrichten van de verworven natuurontwikkelingsprojecten, wordt door de provincie per verworven hectare een bedrag van f 5.000,-- in een apart in te stellen fonds Inrichtingskosten R.B.N. gestort.

Als een natuurontwikkelingsproject definitief wordt ingericht kan uit dit fonds de provinciale bijdrage worden beschikbaar gesteld. Er zal namelijk in veel gevallen enkele jaren verschil zijn tussen de eerste grondaankopen en de definitieve inrichting.

Beoogd wordt om alle verwervingsactiviteiten te bundelen in het Groenfonds, dat naar verwachting in 1996 operationeel zal zijn in haar

definitieve vorm. Over het Groenfonds zal te zijner tijd een aparte nota aan uw Staten worden voorgelegd.

3.6 Natuurontwikkeling (8)

In de vorige paragraaf is met name ingegaan op het bevorderen van natuur en landschap op landbouwpercelen door het inzetten van de instrumenten relatienota (R.B.O.-gebieden) en natuurontwikkelingsproject (R.B.N.-gebieden). Er zijn echter nog meer instrumenten en instanties die een actieve bijdrage leveren aan het in stand houden en ontwikkelen van natuurwaarden in het landelijk gebied.

Met name de waterschappen leveren steeds meer inspanningen om bij de beken en waterlopen een integraal waterbeheer te realiseren.

Hermeandering, meanderstroken, vistrappen en moerasstroken zijn enkele aspecten van dit integrale waterbeheer. Maar ook van gemeenten worden belangrijke initiatieven verwacht.

Via ontgroningen ontstaan er, mits enkele randvoorwaarden in acht worden genomen, goede kansen voor de ontwikkeling van natuurwaarden. Locaties voor de winning van grind, industriezand en klei worden zoveel mogelijk daar aangewezen, waar door de ontgroning een bijdrage kan worden geleverd aan het versterken en realiseren van de ecologische structuur.

Natuurontwikkeling buiten de R.B.O.- en R.B.N.-gebieden wordt blijvend gestimuleerd door de provincie, maar met name geconcentreerd op de realisatie en versterking van de ecologische structuur van Limburg.

Hierbij kan het gaan om natuurontwikkeling als compensatie van wegenaanleg, woningbouw en ontgroningen e.d.

3.7 Landschapselementen (9)

Limburg is rijk aan kleine landschapselementen. Het deels nog intacte netwerk van heggen, houtwallen, singels en graften is van grote landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische betekenis.

Tegelijkertijd zijn deze kleine landschapselementen in hoge mate bepalend voor de recreatieve belevingswaarde.

Behoud en, waar mogelijk, het versterken van de kleine landschapselementen blijft een centrale beleidslijn van de provincie. Naast de belangrijke rol van de ruimtelijke ordening en de landinrichting voor de handhaving en de aanleg van de landschapselementen vormt het beheer en onderhoud een punt van zorg.

Met name van particulieren en de lagere overheden wordt een taak gezien voor het beheer van kleine landschapselementen. De waterschappen hebben de verantwoordelijkheid voor het waterbeheer.

Gemeenten hebben een verantwoordelijkheid voor het beheer van de op hun bezittingen aanwezige of aan openbare wegen grenzende kleine landschapselementen. De landschapsbeleidsplannen, voorzien van een uitvoeringsprogramma, zijn van grote betekenis voor het in stand houden en beheer van de kleinere landschapselementen.

Het zijn echter vooral de particulieren die zorgdragen voor het onderhoud van de in het landelijk gebied voorkomende landschapselementen. Zij worden daarbij vaak bijgestaan door vrijwilligers.

Sinds 1989 wordt door de provincie een coördinator vrijwillig landschapsbeheer in dienst van de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (I.K.L.) gesubsidieerd. Het beleid ter bescherming en versterking van het netwerk van kleine landschapselementen zal worden voortgezet en waar nodig geïntensiveerd. De Stichting I.K.L. heeft sinds haar oprichting bijzonder veel activiteiten ontplooid, gericht op het plegen van landschapsonderhoud. Dit werk blijft van grote betekenis als "vangnet" daar waar op een andere wijze niet in het beheer van kleine landschapselementen kan worden voorzien.

In het kader van de Decentralisatie-Impuls wordt de rijkssubsidie voor de Stichting I.K.L. gedecentraliseerd naar de provincie uiterlijk in 1996.

Beheer van natuur en landschap door agrariërs

De provincie acht het van groot belang dat agrariërs betrokken blijven bij beheer en onderhoud van natuur en landschap. Er wordt dan ook gestreefd naar het optimaal inzetten van de bestaande instrumenten en mogelijkheden. Hierbij kan gedacht worden aan beheers- en onderhoudsovereenkomsten in het kader van de Relatienota, de Regeling Onderhoudsovereenkomsten Landschapselementen in Limburg, de Subsidieregeling Natuur en Landschap (waarbij o.a. een speciale prijs voor agrariërs wordt ingesteld) en projecten in het kader van ROM-Mergelland, NUBL en W.C.L. Midden-Limburg.

Momenteel wordt op rijksniveau een uitgebreide discussie gevoerd over natuur- en landschapsbeheer door agrariërs. Hierbij wordt onder andere gekeken naar de mogelijkheden om in een aantal gevallen reservaatgebieden en natuurontwikkelingsprojecten niet te laten verwerven door natuurbeschermingsorganisaties, maar te laten beheren door agrariërs. Hierbij wordt gelet op verschillen in kosten, effectiviteit, werkgelegenheid en dergelijke meer. Er is nog geen zicht op de daartoe te creëren en/of te wijzigen (rijks-)beleidsinstrumenten. Zodoende wordt nu voorgesteld om voorlopig de resultaten van deze landelijke discussies af te wachten.

Tevens worden op rijksniveau de mogelijkheden onderzocht om aanvullend op de R.B.O./R.B.N. ruimte te bieden aan de ontwikkeling en beheer van natuur- en landschapswaarden door agrariërs middels

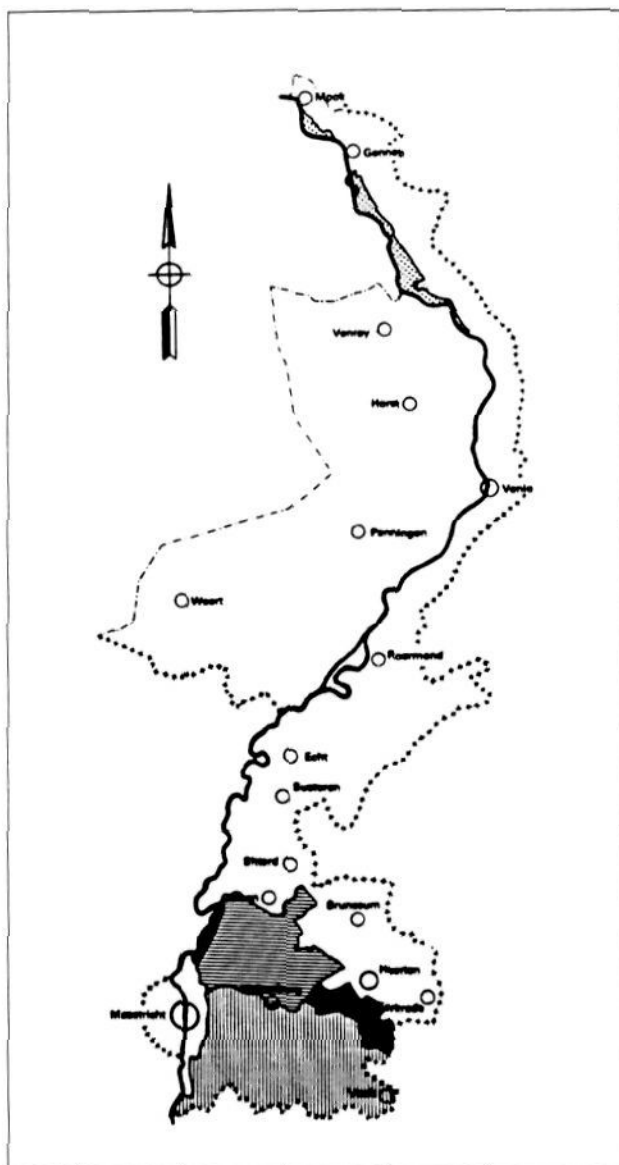

langdurige contracten en natuurproductiebetaling. Ook ten aanzien van dit onderwerp geldt dat voor eventueel nieuw te ontwikkelen provinciaal beleid het beste kan worden aangesloten op de resultaten van de landelijke discussie.

ROL-Limburg

Sinds de decentralisatie van de ROL/RAL (Regeling Onderhoud Landschapselementen/Regeling Aanwijzing Landschapselementen) in 1992 heeft de provincie er een belangrijk stimuleringsinstrument bij gekregen. De ROL/RAL is opgegaan in de ROL-Limburg, terwijl de uitvoering van deze taak in handen is gelegd van de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen. Op 27 juni 1994 is daartoe een definitief contract ondertekend door de Stichting I.K.L. en de provincie.

Ligging van de ROL-gebieden;
zwart: uitbreiding vanaf 1995.

Op basis van de ROL-Limburg worden onderhoudsovereenkomsten met particulieren gesloten, en een bijdrage verstrekt voor het onderhoud van heggen en poelen in Nationaal Landschap Heuvelland en heggen in de regio Bergen.

Als basis voor de ROL-Limburg geldt de doeluitkering voor de gedecentraliseerde ROL/RAL-contracten d.d. 1 januari 1992, d.w.z. f 1.087.500,--, waarvan f 247.500,-- voor formatie- en overheadkosten.

Doordat er een groter bestand aan contracten bleek te zijn overgedragen heeft de provincie zich garant gesteld voor een bedrag van maximaal f 130.000,-- per jaar. De lopende contracten worden in 1996 herzien. Het bedrag van f 130.000,-- is gedekt in de vorm van een egalisatie-reserve.

De volgende buiten de bebouwde kom gelegen landschapselementen kunnen vanaf 1995 in aanmerking komen voor onderhoudsovereenkomsten in het kader van de ROL-Limburg:

- heggen (in Heuvelland en Maasdal tussen Well en Mook);
- poelen (gehele provincie);
- hoogstamboomgaarden (in traditionele fruitteeltgebieden).

De gebiedsbegrenzing van de ROL-Limburg voor heggen wordt in Zuid-Limburg in beperkte mate verruimd (zie kaart).

Op termijn wordt nagestreefd ook voor de volgende elementen de ROL-Limburg open te stellen:

- houtwallen (Noord- en Midden-Limburg);
- graften (Zuid-Limburg).

De huidige vergoedingsregeling voor heggen wordt aangepast. Beoogd wordt de ecologische waarde van heggen te vergroten door een extensivering van het onderhoud. De eigenaren krijgen de mogelijkheid om op vrijwillige basis zelf de lengte van de snoeicyclus te bepalen, met een maximum van een 12-jarige cyclus. Door de vergoedingsregeling voor heggen op deze wijze te wijzigen zal naar verwachting een situatie ontstaan dat alle heggen onder de ROL-Limburg komen binnen de voor dat doel beschikbare middelen in het IPO/L.N.V.-convenant 1991.

De ROL-Limburg is van toepassing op hoogstamboomgaarden in traditionele fruitteeltgebieden, zijnde 17 gemeenten in Zuid-Limburg en het Maasdal (zie kaart), en voor zover de boomgaarden deel uitmaken van een agrarisch bedrijf.

Voor hoogstamboomgaarden zal sprake zijn van een koppelsubsidie met gemeenten, waarbij de provincie 40% van de kosten draagt en gemeenten 60%.

Gemeenten waar de ROL-Limburg voor hoogstamboomgaarden van toepassing is.

Omdat er enkele gemeenten zijn met zeer veel hoogstamboomgaarden, zal de koppelsubsidie per gemeente gedifferentieerd worden. Dit houdt in dat de provinciale bijdrage in gemeenten met veel hoogstamboomgaarden hoger kan zijn dan in gemeenten met weinig hoogstamboomgaarden.

Alleen graften en houtwallen buiten relatienotagebieden komen in aanmerking voor de ROL-Limburg, waarbij eveneens een koppelsubsidie aan de orde is analoog aan die van de hoogstamboomgaarden.

Door alle contracten voor de heggen te wijzigen ontstaat een vrije ruimte van ca. f 200.000,--. Hiervan dient nog de "garantstelling" te worden afgetrokken

Het ROL-budget wordt vanaf 1995 met f 100.000,-- verruimd. Van dit bedrag is circa f 60.000,-- nodig voor het provinciedekkend maken van de ROL-Limburg voor poelen. Gelet op de hoge investeringen van de afgelopen jaren in de vorm van poelenaanleg hebben deze elementen

de hoogste prioriteit. De resterende f 40.000,-- wordt aangewend ten behoeve van ROL-overeenkomsten voor hoogstamboomgaarden, graften en houtwallen buiten Relatienotagebieden. Hierbij dient sprake te zijn van een koppelsubsidie met gemeenten. Een en ander betekent dat in 1995 voor de ROL-Limburg de volgende werkbudgetten gelden:

a. ROL-contracten voor heggen	f 795.000,--
b. ROL-contracten voor poelen (oud)	f 45.000,--
c. ROL-contracten voor poelen (nieuw)	f 60.000,--
d. ROL-contracten voor hoogstam, graften, houtwallen	f 40.000,--
e. Formatiekosten	f 248.000,--

Totaal	f 1.188.000,--

Met name voor poelen en de hoogstamboomgaarden bestaat een duidelijke behoefte aan stimulansen voor het onderhoud en het duurzaam laten renderen van eerdere (provinciale) investeringen. Voorgesteld wordt dan ook om niet te wachten tot 1997, als er ruimte vrij komt, maar al vanaf 1995 de uitbreiding gefaseerd te realiseren.

De verdeling van de middelen over contractgelden en formatie zal enigszins verschuiven in de richting van meer geld voor formatie- en overheadkosten voor de Stichting I.K.L. Dit heeft te maken met het toenemende aantal objecten, het realiseren van de koppelsubsidiëring met de gemeenten en de noodzakelijke acquisitie en controle op de naleving.

Heggen en hoogstam in het Heuvelland.

Hoogstamboomgaardenbeleid

In 1989 is dankzij een provinciaal subsidiebeleid gestart met de uitvoering van het actieprogramma voor hoogstamboomgaarden. De uitvoering ligt in handen van de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (I.K.L.). Het beleid is goed aangeslagen en heeft geresulteerd in extra middelen van de zijde van Rijk, gemeenten en het bedrijfsleven.

De provinciale subsidie zal in de periode 1995 tot 1998 geleidelijk worden afgebouwd. Dit betekent, dat het ambitieniveau van het actieprogramma uit 1989 niet volledig gehaald wordt (ca. 80%).

In 1995 en 1996 kunnen alleen in Zuid-Limburg en het Maasdal nog nieuwe hoogstamboomgaarden worden opgenomen in het werkprogramma, waarna in 1997 de laatste werkzaamheden worden verricht. Budgettair betekent dit een geleidelijke afbouw van het subsidiebeleid ten opzichte van de vorige beleidsnota (f 350.000,--), waarbij de volgende streefniveaus worden aangehouden:

1995: f 250.000,--

1996: f 175.000,--

1997: f 100.000,--

In de (meerjaren-)begroting 1995-1998 is geen rekening gehouden met het af te bouwen Hoogstamboomgaardenbeleid. Voor de jaren 1996 en 1997 zal het beschikbaar stellen van financiën voor het Hoogstambeleid worden betrokken bij de integrale begrotingsafweging.

De provinciale subsidie voor de coördinator hoogstambeleid, waarvoor jaarlijks f 50.000,-- beschikbaar is gesteld als onderdeel van het hoogstambeleid, wordt met ingang van 1997 beëindigd.

De opgeknapte hoogstamboomgaarden kunnen in aanmerking komen voor een onderhoudscontract in het kader van de ROL-Limburg.

Prijs voor agrariërs

De provincie wil een stimulans geven aan het deelnemen door agrariërs aan beheers- en onderhoudsovereenkomsten in het kader van natuur en landschap. Daartoe worden éénmaal per jaar prijzen uitgereikt aan enkele agrariërs, die zich jaren hebben ingezet voor behoud en ontwikkeling van natuur en landschap op hun bedrijf. Het geldbedrag dat wordt uitgekeerd kan door de prijswinnaars ter beschikking worden gesteld aan een door hen zelf te bepalen doel, b.v. de aanleg van een nieuw landschapselement, poel of laanbeplanting. Per jaar is hiervoor een bedrag van maximaal f 15.000,-- beschikbaar vanuit de subsidieregeling Natuur en Landschap (3.14.).

Cultuurhistorische en archeologische objecten

Cultuurhistorische objecten zijn van algemeen belang, vanwege hun schoonheid, wetenschappelijke betekenis en volkskundige waarde. Deze objecten dienen zoveel mogelijk behouden te blijven. Als basis voor deze bescherming dienen de inventarisaties van cultuurhistorisch waardevolle elementen, die hebben plaatsgevonden in Zuid-, respectievelijk Noord- en Midden-Limburg. Hierbij moet ook gelet worden op de samenhang tussen deze elementen en het omringende landschap. Limburg heeft een zeer rijk bodemarchief met een grote archeologische waarde. Locaties van archeologische waarden zijn ten dele bekend (ROB, Stichting RAAP), een gebiedsdekkende kartering voor Limburg heeft nog niet plaatsgevonden. Bescherming van archeologische objecten dient via de ruimtelijke ordening, met name bestemmingsplannen, gewaarborgd te worden. GEA-objecten zullen zoveel mogelijk beschermd en hersteld worden.

Bij de planvorming en uitvoering van natuurontwikkelingsprojecten dient zorgvuldig met de eventueel aanwezige cultuurhistorische en archeologische waarden te worden omgegaan.

In voorkomende gevallen kan voor conservering van bovengenoemde objecten een beroep worden gedaan op de provinciale subsidieregeling Natuur en Landschap.

3.8 Soortenbeleid (10)

Om een zo natuurlijk mogelijke verscheidenheid aan planten en dieren in Limburg te behouden is het noodzakelijk een actief soortenbeleid te voeren. Dit vloeit tevens voort uit wet- en regelgeving (bijvoorbeeld Natuurbeschermingswet, Natuurbeleidsplan). Bovendien hebben veel plante- en diersoorten een belangrijke indicatorfunctie voor de toestand van het milieu en de natuur in Limburg. Niet in de laatste plaats spreken veel soorten sterk tot de verbeelding van mensen en verdienen daarom bescherming.

Met name via het particulier initiatief, vrijwilligersgroepen en de Stichting I.K.L. worden voorstellen voor de uitvoering van soortenbeschermingsprojecten aangedragen.

Door het Rijk worden diverse soortenbeschermingsplannen opgesteld. Voor de uitvoering en realisatie worden in het kader van het D.I.-Akkoord taken en middelen beschikbaar gesteld aan de provincies. Daarnaast wordt er door de provincie zelf gewerkt aan een provinciaal soortenbeleid.

Het soortenbeleid beperkt zich niet tot de ecologische structuur. Ook daarbuiten komen met uitsterven bedreigde soorten voor, bijvoorbeeld aan kleine landschapselementen en akkers gebonden organismen.

De provincie zal, samen met andere instanties, ook voor deze soorten de komende jaren initiatieven ontwikkelen.

In de bijlagen worden lijsten gepresenteerd van de prioritaire soorten hogere planten, vissen, amfibieën, reptielen, vogels en zoogdieren.

Er zal een gebiedsgericht actieprogramma ontwikkeld worden waarmee een veelheid aan bedreigde en prioritaire soorten kan worden geholpen. In de komende jaren blijft bijzondere aandacht uitgaan naar de Das en de amfibieën.

Daarnaast wordt ingezet op het verbeteren van het leefmilieu voor de Otter in Zuid- en Midden-Limburg.

Bij de aansturing en realisatie van concrete projecten wordt een belangrijke coördinerende en/of uitvoerende taak gezien voor de Stichting I.K.L., en kan een beroep worden gedaan op de subsidieregeling Natuur en Landschap. In het geval van de Otter ligt er een bijzondere opdracht voor de waterschappen.

3.9 Natuur en landschap in de stad (11)

Natuur- en landschapswaarden komen zowel binnen als buiten de stedelijke gebieden voor. Gekoppeld aan oude bouwwerken is veelal sprake van een combinatie van cultuurhistorische, monumentale, landschappelijke en natuurlijke waarden. De Hoge Fronten in Maastricht zijn als Beschermd Natuurmonument aangewezen, o.a. vanwege de er voorkomende Muurhagedis.

Van de gemeenten en gewesten wordt een actieve rol verwacht bij het behouden en zo mogelijk versterken van een ruime groene dooradering van de stedelijke gebieden. Beek- en rivierdalen, maar ook de gordels van parken en landbouwenclaves bieden in principe goede aanknopingspunten.

Gekoppeld aan de op te stellen Actieprogramma's worden de gemeenten actief ondersteund in de vorm van advies. Daarnaast kan voor concrete projecten een beroep worden gedaan op de subsidieregeling Natuur en Landschap.

3.10 Grensoverschrijdend beleid (12)

Grenzen tussen landen en provincies zijn vaak door formele tekens in het veld herkenbaar. Planten en dieren kennen en bepalen echter hun eigen grenzen, en houden geen rekening met bestuurlijke grenzen. Door de provincie Limburg wordt dan ook over de provinciegrenzen heen gewerkt aan beleidsontwikkeling en beleidsafstemming.

In het kader van de samenwerking Zeeland-Noord-Brabant-Limburg wordt een aanzet tot het verbeteren van de afstemming van het beleid natuur en landschap onderling en met name met België uitgewerkt.

*Natuur in de stad;
Randwyck, Maastricht.*

Met Gelderland en Nordrhein-Westfalen is door Limburg bijgedragen tot het opstellen van een kaart van de grensoverschrijdende ecologische (infra)structuur.

In de komende jaren wordt gestreefd naar het verder uitbouwen van het grensoverschrijdend afstemmen van beleid en zo mogelijk het uitvoeren van projecten gericht op het versterken van de ecologische structuur en het beschermen van natuurgebieden en landschappen op of nabij de landsgrenzen.

Hierbij kan een beroep worden gedaan op E.G.-middelen. In voorkomende gevallen zal ook de provincie bijdragen aan de realisatie van grensoverschrijdende projecten, bijvoorbeeld door middel van de subsidieregeling Natuur en Landschap.

3.11 **Onderzoek (13)**

Ten behoeve van de ontwikkeling, uitvoering en bijsturing van het provinciale ruimtelijke beleid, milieubeleid en waterhuishoudingsbeleid alsmede het sectorbeleid natuur en landschap is onderzoek nodig. Het provinciedekkend basisonderzoek wordt deels in een aangepaste vorm voortgezet. Daarnaast wordt extra aandacht gegeven aan evaluerend onderzoek met betrekking tot het natuurbeschermings- en herstelbeleid. Veel van dit onderzoek wordt uitgevoerd door of in opdracht van de provincie.

In de periode 1995-1997 zal met behulp van de gegevens verzameld in de basiskarteringen en via steekproef-onderzoek worden geëvalueerd in

hoeverre het aankoopbeleid effectief is geweest met betrekking tot het veiligstellen en herstellen van natuurwaarden.

Voor het verrichten van de diverse typen van onderzoek zal de provincie in het kader van de beleidsprogramma's jaarlijks voldoende middelen beschikbaar stellen, waarbij bij de uitvoering en/of financiering wordt gestreefd naar samenwerking met o.a. waterschappen en natuurbeschermingsorganisaties.

3.12 Ondersteuning organisaties (14)

In de voorgaande paragrafen is al weergegeven, dat de provincie niet de enige organisatie is, die zich bekommert om behoud, herstel en ontwikkeling van natuur en landschap. Veel werk wordt verricht door anderen, waaronder veel vrijwilligersorganisaties. Om hen daartoe in staat te stellen worden veel organisaties gesubsidieerd door de overheden.

Een aantal organisaties, die de gehele provincie als werkgebied hebben, worden van provinciewege gesubsidieerd, nl.:

- Stichting Het Limburgs Landschap;
- Stichting Milieufederatie Limburg;
- Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen;
- het Consulentenschap Natuur- en Milieu-educatie;
- het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

In de vorige beleidsnota is een aanzet gegeven om te komen tot een goede samenwerking tussen het Consulentenschap N.M.E. en de Milieufederatie. Dit heeft met inschakeling van een extern adviesbureau geleid tot het opstellen van een basisconvenant, waarin de vijf organisaties elkaars eigen kerntaken erkennen. Tevens is een voorstel uitgewerkt om drie organisaties (Milieufederatie, Consulentenschap en Natuurhistorisch Genootschap) gezamenlijk te huisvesten in een Groen Huis, waarbij een speciale nieuwe organisatie-eenheid in het leven zou worden geroepen, aangestuurd door alle vijf bovengenoemde organisaties.

In verband met de hoge kosten in de vorm van extra provinciale subsidies, die samenhangen met de realisatie van het Groen Huis, is geen verdere invulling gegeven aan integratie en nauwere samenwerking. Bij de verschillende begrotingsdiscussies is steeds gekeken naar mogelijkheden voor het beschikbaar stellen van middelen voor het opstarten van een Groen Huis. Gelet op andere prioriteiten kon dit niet worden ingevuld. In het kader van de Beleidsnota Natuur en Landschap 1995-1999 is besloten een einde te maken aan de onduidelijkheid en geen verdere invulling na te streven van een Groen Huis. Hierbij speelt tevens mee dat het draagvlak voor een sterkere samenbundeling,

waarbij ook de Stichting I.K.L. en het Limburgs Landschap meedoen, niet gevonden is.

Met ingang van 1994 zijn de rijkssubsidies voor de Milieufederatie en het Consulentenschap Natuur- en Milieu-educatie gedecentraliseerd.

Uiterlijk 1996 zal ook de rijkssubsidie voor het I.K.L. worden gedecentraliseerd naar de provincie.

Los van het bovenstaande is per organisatie sprake van een herijking van de provinciale subsidierelatie.

Stichting Het Limburgs Landschap (5, 6, 7, 14)

De Stichting Het Limburgs Landschap heeft als doelstelling het door aankoop en beheer veiligstellen en ontwikkelen van natuurterreinen en de daarbij behorende voorlichting en educatie.

De subsidieregeling uit 1983 wordt gewijzigd.

Met ingang van 1995 is de provinciale subsidie voor het Limburgs Landschap voor het kunnen verrichten van haar taken op het gebied van het beheer van bos- en natuurterreinen opgebouwd uit:

- een vaste hectarebijdrage van f 285,- per jaar voor het eigen bezit, d.w.z. bos, natuurgebied, reservaten en natuurontwikkelingsprojecten;
- een beheersbijdrage van f 125,- per hectare per jaar voor van derden beheerd bos- en natuurgebied.

Uitgaande van een bezit van ca. 4.350 ha per 1 januari 1995 bedraagt de provinciale subsidie in 1995 f 1.240.000,-.

Uitgaande van het subsidieniveau van 1994 is sprake van f 70.000,- extra subsidie. Vanuit ruimte voor nieuw beleid is in totaal f 370.000,- structureel beschikbaar gesteld ten einde zorg te dragen voor een adequate financiële dekking.

Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (6, 8, 9, 10, 14, 15)

De Stichting I.K.L. heeft als doelstelling:

"het op provinciaal niveau leveren van een bijdrage aan het herstel en onderhoud van de ecologische infrastructuur, van landschappelijk en cultuurhistorisch waardevolle landschapselementen en aan de soortenbescherming".

De rijkssubsidie voor de Stichting I.K.L. (ca. 4,3 miljoen in 1993) zal uiterlijk in 1996 worden gedecentraliseerd. Zodra de decentralisatie definitief is geregeld zal de provinciale subsidieregeling worden aangepast.

De Stichting I.K.L. ontvangt van de provincie een structurele subsidie van f 330.500,- in 1995, welke is opgebouwd uit:

- f 247.500,- voor uitvoering van de ROL-Limburg;
- f 83.000,- zijnde de huidige structurele provinciale subsidie.
De provinciale subsidie krijgt de vorm van budgetfinanciering en wordt jaarlijks geïndexeerd volgens de loonkostenontwikkeling.
Daarnaast ontvangt de Stichting I.K.L. de volgende provinciale subsidie voor formatiekosten:
- als onderdeel van het hoogstambeleid wordt tot 1997 jaarlijks f 50.000,- beschikbaar gesteld voor de aanstelling van een coördinator hoogstamboomgaarden (zie 3.7.).

Stichting Milieufederatie Limburg (4, 7, 12, 14, 15)

De Milieufederatie is actief op het gebied van beleidsbeïnvloeding, ondersteuning van de bij haar aangesloten organisaties en de daarbij behorende coördinatie.

Met ingang van 1994 is de jaarlijkse VROM-subsidie voor de Stichting Milieufederatie (in 1993: f 107.000,-) in het kader van het D.I.-Akkoord naar de provincie gedecentraliseerd. De provincie zal deze gelden opnieuw toekennen aan de Milieufederatie.

De oude waarderingssubsidie wordt met ingang van 1 januari 1995 gewijzigd:

Voor het uitvoeren van haar taken op het gebied van beleidsbeïnvloeding ontvangt de Milieufederatie in de vorm van budgetfinanciering een provinciale subsidie van f 340.364,- in 1995, welk bedrag jaarlijks wordt geïndexeerd volgens de loonkostenontwikkeling.

Consulentschap Natuur- en Milieu-educatie in Limburg (4, 11, 14, 15)

Het Consulentschap N.M.E. heeft een taak in de vorm van advisering van de lagere overheden en natuur- en milieuorganisaties gericht op het bevorderen en de organisatie van natuur- en milieu-educatie. De jaarlijkse L.N.V.-subsidie voor het Consulentschap N.M.E. (f 130.400,- in 1993) is in het kader van het D.I.-Akkoord met ingang van 1994 gedecentraliseerd. De provincie stelt de gedecentraliseerde gelden opnieuw beschikbaar voor het Consulentschap N.M.E.

De provinciale subsidieregeling wordt gewijzigd:

De provinciale subsidie aan het Consulentschap N.M.E. wordt verstrekt in de vorm van budgetfinanciering en wordt vastgesteld op een bedrag van f 221.700,- in 1995, welk bedrag jaarlijks wordt geïndexeerd volgens de loonkostenontwikkeling.

Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

Het Natuurhistorisch Genootschap is actief met betrekking tot natuuronderzoek door vrijwilligers en de publicatie daarvan.

De provinciale subsidie aan het Natuurhistorisch Genootschap in de vorm van budgetfinanciering wordt ongewijzigd voortgezet, en bedraagt in 1995 f 55.000,--.

3.13 Natuur- en milieu-educatie (15)

De eigen voorlichtende activiteiten van de provincie, met name ten aanzien van het natuur- en landschapsbeleid, worden in de komende jaren geïntensiveerd.

Als doelgroepen kunnen onder meer gemeenten, boseigenaren en natuurbeschermingsorganisaties worden genoemd. Hierbij moet onder andere gedacht worden aan de voorlichtings- en adviesactiviteiten die in het kader van de Stimuleringsplannen Natuur, Bos en Landschap ondernomen zullen gaan worden.

Een specifiek aandachtspunt wordt gevormd door het betrekken van de bevolking bij natuur, milieu en landschapszaken. De nadruk ligt hierbij op het gemeentelijke niveau.

Door de gemeenten dienen contactambtenaren N.M.E. te worden aangesteld en lokale of regionale N.M.E.-centra of -steunpunten te worden nagestreefd.

Met name deze contactambtenaren en de lokale of regionale N.M.E.-centra vormen het beste middel om de bevolking te bereiken en te betrekken bij natuur, milieu en landschapskwesties. De N.M.E.-centra kunnen als thuisbasis dienen voor de vele natuur-, heem- en landschapsverenigingen.

Voor het Consulentenschap N.M.E., de Milieufederatie en de Stichting I.K.L. ligt er vanuit hun eigen kerndiscipline een belangrijke taak in het verlenen van ondersteuning in de vorm van advies en begeleiding.

3.14 Subsidieregeling Natuur en Landschap (16)

De subsidieregeling Ontwikkelingsprojecten Natuur en Landschap (1994: f 200.000,--) en de subsidieregeling "Voorlichtings- en educatieprojecten natuur, milieu en landschap" (1994: f 50.000,--) worden vervangen en samengevoegd tot een nieuwe subsidieregeling Natuur en Landschap.

Voor de Subsidieregeling Natuur en Landschap 1995 is f 300.000,-- structureel beschikbaar gesteld.

De aanleg van dassenvoorzieningen langs provinciale wegen, voor zover

gekoppeld aan wegreconstructies, zal worden gefinancierd uit het budget voor reconstructief onderhoud aan provinciale wegen. Hiertoe wordt in 1995 een planning van te realiseren voorzieningen en de hiermee gemoeide kosten opgesteld.

Daarnaast wordt jaarlijks maximaal f 15.000,- besteed aan de uitreiking van *eenmalige prijzen voor agrariërs, die veel gedaan hebben voor behoud en ontwikkeling van natuur en landschap.*

Er wordt voorgesteld een egalisatiereserve "Projecten Natuur en Landschap" in te stellen.

4. Financieel overzicht

In de Beleidsnota wordt in hoge mate voortgeborduurd op de oude Beleidsnota Natuur en Landschap 1989-1993. In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de beschikbare middelen voor de verschillende beleidsthema's, waarbij het budget 1995 wordt geplaatst naast het streefbudget volgens de oude nota (1989) en het budget 1994. In de komende jaren wordt ernaar gestreefd het niveau 1995 minstens te behouden en zoveel mogelijk structureel te dekken.

Tabel 1. Vergelijking budget 1989, 1994 en 1995

Onderdeel	niveau 1989	niveau 1994	niveau 1995
■ Afrondingsaankopen natuurgebieden	486.250	305.000	200.000
■ Landschapsbescherming: rente + aflossing reservaten fase 1	569.000	461.172	418.208
■ Ontwikkelingsprojecten natuur en landschap	831.000	610.828	953.792
■ Voorlichtings- en educatieprojecten	300.000	200.000	-
■ Sectorbeleid natuur en landschap	50.000	50.000	-
■ Subsidieregeling natuur en landschap	-	-	300.000
■ Hoogstambeleid	350.000	350.000	250.000
subtotaal:	2.636.250	2.027.000	2.122.000
■ Limburgs Landschap	816.000	1.170.000	1.240.000
■ Milieufederatie (vanaf 1994 via D.I.: + 103.364)	191.000	351.364	340.364
■ Stichting I.K.L. (I.K.L. is tevens betrokken bij ROL-Limburg en hoogstambeleid)	77.000	82.000	83.000
■ Consulentschap Natuur- en MilieuEducatie (vanaf 1994 via D.I.: + 135.700)	63.950	217.700	221.700
■ Natuurhistorisch Genootschap	47.300	54.000	55.000
subtotaal: (incl. D.I.-bijdragen) waarvan D.I.-bijdragen:	3.831.500	3.902.064	4.062.064
■ ROL-Limburg: via IPO/L.N.V.-convenant 1991 nieuw beleid 1995		1.088.000	1.088.000
■ Verwerving relatienotareservaten fase 2 (op basis IPO/L.N.V.-convenant 1991)		738.850	738.850
■ Verwerving natuurontwikkelingsprojecten (op basis IPO/L.N.V.-convenant 1991)		1.059.350	1.059.350
totaal (incl. IPO/L.N.V.) waarvan IPO/L.N.V.-convenant 1991:	3.831.500	6.788.264	7.048.264
		2.886.200	2.886.200

TOELICHTING

1. INLEIDING

1.1 Plaatsbepaling

In 1989 is de Beleidsnota Natuur en Landschap in de provincie Limburg 1989-1993 door Provinciale Staten vastgesteld. De geldigheidsduur is verlengd tot 1995. Voor u ligt de toelichting op de nieuwe Beleidsnota Natuur en Landschap.

Het provinciale sectorbeleid ten aanzien van bosbouw wordt niet in de voorliggende beleidsnota behandeld. Hiervoor zal t.z.t. een "Bosnota" worden opgesteld.

Op provinciaal niveau is sprake van een viertal integratiekaders voor facetbeleid, namelijk de ruimtelijke ordening (streekplan), het milieubeleid (milieubeleidsplan, waterhuishoudingsplan), het sociaal-economisch beleid (o.a. de provinciale financiën) en het welzijnsbeleid.

De ruimtelijke voorwaarden waarbinnen het sectorbeleid natuur en landschap zich zal bewegen worden aangegeven in het Streekplan Zuid-Limburg (1987) en het Streekplan Noord- en Midden-Limburg (1994). Dat ruimtelijk beleid wordt hier niet meer in extenso herhaald. Op analoge wijze is er een nauwe wisselwerking met het provinciale water- en milieubeleid. Naast de drie facetplannen (Streekplan, Waterhuishoudingsplan en Milieubeleidsplan) is nog sprake van sectorbelevelden, bijvoorbeeld ontgrondingen, wegen en verkeer.

1.2 Wisselwerking met het rijksbeleid

Het provinciale sectorbeleid voor natuur en landschap staat niet op zichzelf. Er is een nauwe wisselwerking met het rijksbeleid in deze. In zowel het Natuurbeleidsplan (N.B.P.), de Nota Landschap als het Bosbeleidsplan worden belangrijke kaders aangereikt voor een actief beleid gericht op behoud en ontwikkeling van natuur- en landschapswaarden, die op provinciaal niveau nader uitgewerkt moeten worden. Bovengenoemde rijksnota's hebben vooral een instrumentele en financiële doorwerking. De ruimtelijke doorwerking heeft plaatsgevonden in afweging met andere functies als landbouw en recreatie in het recentelijk verschenen Structuurschema Groene Ruimte (S.G.R.).

Voor deze nota is vooral de financiële doorwerking van het rijksbeleid van belang.

Natuurbeleidsplan

In het Natuurbeleidsplan staat het creëren van een duurzame ecologische hoofdstructuur (E.H.S.) als doelstelling centraal.

De E.H.S. is opgebouwd uit kerngebieden, natuurontwikkelingsgebieden en verbindingszones.

De kerngebieden bestaan uit natuurterreinen, landgoederen, bossen, grote wateren en waardevolle cultuurlandschappen.

De natuurontwikkelingsgebieden omvatten landbouwgebieden, die goede mogelijkheden bieden voor het ontwikkelen van nieuwe natuurgebieden. De verbindingszones dienen ertoe om de kern- en natuurontwikkelingsgebieden met elkaar te verbinden.

Voor de realisering van de E.H.S. worden de volgende instrumenten ingezet:

- planmatige toepassing van de Natuurbeschermingswet op bestaande natuurgebieden, landgoederen en bossen;
- afronding van natuurgebieden, bossen en landgoederen door middel van verwerving (40.000 hectare);
- uitbreiding van het gebied waarop de relatienota van toepassing is (openstellen van de tweede 100.000 hectare);
- verdere realisatie van het stelsel van Nationale Parken;
- verwerving van landbouwgronden voor natuurontwikkeling.

Daarnaast wordt aan het Bufferbeleid, Effectgericht beleid en Soortenbeleid verder vorm en inhoud gegeven. Tevens wordt gewezen op het belang van de meer algemene natuur- en landschapswaarden.

Nota Landschap

In deze rijksnota uit 1992 wordt als hoofddoelstelling van het landschapsbeleid geformuleerd: "het bevorderen van de instandhouding, het herstel en de ontwikkeling van een kwalitatief hoogwaardig landschap, dat wil zeggen een landschap waar identiteit en duurzaamheid centraal staan". Als planningsmethode wordt de casco-benadering gebruikt (hoogdynamische functies in zogenaamde gebruiksruimten en laagdynamische in "landschappelijk raamwerk").

In de Nota Landschap wordt onderscheid gemaakt tussen generiek en specifiek beleid. Het generieke landschapsbeleid richt zich op behoud en versterking van de identiteit van het landschap en vergroting van het maatschappelijk draagvlak.

Bij het specifieke beleid is een centrale rol weggelegd voor het Nationaal Landschapspatroon. Dit bestaat uit patronen en elementen die op landelijke schaal bepalend zijn voor de identiteit van het landschap (bijvoorbeeld beekdalen en stuwwallen). Het specifieke beleid richt zich op:

- *Nationaal Landschapspatroon (versterking identiteit landschap).*
- Landschapsverbeteringsgebieden (verbetering landschapskwaliteit), bijvoorbeeld de Peel.
- Behoud en herstel van bestaande landschapskwaliteit (behoud van cultuurhistorische en aardkundige waarden en bijzondere landschappelijke overgangen).

- Behoud van karakteristieke openheid (in de belangrijkste open gebieden).

Prioriteit wordt gegeven aan de realisering van het Nationaal Landschapspatroon en aan de landschapsverbeteringsgebieden. Het beschikbare instrumentarium bestaat uit landschapsvisies en planvorming, verwerving en inrichting, beheer, landinrichting, voorlichting/educatie en onderzoek.

Structuurschema Groene Ruimte

De ruimtelijke hoofddoelstelling van het S.G.R. is:

"Met het oog op een duurzame ontwikkeling en een verantwoord toekomstig ruimtegebruik in het landelijk gebied worden concrete maatregelen getroffen en acties ondernomen op de korte en middellange termijn die tot doel hebben om:

- voldoende ruimte te bieden voor het voortbestaan dan wel het ontwikkelen van de verschillende groene functies in het landelijk gebied;
- en daarbij de identiteit en gebruikswaarde van het landelijk gebied in zijn geheel zo goed mogelijk te behouden of te ontwikkelen."

Onder meer de volgende beleidslijnen zijn aangegeven:

- aanvullend ammoniakbeleid rondom de grote eenheden van bestaande bossen, natuurgebieden en relatienotagebieden;
- aanwijzen van Waardevolle Cultuurlandschappen (W.C.L.), o.a. Midden-Limburg, waarvoor de provincie een Gebiedsperspectief dient op te stellen;
- vóór het jaar 2000 worden ten behoeve van 28 belangrijke deelgebieden van de Ecologische Hoofdstructuur in de vorm van Gebiedsvisies Natuur, Bos en Landschap buffermaatregelen uitgewerkt, o.a. W.C.L.-Midden-Limburg, Mergelland en Oostelijke Maasoever in Noord- en Midden-Limburg;
- er zijn 16 Strategische Groenprojecten aangewezen, o.a. Peelvenen en Grensmaas, die versneld (binnen 15 jaar) gerealiseerd gaan worden;
- een nadere uitwerking van het compensatiebeginsel.

In de beleidsnota worden vooral de financiële consequenties van de rijksvoornemens nader uitgewerkt voor de Limburgse situatie.

In de volgende paragraaf worden de gevolgen van het Decentralisatie-Akkoord voor de sector Natuur en Landschap kort weergegeven.

Decentralisatie en IPO/L.N.V.-convenant

In 1990 is deel a van het Natuurbeleidsplan (N.B.P.) uitgebracht. Hieraan gekoppeld is besloten tot het intensiveren van de inzet van bestaande sectorinstrumenten en het creëren van nieuwe instrumenten. De rijksinspanningen worden daarbij primair geconcentreerd op de realisatie van de zogenaamde Ecologische Hoofdstructuur (E.H.S.). Van de zijde van het Rijk is daarbij onderkend dat de beleidsintensivering, die in het N.B.P. is verwoord, niet kan slagen zonder dat ook de provincies tot een extra inspanning komen. Deze erkenning heeft in de periode 1990 tot en met 1993 geresulteerd in het tot stand komen van twee bestuursakkoorden, namelijk het IPO/L.N.V.-convenant van 9 april 1991 en het Decentralisatie-Akkoord in 1993.

IPO/L.N.V.-convenant 9 april 1991

Het IPO/L.N.V.-convenant van 9 april 1991 is een direct gevolg van het gestelde in het Natuurbeleidsplan. Daarnaast bevat het ook een decentralisatie-component in de vorm van de ROL/RAL. Kort samengevat zijn in het convenant onder meer de volgende afspraken vastgelegd:

- de financiering van de verwerving van de tweede fase relatienotagebieden en de natuurontwikkelingsprojecten in de invloedssfeer van de particuliere terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties;
- de mogelijkheid om de tweede fase relatienotagebied tot maximaal 10% buiten de E.H.S. aan te wenden;
- het streven om in een periode van circa 5 jaar de concrete begrenzing van de tweede fase relatienota te hebben afgerond en een zo groot mogelijk areaal natuurontwikkelingsproject;
- voor het doen verrichten van activiteiten (formatie) ontvangen de provincies een structurele jaarlijkse bijdrage en een incidentele bijdrage voor de jaren 1991 t/m 1993;
- de verdeling van de hectares over de verschillende provincies, alsmede de herijking daarvan in 1994;
- de overdracht van de ROL/RAL naar de provincies;
- het streven een aantal taken en bevoegdheden in het kader van de Natuurbeschermingswet van het Rijk naar de provincies te doen overgaan, inclusief de financiering hiervan;
- het Rijk zal in het kader van het raamplan Natuur- en milieu-educatie inhoud geven aan de moties Feenstra en Esselink c.s. over de uitbouw en decentralisatie van N.M.E.-activiteiten.

Decentralisatie-Akkoord 1993

Na twee jaar van onderhandelen is in april 1993 een principe-akkoord bereikt op het gebied van de overdracht van taken van Rijk naar de provincies, de zogenaamde Decentralisatie-Impuls (D.I.). Dit D.I.-Akkoord is nauw verbonden met de besluitvorming van het Structuurschema Groene Ruimte (S.G.R.). De decentralisatie-voorstellen met een waarde van negenhonderd miljoen gulden omvatten met name taken op de terreinen van natuur, landinrichting en jeugdhulpverlening. Toegespitst op het sectorbeleid Natuur en Landschap omvat het D.I.-Akkoord de volgende elementen:

- natuur- en milieu-educatie;
- gebiedsgerichte beleidsuitwerking N.B.P.;
- IPO/L.N.V.-convenantgelden voor verwerving via Groenfonds;
- adviestaak Natuurschoonwet;
- uitvoeringsbevoegdheid Natuurbeschermingswet;
- vergunningenverlening in kader Jacht-, Vogel- en Natuurbeschermingswet;
- medeverantwoordelijkheid soortenbeleid;
- subsidiebudget Landschapsstichtingen;
- adviestaak landschapsbeleidsplannen;
- secretariaat Overlegorganen Nationale Parken;
- uitvoering Boswet.

De consequenties van beide hierboven kort omschreven convenanten komen op verschillende plaatsen in de Beleidsnota aan de orde. De Beleidsnota bevat voorts een doelstellingenkader, voorzien van een financieel overzicht, gericht op de uitvoering van het geformuleerde sectorbeleid.

2. DE LANDSCHAPPELIJKE STRUCTUUR VAN LIMBURG

Als algemene doelstelling voor het landschapsbeleid wordt in de beleidsnota gehanteerd: het behoud, herstel en ontwikkeling van verscheidenheid en duurzame samenhang in de landschappen waaraan Limburg in grote mate zijn eigenheid ontleent.

In dit hoofdstuk wordt aangegeven, met als geografische ingang de kaart basisstructuur van de landschappen in Limburg (figuur 1), hoe deze doelstelling in grote lijnen wordt vertaald. Een meer gedetailleerde ruimtelijke vertaling van dit beleid vindt plaats in de streekplannen bij de toekenning van functies aan gebieden en het aangeven van inrichtings- en ontwikkelingsmaatregelen per deelgebied. Aan dit provinciaal beleid worden vervolgens o.a. de gemeentelijke bestemmingsplannen en landinrichtingsplannen getoetst.

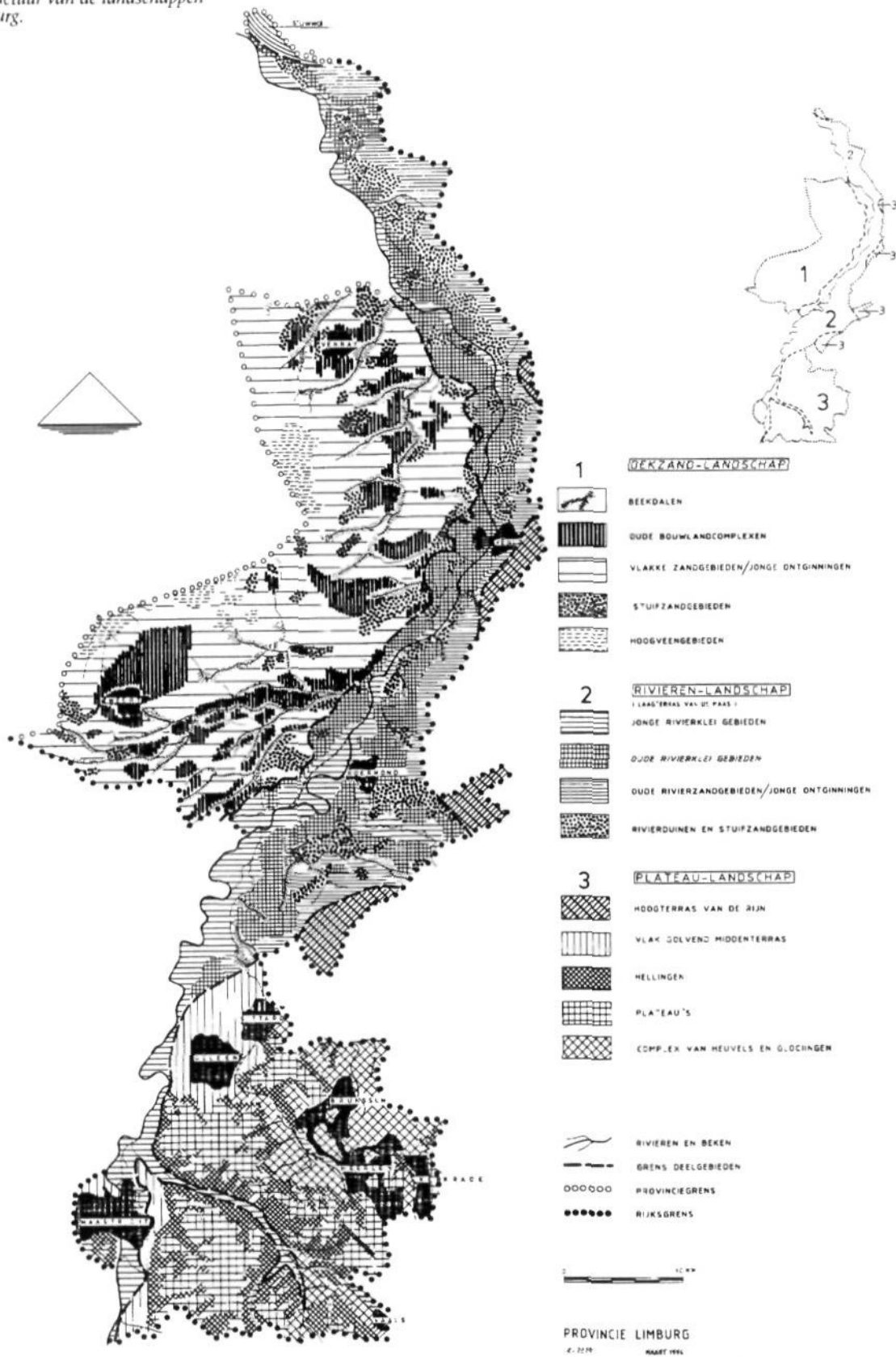
Op basis van bodem en geomorfologie zijn in Limburg drie landschapstypen te onderscheiden: het dekzandlandschap, het rivierenlandschap en het plateaulandschap zoals aangegeven op de kaart basisstructuur van de landschappen in Limburg.

Als men kijkt naar het occupatiepatroon - het gebruik van het gebied door de mens - dan kan men in het dekzandlandschap een tweedeling maken tussen de oude cultuurlandschappen daterend uit de middeleeuwen (oude bouwlandcomplexen en beekdalen) en de jonge ontginningslandschappen van na 1850.

Het rivierenlandschap kent een continue bewoning vanuit de vroegste tijden en wordt vanuit de historische geografie als landschapstype het hoogst gewaardeerd in Nederland. Uniek in Nederland is tenslotte het plateaulandschap met de löss-ontginningen in Zuid-Limburg, een landschap dat in zijn volle omvang al aan het einde van de 13e eeuw in cultuur is gebracht. Op de zandgronden zijn grote delen van het gebied pas na 1850 in cultuur gebracht.

Bij de ruimtelijke vertaling van de hoofddoelstelling landschap speelt de historische component - behoud en herstel - van het landschapsbeleid vooral in de oudste landschappen: oude bouwlandcomplexen/beekdalen in het dekzandlandschap, de hogere delen van het rivierenlandschap en het plateaulandschap. Binnen deze landschappen bepalen de historisch belangrijke patronen van kavelstructuur, ontsluiting en bebouwing mede de mogelijkheden, die aan andere functies worden geboden. Zowel voor Zuid-Limburg als voor Noord- en Midden-Limburg zijn historisch-geografische inventarisaties verricht naar deze patronen. Deze inventarisaties vervullen in de planvorming voor streekplannen, ruilverkavelingsplannen en bestemmingsplannen buitengebied, bij de uitvoering van MER-studies en bij plantoetsing een belangrijke rol als basisinformatie. Een belangrijk instrument voor behoud van cultuurhistorisch belangrijke kleine landschapselementen in deze gebieden vormt natuurlijk het, nu naar de provincie gedecentraliseerde, ROL-Limburg beleid.

Figuur 1:
Basisstructuur van de landschappen
in Limburg.

Voor de jongere landschappen van heideontginningen en hoogveenontginningen ligt de nadruk vooral op behoud van het visueel-ruimtelijke aspect: behoud van het grootschalige en open karakter. Voor de cultuurhistorisch belangrijke plateaus in Zuid-Limburg, de grootschalige oude bouwlandcomplexen in het dekzandlandschap en de bouwlanden in de oude rivierkleigebieden geldt overigens ook het streven naar behoud van de kenmerkende openheid en schaal.

De duurzame ontwikkeling van verscheidenheid en identiteit - het laatste onderdeel van de landschappelijke hoofddoelstelling - in de Limburgse landschappen vindt plaats door deze ontwikkeling te relateren aan het fysisch-geografische patroon. Aansluiting wordt daarbij gezocht bij de abiotische verscheidenheid en kenmerken, die blijvend in Limburg aanwezig zijn.

Naast de grote eenheden bos- en natuurgebied gekoppeld aan het macroreliëf, vormt het netwerk van beekdalen het belangrijkste aanknopingspunt als drager voor de landschappelijke structuur. Door de bundeling van laag-dynamische functies (natuur, bos, recreatie, water) in doorgaande, robuuste lijnen zal het sterk vervaagde beekdalenlandschap van Noord- en Midden-Limburg weer zichtbaar worden. De beekdalen in Zuid-Limburg kennen een meer geprononceerde geomorfologische verschijningsvorm, die door de nagestreefde vergroting van de natuurlijke kwaliteit een grote landschappelijke en recreatieve aantrekkelijkheid oplevert.

In het rivierengebied van de Maas wordt de bundeling van laag-dynamische functies vooral nagestreefd in de lagere delen (oude stroomgeulen en lagere dalbodems), waardoor het rivierengebied meer verdicht wordt en hoogteverschillen binnen het rivierengebied meer benadrukt worden. Delfstoffenwinning ten behoeve van natuurontwikkeling speelt hierin een belangrijke rol: de winning van grind in het Grensmaasgebied en de winning van klei en zand in de Noordelijke Maasvallei.

Om het onderscheid tussen de oude en jonge cultuurlandschappen in het dekzandlandschap te versterken wordt in de oude cultuurlandschappen, gekoppeld aan het kromlijnige patroon van verharde wegen, gestreefd naar een verdichting van wegbeplantingen. De omgeving van dorpen en steden krijgt hierdoor een meer parkachtige verschijningsvorm.

Op de hellingen in Zuid-Limburg wordt gestreefd naar de aanleg van bos en graften, mede om erosie en wateroverlast te beteugelen. Speciale nadruk krijgen hierbij de voormalige ruilverkavelingen - o.a. het Ransdalerveld - in Zuid-Limburg. Hier komt door de tot stand gebrachte schaalvergroting en de verwijdering van kleine landschapselementen deze problematiek in versterkte mate voor. In het plateaulandschap van Zuid-Limburg, waar opgaande elementen relatief beperkt voorkomen, is

het hoogstambeleid op de overgang van kernen naar het landelijke gebied een belangrijk instrument ter vergroting van de recreatieve en landschappelijke aantrekkelijkheid.

Meer gebiedsspecifieke inrichtings- en ontwikkelingsmaatregelen, gericht op behoud, herstel en ontwikkeling van de Limburgse landschappen op een lager schaalniveau zijn uitgewerkt in de streekplannen.

Plateaulandschap nabij Schimmert.

DE ECOLOGISCHE STRUCTUUR VAN LIMBURG

3.1 *Uitgangspunten*

In het Natuurbeleidsplan heeft het Rijk de landelijke Ecologische Hoofdstructuur weergegeven. Ten behoeve van een provinciale uitwerking wordt in deze beleidsnota de ecologische structuur van Limburg gepresenteerd.

Voor een kaartmatige vertaling van de ecologische structuur van Limburg is uitgegaan van drie componenten, namelijk:

- gebieden met een duidelijke concentratie van natuurwaarden;
- gebieden met een grote kansrijkdom voor het verder ontwikkelen van natuurwaarden;
- het onderling verbinden van bos- en natuurgebieden.

In het onderstaande worden deze drie componenten nader toegelicht.

Gebieden met concentraties van natuurwaarden

Voor het beleidsmatig hanteerbaar maken van de vele natuurgegevens zijn deze samengevoegd tot 13 categorieën van natuur (flora en fauna). Deze categorieën bestaan uit een aantal vegetatie- en faunagroepen. Voor iedere categorie zijn vervolgens op basis van inventarisaties de belangrijkste gebieden geselecteerd, de kerngebieden. Een bepaald gebied kan dus voor maximaal 13 natuurcategorieën een kernfunctie vervullen.

Gebieden met een grote kansrijkdom voor het ontwikkelen van natuurwaarden

Limburg kent gebieden waar op dit moment geen belangrijke natuurwaarden aanwezig zijn, maar die wel goede randvoorwaarden bezitten om ter plaatse nieuwe natuur te ontwikkelen. Voor het onderscheiden van deze kansrijke gebieden is een aantal criteria te geven zoals:

- grote variatie aan bodem- en geomorfologische eigenschappen;
- aanwezigheid van kwel;
- goede buffering ten opzichte van de omgeving;
- ligging ten opzichte van bestaande natuurgebieden;
- bebouwingsarm karakter;
- ligging in de Ecologische Hoofdstructuur volgens het Natuurbeleidsplan.

Het onderling verbinden van bos- en natuurgebieden

De afgelopen decennia is gebleken dat ook in natuurgebieden soorten verdwijnen en de natuurwaarde achteruit kan gaan.

Oorzaken hiervoor zijn onder andere het kleiner worden en doorsnijden van natuurgebieden en het ontbreken van uitwisselingsmogelijkheden tussen populaties.

Vandaar dat op de kaart van de ecologische structuur ecologische verbindingzones zijn weergegeven.

Bij het opstellen van deze kaart is in belangrijke mate uitgegaan van de verbindingzones zoals aangegeven in de Ecologische Hoofdstructuur (Natuurbeleidsplan) en zoals deze in de streekplannen, het Waterhuishoudingsplan en de landinrichtingsprojecten nader zijn ingevuld.

3.2 Beleidslijnen voor de natuur in Limburg

Zoals in het voorgaande is vermeld, vormt de ecologische hoofdstructuur (E.H.S.) uit het Natuurbeleidsplan een belangrijk uitgangspunt voor de provincie om voor Limburg de ecologische structuur te bepalen.

Vanuit het Rijk wordt nadrukkelijk prioriteit gegeven aan gebieden in de E.H.S. bij het inzetten van haar instrumenten. Daarnaast wordt in het Natuurbeleidsplan aangegeven dat er ook buiten de E.H.S. natuurwaarden voorkomen, die bescherming nodig hebben, maar waarvoor het Rijk de verantwoordelijkheid legt bij provincie en gemeenten.

De nu uitgewerkte kaart "natuur in Limburg" (zie de losse bijlage achterin deze nota) geeft een overzicht van de ecologische betekenis van Limburg. Er is zowel sprake van een nader uitgewerkte E.H.S., als ook een aanvulling met gebieden die, gelet op de aanwezige waarden en mogelijkheden voor natuur, specifieke aandacht behoeven.

Op de kaart "natuur in Limburg" wordt onderscheid gemaakt tussen:

- a. Natuurgebied of bos met accent natuur.
- b. Overig bosgebied.
- c. Ecologische ontwikkelingszone.
- d. Ecologische verbindingzone.
- e. Landbouwgebied met aan kleine landschapselementen gebonden natuurwaarden.
- f. Landbouwgebied met aan openheid gebonden natuurwaarden.
- g. Overig gebied.

De categorieën a t/m d vormen tezamen de ecologische structuur in Limburg.

Bos met hoge natuurwaarden, de Heesbeemden bij Sevenum.

In het onderstaande worden de verschillende categorieën en hun beleidslijnen omschreven.

Natuurgebied of bos met accent natuur

In deze categorie van gebieden is sprake van een belangrijke concentratie van natuurwaarden. Specifieke maatregelen zijn nodig om deze waarden verder te ontwikkelen of voort te laten bestaan. Vaak is de inschakeling van een terreinbeherende natuurbeschermingsorganisatie gewenst.

Dit betekent echter niet zonder meer, dat al deze gebieden moeten worden verworven. Voor een belangrijk deel blijft het eigendom bij particulieren of overheden.

Het provinciaal beleid is gericht op:

- duurzame instandhouding van de ter plaatse aanwezige of nagestreefde ecosystemen;
- het bevorderen van omvorming van multifunctioneel bos tot bos met accent natuur;
- behoud en herstel van natte milieu-omstandigheden in (grond-) waterafhankelijke natuurgebieden;

- het terugdringen van vermestende en verzurende invloeden met op lange termijn als einddoel een Bijzondere Milieukwaliteit (B.M.K.). In de praktijk betekent dit de noodzaak voor het voeren van een bufferzonebeleid;
- het bevorderen van het stiltekarakter;
- het zoveel mogelijk jachtvrij maken van natuurgebieden (geen jacht, tenzij);
- extensieve recreatie is mogelijk; dit vraagt om geleiding en zonering;
- geen uitbreiding of vestiging van intensieve recreatie;
- geen uitbreiding van de bouwkavel of vestiging van agrarische bedrijven;
- het weren van nieuwe bebouwing en infrastructuur.

Overig bosgebied

In deze gebieden wordt uitgegaan van behoud en ontwikkeling van bos met gelijktijdige ontwikkeling van de functies natuur, recreatie en houtproductie.

Het gaat om boscomplexen waar in de meeste gevallen duidelijk sprake is van natuurwaarden. Deze natuurwaarden zijn echter relatief goed te verenigen met een recreatief medegebruik en een bosbouwkundig beheer.

Voor deze categorie van bossen wordt in principe geen rol gezien voor de terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties. Door de eigenaren dienen beheersplannen te worden opgesteld.

Als beleidslijnen gelden:

- het instandhouden en waar mogelijk verbeteren van de kwaliteit van de groeiplaats en de bosopstand;
- handhaven en herstellen van goede water- en milieucondities;
- het bevorderen van het stiltekarakter;
- het weren van niet-functiegebonden bebouwing en infrastructuur;
- mogelijkheden voor recreatief medegebruik, waarbij zonering van intensieve vormen nodig wordt geacht;
- geen uitbreiding van de bouwkavel of vestiging van agrarische bedrijven.

Ecologische ontwikkelingszone

Uitgangspunt is het realiseren van nieuw natuurgebied of het ontwikkelen van natuurwaarden in verweving met de agrarische functie.

Een ecologische ontwikkelingszone valt grotendeels samen met een relatienotagebied, natuurontwikkelingsproject of ontgrondingslocatie met een nabestemming natuur. Het betreft in feite steeds (voormalige)

landbouwgrond, waarop ontwikkeling van natuurwaarden wordt nagestreefd. De gebieden overlappen met de Globale Begrenzingsplannen, die in oktober 1992 door Gedeputeerde Staten zijn vastgesteld.

De natuurontwikkelingsprojecten en de reservaatgebieden worden uiteindelijk op vrijwillige basis verworven ten behoeve van de terreinbeheerders en natuurbeschermingsorganisaties. Gestreefd wordt de verwerving vóór 2015 te realiseren.

Het provinciaal beleid omvat concreet:

- het weren van nieuwe bebouwing en infrastructuur;
- geen nieuwvestiging of uitbreiding van intensieve recreatie in R.B.O.- en R.B.N.-gebieden;
- er is plaatselijk ruimte voor natuurgerichte recreatie;
- inzet van het instrument Landinrichting om natuurontwikkelingsprojecten en reservaatgebieden van enige omvang versneld te realiseren.

Ecologische verbindingszone

In verbindingzones wordt gestreefd naar het behoud en herstel van de natuurwaarden en het bieden van ruimte aan de fauna voor migratie tussen bos- en natuurgebieden.

In veel gevallen gaat het om beekdalen, bermen en taluds van spoorlijnen en kanalen.

Voor de ecologische verbindingzones geldt, dat deze een doorwerking en basis moeten krijgen in het kader van de ruimtelijke ordening. Op veel plaatsen zijn voor het versterken van de migratiemogelijkheden voorzieningen nodig. Voor waterschappen en gemeenten wordt hier een belangrijke verantwoordelijkheid gezien.

Het provinciaal beleid is gericht op:

- herstel van het natuurlijk karakter van beken;
- natuurgerichte inrichting en beheer van bermen en oevers;
- aanleg en instandhouding van poelen en andere kleine landschapselementen;
- opheffen en voorkomen van ruimtelijke barrièrewerking van infrastructuur en bebouwing;
- handhaven van rust;
- geen vestiging en uitbreiding van bebouwing en infrastructuur;
- reguleren van extensieve recreatie;
- geen vestiging of uitbreiding van intensieve recreatie;
- inzet van het instrument Landinrichting als bijdrage aan de realisering van ecologische verbindingen;
- koppeling van het stedelijk groen aan de ecologische structuur.

Landbouwgebied met aan kleine landschapselementen gebonden natuurwaarden

In deze gebieden staat het handhaven en versterken van het netwerk van kleine landschapselementen voorop.

Limburg is rijk aan kleine landschapselementen. Gebleken is dat deze elementen dikwijls van grote floristische en faunistische betekenis zijn. Vaak zijn de natuurwaarden tevens gerelateerd aan een kleinschalig agrarisch grondgebruik.

Het provinciaal beleid is gericht op:

- inzetten van ROL-Limburg;
- aanleg/versterken/handhaven kleine landschapselementen;
- streven naar ecologisch herstel waterlopen.

Landbouwgebied met aan openheid gebonden natuurwaarden

In Limburg zijn gebieden aanwezig die als kerngebied gelden voor vogelsoorten die gebonden zijn aan open landschappen met een relatief stil en bebouwingsvrij karakter. Het betreft met name weidevogelgebieden en voedsel- en overwinteringsgebieden voor ganzen, zwanen en kraanvogels.

Het provinciaal beleid is gericht op:

- handhaven van openheid;
- tegengaan van verdroging;
- handhaven graslandareaal;
- handhaven van rust.

Overig gebied

Het betreft een vrij breed scala aan gebieden, variërend van de stedelijke bebouwing tot intensieve landbouwgebieden. Veelal zijn wel natuurwaarden aanwezig, echter met een gering oppervlaktebeslag of relatief goed aangepast aan de heersende, niet-natuurgerichte omstandigheden. Aandacht is nodig voor specifieke natuurwaarden, bijvoorbeeld flora en fauna op oude muren.

Het provinciaal beleid richt zich op:

- aandacht voor natuurgerichte inrichting van bermen en oevers;
- plaatselijk aanleg van faunavoorzieningen (dassentunnels e.d.);
- ontwikkeling en versterking van stedelijke groenstructuren.

*Weidevogelgebied de Schorf bij
Helden.*

4. STIMULERINGSPLANNEN NATUUR, BOS EN LANDSCHAP

De Stimuleringsplannen Natuur, Bos en Landschap worden gebruikt als basisdocumenten voor beleid binnen de sector, als overzicht van de vanuit natuur, bos en landschap gewenste ontwikkelingen met betrekking tot andere beleidsvelden en als toetsingskader voor de inzet van sector-instrumenten en -middelen.

Het is de bedoeling om met de Stimuleringsplannen een document in handen te hebben waarmee integratie en concretisering wordt bereikt van het beleid met betrekking tot natuur, bos en landschap.

Figuur 2.

Begrenzing Stimuleringsplannen
Natuur, Bos en Landschap.

(NM: Noordelijke Maasvallei,

BN: Beekdalengebied Noord-Limburg,

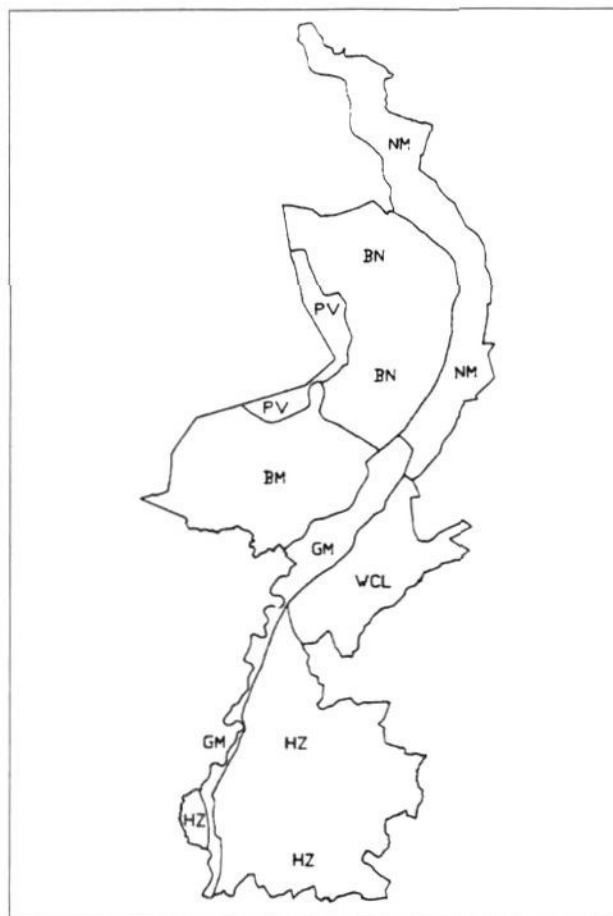
PV: Peelvenen,

BM: Beekdalengebied Midden-Limburg,

GM: Grensmaas en Maasplassen

WCL: WCL Midden-Limburg,

HZ: Heuvelland Zuid-Limburg).

Voor het formuleren en uitvoeren van beleid moet per gebiedsdeel worden bepaald:

- welke natuur-, bos- en landschapswaarden en ecosystemen aanwezig zijn (incl. een landschapsecologische en hydrologische analyse);
- wat de ecologische referenties zijn;
- welke problemen voor natuur, bos en landschap zich voordoen;
- welke doelen worden nagestreefd (incl. landschapsstructuurschets, gewenste bosuitbreidingen en toetsing aan landelijke en provinciale taakstellingen met betrekking tot natuur, bos en landschap);

- welke maatregelen moeten worden getroffen (onder andere: begrenzing en inrichting bufferzones, toepassing Natuurbeschermingswet, planologische beschermingsmaatregelen);
- een plan van uitvoering (overzicht van uit te voeren acties incl. betrokkenen, schatting van de kosten en voorstellen met betrekking tot financiering).

Bij het bepalen van de grenzen van Stimuleringsplangebieden wordt uitgegaan van de landelijke indeling van Gebiedsvisies en de in het Structuurschema Groene Ruimte geplande Strategische Groenprojecten en Waardevolle Cultuurlandschappen (figuur 2).

De planning van het opstarten van de diverse Stimuleringsplannen ziet er als volgt uit:

■ Peelvenen en W.C.L. Midden-Limburg	1e helft 1994
■ Noordelijke Maasvallei	2e helft 1994
■ Beekdalengebied Midden-Limburg	2e helft 1995
■ Grensmaas	1e helft 1996 (of eind 1995).
■ Beekdalengebied Noord-Limburg	1e helft 1996
■ Heuvelland	1e helft 1996

5. BOS- EN NATUURGEBIEDEN

In Limburg is circa 33.000 ha bos en natuurterrein aanwezig. Hiervan is per 1 januari 1994 circa 14.100 ha (43%) in het bezit van een terreinbeherende natuurbeschermingsorganisatie, namelijk 8.800 ha bij het Staatsbosbeheer, 1.400 ha bij Natuurmonumenten en 3.900 ha bij Het Limburgs Landschap. In figuur 3 is de ligging van de huidige bezittingen weergegeven.

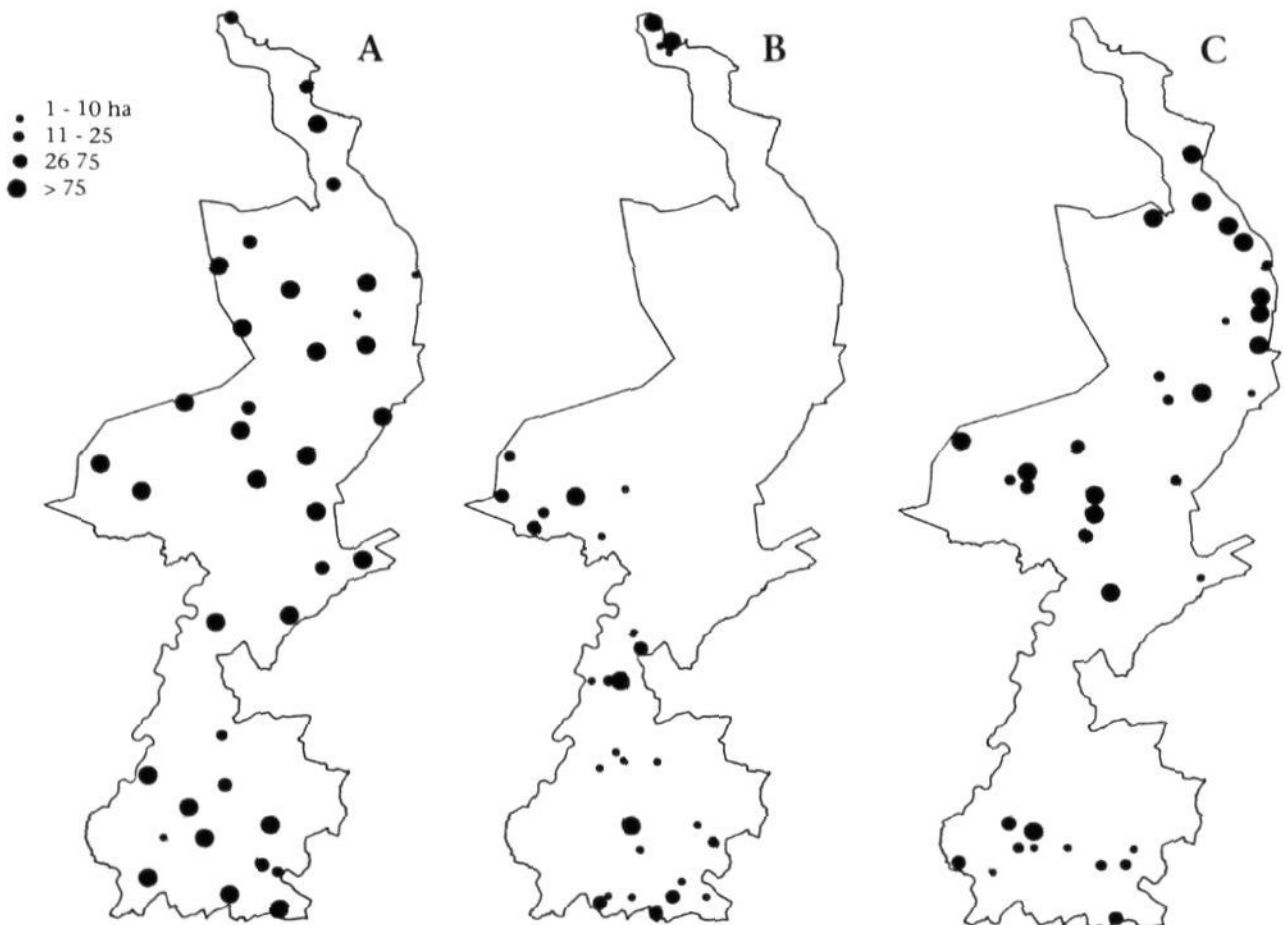
Via onder andere de Boswet, Natuurbeschermingswet, streekplan en bestemmingsplan wordt de handhaving van het huidige areaal van bos- en natuurgebieden nagestreefd. Naast de herplantplicht speelt ook compensatie van verloren gegane bosopstanden of natuur een rol.

De provincie ziet een duidelijke taak en verantwoordelijkheid voor de gemeenten en gewesten voor het in stand houden en beheren van bos- en natuurgebieden in hun bezit. Via samenwerking, bijvoorbeeld in bosgroepen, kan daarbij een efficiënt beheer met een duidelijke meerwaarde voor natuur en landschap worden bereikt.

Verwerving van overheidsgronden door een terreinbeherende natuurbeschermingsorganisatie wordt in principe niet voorgestaan.

De provincie streeft ernaar om de bossen zoveel mogelijk in particulier of gemeentelijk bezit te handhaven.

*Figuur 3:
Ligging en grootte van terreinen in
eigendom van Staatsbosbeheer (A),
Natuurmonumenten (B) en Limburgs
Landschap (C).*

Voor het bevorderen van een goed beheer en het daardoor veiligstellen van bossen met bijzondere natuurwaarden en natuurgebieden zijn de volgende instrumenten beschikbaar:

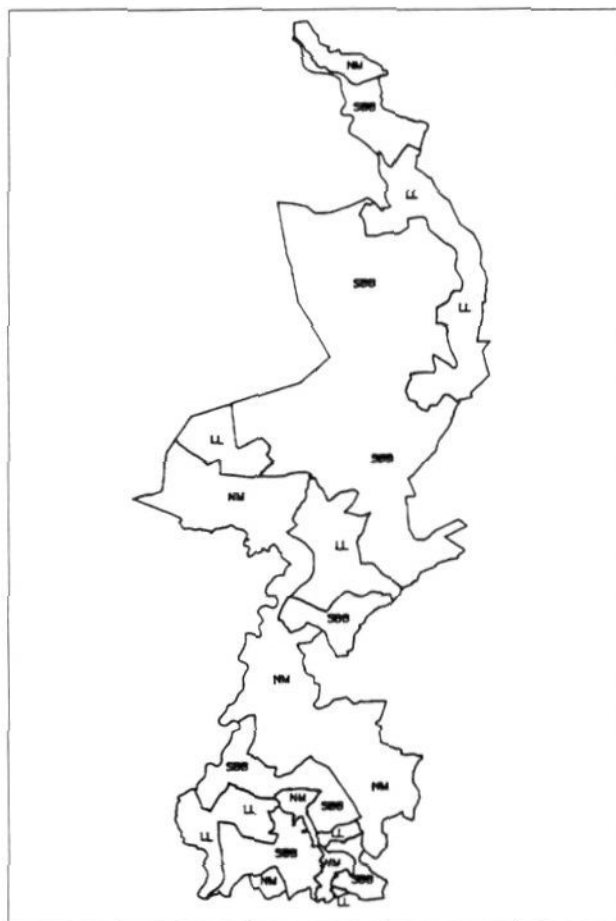
- verwerving door een natuurbeschermingsorganisatie;
- Nationale Parken;
- Natuurbeschermingswet.

5.1 Aankoop van bos- en natuurgebieden

In de Beleidsnota Natuur en Landschap 1989-1993 is aangegeven dat in 1982 een selectie is gemaakt van 7.000 ha nog te verwerven bos- en natuurgebieden. In de periode 1982-1994 is in Limburg circa 750 ha verworven.

In 1993 is door Gedeputeerde Staten de herziene Aankoopserenkaart Limburg vastgesteld, waarop de provincie is verdeeld in een twintigtal deelgebieden (zie figuur 4). Per deelgebied is één natuurbeschermingsorganisatie de eerstgegadigde.

Figuur 4:
Aankoopserenkaart 1993.
NM: Natuurmonumenten
LL: Limburgs Landschap
SBB: Staatsbosbeheer

Natuurgebied de Kingbeek van de Vereniging Natuurmonumenten.

De Aankopsferenkaart is richtinggevend voor subsidiëring door de provincie van aankopen door natuurbeschermingsorganisaties, toewijzing van reservaatgebieden en natuurontwikkelingsprojecten. De huidige Aankopsferenkaart 1993 wordt uiterlijk in 1998 geëvalueerd. Van provinciezijde wordt in dat kader aangedrongen op het vergroten van de onderscheiden eenheden.

Binnen de aankoopgebieden dient door Natuurmonumenten en Het Limburgs Landschap nog resp. 1.300 en 1.200 ha verworven of in beheer genomen te worden.

Het instellen van een beheerssubsidie aan particulieren voor al het bos- en natuurgebied in Limburg als alternatief voor aankopen door natuurbeschermingsorganisaties vergt een verveelvoudiging van het gewenste budget voor aankopen en een forse claim voor nieuw beleid. Uitgaande van ca. 19.000 ha bos- en natuurterrein in particulier of gemeentelijk bezit en een beheersbijdrage van jaarlijks f 125,- per ha, is jaarlijks f 2,37 miljoen nodig. Daarnaast is nog sprake van een administratieve overhead van ca. 25%. Vanuit het particulier initiatief (Natuurbeheer door particulieren, een betaalbaar alternatief, 1993) zijn claims genoemd van ca. f 1.000,- per ha per jaar. Indien dat als norm zou worden overgenomen en ingeperkt tot de "aankoopwaardige gebieden" voor Het Limburgs Landschap en Natuurmonumenten, dan is jaarlijks excl. overhead f 2,5 miljoen nodig. Dit lijkt niet realiseerbaar.

Derhalve wordt geen algemene provinciale natuurbijdrage ingesteld. Indien sprake is van gemeentelijke of rijkseigendommen binnen de aankoopgebieden wordt in principe niet overgegaan tot verwerving ten behoeve van een natuurbeschermingsorganisatie. Wel wordt in die situatie een eenheid van beheer wenselijk geacht, waarbij het beheer in

handen kan worden gelegd van een natuurbeschermingsorganisatie (bijvoorbeeld middels een erfpacht-constructie). Daarbij dient de eigenaar een adequate beheersbijdrage te verlenen.

Slechts bij uitzondering wordt de verwerving van gemeentelijk bos- en natuurgebied door de provincie gesubsidieerd, waarbij een korting op de grondprijs zal worden bedongen.

5.2 **Bevordering van beheer van bos en natuur buiten aankoopgebieden**

Buiten de ten dele nog te verwerven bos- en natuurgebieden van de natuurbeschermingsorganisaties komen in Limburg nog grote oppervlakten andere bossen en natuurterreinen voor. Ter veiligstelling van deze gebieden en het bevorderen van een beheer, waarbij naast aandacht voor natuur ook het recreatief medegebruik wordt voorgestaan, zijn de volgende instrumenten beschikbaar:

- Bosbijdrageregeling/Natuurbijdrage;
- Natuurbeschermingswet;
- Natuurschoonwet.

In het kader van het D.I.-Akkoord krijgt de provincie bevoegdheden ten aanzien van de uitvoering en toepassing van deze instrumenten.

6. LANDGOEDEREN EN HISTORISCHE BUITENPLAATSEN

Historische buitenplaatsen bestaan uit een landhuis of kasteel met bijgebouwen, park en/of tuin, waarvan de eerste aanleg ouder is dan 50 jaar. Een landgoed is een geheel of gedeeltelijk met bossen of andere houtopstanden begroeid terrein, waarvan ook landbouwgronden en natuurterreinen deel uit kunnen maken. Een buitenplaats kan onderdeel van een landgoed zijn.

Limburg bezit een groot aantal landgoederen en historische buitenplaatsen, die het waard zijn te worden veiliggesteld.

Het beleid is gericht op het handhaven van de eenheid binnen een landgoed of buitenplaats en het behoud van natuurwetenschappelijke, cultuurhistorische en landschappelijke waarden.

In het kader van het D.I.-Akkoord krijgt de provincie een adviesbevoegdheid bij verzoeken tot rangschikking en onttrekking van Natuurschoonwet-landgoederen. Daarnaast krijgt de provincie een handhavingstaak.

Historische buitenplaatsen en landgoederen dienen zo veel mogelijk in particulier bezit behouden te blijven. Afronding van landgoederen in bezit van Natuurmonumenten en Het Limburgs Landschap zal van provinciewege worden gesubsidieerd, met uitzondering van de gebouwen. Gebouwen worden, indien relevant, in het kader van het Monumentenbeleid veiliggesteld.

Landbouwgrond binnen landgoederen die grotendeels in bezit zijn van natuurbeschermingsorganisaties, welke verworven moet worden, wordt aangewezen als reservaatgebied.

Kasteel Grasbroek.

7. RELATIENOTA (R.B.O.) EN NATUUR-ONTWIKKELINGSPROJECTEN (R.B.N.)

7.1 Begrenzungen

Aan Limburg zijn in totaal 14.064 hectaren relatienotagebied (R.B.O.) ter beschikking gesteld van de 200.000 hectaren die landelijk beschikbaar zijn. Hiervan bedroeg de eerste fase relatienotagebied 7.979 ha. De tweede fase is 6.085 ha groot. Landelijk is er nog een reserve van 10.000 ha.

De verdeling van het totale contingent relatienotagebied in Limburg (inclusief het Limburgse aandeel uit de landelijke reserve) zal circa 50% reservaatgebied en circa 50% beheersgebied zijn.

De aan Limburg toe te wijzen hectaren uit de landelijke reserve relatienotagebied zullen vooral als beheersgebied worden aangewezen.

Daarnaast staan 3.510 hectaren natuurontwikkelingsproject (R.B.N.) ter beschikking van deze provincie. Landelijk bedraagt het contingent natuurontwikkelingsproject 50.000 ha, waarvan 5.000 hectaren in reserve wordt gehouden.

7.2 Realisatie

Het concreet begrenzen van reservaatgebied (R.B.O.) en natuurontwikkelingsprojecten (R.B.N.) is de eerste stap op weg naar de realisatie van de verdere ontwikkeling van natuurgebieden op landbouwgrond. Medio 1998 zijn alle gebieden begrensd. Voor de uiteindelijke realisering wordt in het Natuurbeleidsplan het jaar 2015 als uiterste termijn genoemd.

In principe vindt de verwerving van landbouwgrond op vrijwillige basis plaats. Met name via landinrichtingsprojecten is een meer actieve verwerving mogelijk, onder andere omdat sprake is van een groter aankoopgebied. Bovendien kan actieve kavelruil worden toegepast indien *alle betrokkenen hiermee instemmen*.

De provincie streeft naar een zo spoedig mogelijke realisatie van de natuurontwikkelingsprojecten en reservaatgebieden.

7.3 Verwerving en inrichting

Voor verwerving van de tweede fase reservaatgebied ontvangt de provincie een jaarlijkse doeluitkering van f 738.850,--. Er is geen verschil in grondmobiliteit aanwezig tussen eerste en tweede fase, zodat de rijksdoeluitkering ook als norm voor de eerste fase reservaatgebied kan worden aangehouden. Dit resulteert in een gewenst budget van $1670/1300 \times f 738.850,-- = f 949.138,--$ (afgerond f 950.000,--) voor de verwerving van eerste fase reservaatgebied. Ten opzichte van 1994 is het budget in 1995 voor de verwerving van eerste fase reservaatgronden met ca. f 343.000,-- verhoogd tot f 953.792,--.

Voor de Regeling Begrenzing Natuurontwikkelingsprojecten ontvangt de provincie een doeluitkering van f 1.059.350,--. Dit budget is bepalend voor de mate waarin verwerving en inrichting kan plaatsvinden. Na verwerving van reservaatgebied moeten door natuurbeschermingsorganisaties vaak onkosten worden gemaakt met betrekking tot de inrichting van de verworven gronden om de natuurdoelstellingen voor dat gebied te kunnen realiseren.

De provincie stelt maximaal f 750,--, inrichtingskosten per ha te verwerven reservaatgebied beschikbaar.

Teneinde een natuurontwikkelingsproject te realiseren zijn meestal inrichtingswerkzaamheden noodzakelijk. Per hectare is hiervoor f 10.000,-- beschikbaar. Voor Natuurmonumenten en het Limburgs Landschap draagt de provincie f 5.000,-- per ha voor inrichtingswerkzaamheden bij.

De provincie sluit bosontwikkeling, hetzij door spontane ontwikkeling, hetzij door actieve beplanting, op reservaatgebied uit. Indien bosontwikkeling in natuurontwikkelingsprojecten een van de doelstellingen is, dan dient deze bosontwikkeling spontaan te zijn.

Met betrekking tot de inrichting van natuurontwikkelingsprojecten, waarvan voldoende hectaren verworven zijn om een zelfstandig functionerende eenheid te doen ontstaan, wordt de volgende procedure aangehouden.

Voor ieder project wordt een besteksplan voor de uitvoering van de inrichtingswerkzaamheden opgesteld. Vervolgens wordt de wenselijkheid onderzocht voor het opstellen van een herinrichtingsplan of een plan tot kavelruil.

Inrichting van het natuurontwikkelingsproject is pas zinvol wanneer voldoende grond verworven is. Ten aanzien van inrichting (van delen) van het natuurontwikkelingsproject wordt het volgende beleid geformuleerd.

Gedurende de periode vóórdat het gehele object verworven is wordt per verworven hectare f 5.000,-- uit de provinciale middelen, bestemd voor de realisatie van natuurontwikkelingsprojecten in de zin van de R.B.N., in een provinciale reserve "Inrichtingskosten natuurontwikkelingsprojecten" gestort. Jaarlijks wordt de helft van voornoemde reserve op de begroting geplaatst.

Gekoppeld aan de verwerving van reservaatgebied en/of het realiseren van natuurontwikkelingsprojecten kan verwerving van bedrijfsgebouwen aan de orde zijn. Voor de provincie is in financieel opzicht alleen verwerving van gebouwen door het Limburgs Landschap en Natuurmonumenten van belang.

De provincie subsidieert de verwerving van gebouwen alleen indien de noodzaak uit oogpunt van doelmatig natuurbeheer kan worden aangetoond.

Er is in Limburg een beperkt aantal situaties, waar naar verwachting sprake is van een substantieel verschil tussen de agrarische waarde en de vrije markt-waarde. In geval van verwerving van de bijbehorende gronden (reservaatsgebied of natuurontwikkelingsproject) is er zodoende sprake van een extra kostenfactor.

De geschatte extra kosten die met verwerving van voornoemde gebouwen samenhangen, bedragen 2,2 miljoen gulden.

Met name in het Grensmaasgebied, maar ook in het Noordelijk Maasdal, is veelal sprake van meekoppeling met ontgrondingen waardoor aldaar de extra kosten in verband met verwerving of eventueel sanering van gebouwen gefinancierd kunnen worden uit andere middelen.

7.4 **Beheersovereenkomsten**

Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat beheerspakketten die sterk ingrijpen in de agrarische bedrijfsvoering de meeste betekenis hebben voor behoud en ontwikkeling van natuurwaarden in relatiengebied.

Voor behoud van natuurwaarden is het gewenst dat bij het sluiten van overeenkomsten met agrariërs nog meer de nadruk gelegd wordt op het zwaar beheer, zelfs indien dit ten koste gaat van het streven naar zoveel mogelijk hectaren onder overeenkomst.

In de aanpassing van de R.B.O. die binnenkort zal worden doorgevoerd wordt ook een "geen bemesting-pakket" opgenomen.

De provincie zal in overleg met het Ministerie van L.N.V. voorstellen doen om dit zwaarste pakket in zoveel mogelijk beheersplannen op te nemen. Daarbij zal er naar gestreefd worden om dit pakket vooral van toepassing te laten zijn in reservaatsgebied in de gehele provincie en verder in beheersgebied in Zuid-Limburg, het Maasdal en in Noord- en Midden-Limburg ten oosten van de Maas.

In een aantal beheersplannen zijn onderhoudspakketten opgenomen ten behoeve van kleine landschapselementen. Dit is echter nog niet het geval in het Mergelland voor heggen en poelen.

De provincie streeft ernaar om in alle beheersplannen onderhoudspakketten voor heggen en poelen op te nemen. Dit betekent tevens dat in relatiengebied onderhoudsovereenkomsten voor heggen en poelen in het kader van de R.B.O. de ROL-Limburg kunnen vervangen.

8. NATUURONTWIKKELING

Onder natuurontwikkeling wordt verstaan "het in een gebied scheppen van zodanige randvoorwaarden dat er, door een daarop gerichte inrichting en beheer, natuurlijke processen worden gestimuleerd of geïntroduceerd, waardoor een natuurlijke ontwikkeling van ter plaatse thuishorende levensgemeenschappen mogelijk wordt".

In het onderstaande zal nader worden ingegaan op het provinciaal beleid m.b.t. natuurontwikkeling buiten de gebieden waar natuurontwikkeling via de R.B.N. in gang gezet wordt.

Het beleid is erop gericht om natuurontwikkelingsprojecten welke additioneel aan de R.B.N.-projecten opgezet worden zoveel mogelijk te doen plaatsvinden binnen de provinciale ecologische structuur en/of ten gunste van prioritaire en/of bedreigde soorten.

8.1 Natuurontwikkeling langs de Maas, beken en waterlopen

Het streven naar herstel en ontwikkeling van de ecologische waarden van watersystemen is vastgelegd in onder andere de derde nota Waterhuishouding, het provinciaal Waterhuishoudingsplan en recente beheersplannen van waterschappen.

Van de waterschappen en Rijkswaterstaat wordt gevraagd om zoveel mogelijk schakels in de provinciale ecologische structuur (voor zover gelegen langs rivieren, beken en overige waterlopen), die niet met behulp van de R.B.O. of R.B.N. ingevuld konden worden, waterlopen met een duidelijke natuurfunctie en zo mogelijk waterlopen met een nagevoelbaar natuurlijk beheersregiem te creëren of aan te leggen.

Deze meer natuurlijk ingerichte en beheerde trajecten van beken en rivieren dienen tenminste als verbindende schakels te functioneren tussen de erop aansluitende natuurgebieden en natuurontwikkelingsgebieden.

8.2 Natuurontwikkeling en ontgroningen

Natuurontwikkelingsproject Grensmaas

Het Maasdal vormt een belangrijk onderdeel van de (inter)nationale en provinciale ecologische structuur.

In november 1992 hebben de provincie Limburg en de Ministeries van Verkeer en Waterstaat en van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij een intentieverklaring ondertekend m.b.t. het project Maasdal.

Hierin spreken zij zich uit om gezamenlijk een nieuwe inrichting van het Maasdal (tussen Maastricht en Kessel, met een nadruk op de Grensmaas) te realiseren, waarbinnen grindwinning samen gaat met natuurontwikkeling, ecologisch herstel van de Maas alsmede rivierbeheer.

Uitgangpunt vormt het plan "Toekomst voor een grindrivier", dat in 1991 door Bureau Strooming is opgesteld in opdracht van de provincie Limburg.

In 1996 kan een uitvoeringsgericht plan worden gepresenteerd in de vorm van een combinatie van een ontgrondingsplan, een partiële streekplanherziening, een projectnota Landinrichting en een beheersplan voor de Grensmaas. Voor een nadere toelichting over het Grensmaasproject wordt verwezen naar het evaluatierapport over de Beleidsnota Natuur en Landschap 1989-1993.

Middenlimburgse Maasplassengebied

In dit gebied zijn (herziene) inrichtingsplannen opgesteld voor de ontgrindingen Rijkelse Bemden, Stevol en Osen waarbij meer plaats is ingeruimd voor natuurontwikkeling na en met behulp van de ontgrinding. Het beleid is erop gericht om de eigendommen van Aqua Terra, waar volgens de streekplanuitwerking Inrichting Grindwinningsgebieden natuur nagestreefd wordt, in beheer te geven bij een natuurbeschermingsorganisatie.

Aan de recreatie-ondernemers in het Maasplassengebied wordt gevraagd de aan hen toebehorende gebieden die een belangrijk onderdeel kunnen vormen in de ecologische structuur in het Maasdal waar mogelijk natuurgericht in te richten en te beheren.

De relatie met landinrichting is in dit verband van belang, teneinde een aaneenschakeling van natuurgebieden te kunnen realiseren.

Het Middenlimburgse Maasplassengebied is van internationaal belang voor overwinterende watervogels. Om deze waarden te behouden is

plaatselijk het instellen van rustgebieden (recreatie-zonering) nodig. In het kader van de uitwerking van het "Strategisch Planonderdeel Maasplassen", zoals aangekondigd in het Streekplan Noord- en Midden-Limburg, zal het beleid voor deze rustgebieden nader worden ingevuld.

Noordelijke Maasvallei

Er wordt naar gestreefd om locaties voor de winning van grind, industriezand en klei voor de periode na 2000 zoveel mogelijk daar aan te wijzen waar de ontgronding een bijdrage levert aan de realisatie van de provinciale ecologische structuur door middel van natuurontwikkeling. De voorkeur gaat daarbij uit naar locaties in het winterbed van de Maas.

Natuurontwikkeling en ontgrondingen buiten het Maasdal

In de afgelopen jaren is bij een reeks van bestaande ontgrondingen natuurontwikkeling in gang gezet of in de plannen voor de eindafwerking opgenomen.

Bij de beoordeling van aanvragen voor uitbreiding van bestaande ontgrondingen, gelegen in of aan de ecologische structuur, zal als randvoorwaarde gelden de mate waarin door de ontgronding en de daarbij voorziene eindafwerking bijgedragen wordt aan de realisatie van de provinciale ecologische structuur.

8.3 Gemeentelijke natuurontwikkelingsprojecten

Van gemeenten wordt gevraagd om bij de opstelling en uitvoering van landschapsbeleidsplannen zoveel mogelijk aan te sluiten bij en bij te dragen aan de realisatie van de provinciale ecologische structuur en het soortenbeschermingsbeleid door middel van gemeentelijke natuurontwikkelingsprojecten.

Gedacht kan worden aan aanleg en/of betere regeling van het beheer van kleine landschapselementen, natuurgerichte omvorming en beheer van gemeentelijke bossen, natuurontwikkeling op landbouwgronden in gemeentelijk bezit, natuurontwikkelingsprojecten in ecologische verbindingszones door bebouwde gebieden enzovoorts.

De gemeenten zullen bij het opstellen van de Stimuleringsplannen Natuur, Bos en Landschap vanuit de provincie benaderd worden om na te gaan welke acties ondernomen kunnen worden op gemeentelijk niveau.

8.4 Natuurontwikkeling als compensatie voor ingrepen in bestaande natuur- en bosgebieden

Natuurontwikkeling zal aanzienlijk meer dan tot nu toe ingezet moeten worden om aantasting van bestaande natuurwaarden te compenseren. Hierbij moet gedacht worden aan natuurontwikkeling ter compensatie van wegaanleg, woningbouw, ontgrondingen etc. Ook verdienen natuurtechnische maatregelen aandacht bij de realisatie van dergelijke projecten, zodat de effecten voor natuur en landschap geminimaliseerd worden (b.v. faunavoorzieningen).

Daarbij dient zoveel mogelijk gebruik te worden gemaakt van de voordelen van gecombineerde uitvoering van natuurontwikkeling met civiel-technische werken.

Voor natuurontwikkelingsprojecten die als compensatie voor een aantasting moeten dienen, geldt als beleidslijn dat zij lokaal en aansluitend, binnen de ter plaatse aanwezige ecologische structuur dienen te worden gepland. Als dat niet haalbaar is dient het compenserende natuurontwikkelingsproject elders binnen de provinciale ecologische structuur te worden gesitueerd. Daarbij dient wel minimaal hetzelfde type natuurwaarden ontwikkeld te worden als die welke door de ingreep verdwenen of aangetast zijn.

9. KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN

9.1 Heggen

Heggen zijn waardevolle landschapselementen: enerzijds verfraaien ze het landschap, anderzijds zijn ze van belang vanwege cultuurhistorische en ecologische redenen. Het beleid is er dan ook op gericht heggen te behouden en regulier onderhoud mogelijk te maken. Daartoe zal de ROL-Limburg worden voortgezet.

Momenteel is in het kader van de ROL-Limburg voor 450 kilometer heg een onderhoudsovereenkomst afgesloten, in een tweetal gebieden: Zuid-Limburg (Mergelland, omgeving Beek) en Noord-Limburg (gemeenten Bergen, Gennep, Mook).

Het beleid is erop gericht de mogelijkheid tot het afsluiten van een overeenkomst voor heggen in deze gebieden te continueren.

9.2 Poelen

Ten aanzien van poelen is het beleid erop gericht de werking van de ROL-Limburg tot de hele provincie uit te breiden. Met name voor amfibieën zijn deze elementen als voortplantingsbiotoop onontbeerlijk. Bovendien zijn in het afgelopen decennium vele nieuwe poelen aangelegd, in veel gevallen met provinciale subsidie. Om het voortbestaan van deze poelen te garanderen is periodiek onderhoud noodzakelijk. In de huidige situatie is met de onderhoudsvergoedingen ten aanzien van poelen een bedrag gemoeid van f 45.000,-- (begroting ROL-Limburg 1993). Een ruwe schatting van de kosten van het provinciedekkend maken van de ROL-Limburg betreffende poelen bedraagt circa f 100.000,-- + f 20.000,-- overhead op jaarbasis.

Een andere mogelijkheid voor het in stand houden van poelen vormt de Relatienota. In gebieden waar een beheersplan van kracht is, kunnen overeenkomsten worden afgesloten voor jaarlijks, periodiek en achterstallig onderhoud van poelen. Momenteel wordt echter nauwelijks van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

Effectuering van deze beleidslijn verdient daarom extra aandacht.

Poelen waarvoor in het kader van de Relatienota een overeenkomst kan worden afgesloten, komen niet in aanmerking voor een ROL-vergoeding.

Ten aanzien van het beleid met betrekking tot de aanleg van poelen wordt verwezen naar het hoofdstuk over Soortenbeleid.

9.3 Hoogstamboomgaarden

In de afgelopen jaren heeft de Stichting I.K.L. veel aandacht besteed aan de uitvoering van het hoogstamboomgaardenproject. Hierbij lag de nadruk op het wegwerken van achterstallig onderhoud. Voor een evaluatie

hiervan wordt verwezen naar het evaluatiedeel van deze Beleidsnota. De provinciale subsidie voor dit project zal in de periode 1995 tot 1998 geleidelijk worden afgebouwd, waarbij de opgeknapte hoogstamboomgaarden in aanmerking komen voor een onderhoudscontract in het kader van de ROL-Limburg. Hiermee kan namelijk het noodzakelijke periodieke onderhoud worden gegarandeerd.

Als voorwaarde geldt hierbij een koppelsubsidie, waarbij 40% van de kosten door de provincie en 60% door de gemeenten wordt gedragen. Aandachtspunt is een verdere uitbreiding van het aantal door vrijwilligers geadopteerde hoogstamboomgaarden.

9.4 Graften, houtwallen, holle wegen, bronnen en beken

Graften zijn vanuit verschillende invalshoeken waardevolle kleine landschapselementen. Ze bevatten natuur-, landschaps- en cultuurhistorische waarden en spelen een rol in de bestrijding van erosie. In het kader van onderhoud en aanleg van graften spelen verschillende organisaties een rol. De Stichting I.K.L. besteedt in haar beheersplannen per gemeente aandacht aan de instandhouding van graften. Ook de gemeentelijke landschapsbeleidsplannen in het Heuvelland dienen aandacht aan deze elementen te besteden.

In het kader van de Relatienota kunnen graften en houtwallen in beheersovereenkomsten worden opgenomen: in die gevallen is inzet van de ROL-Limburg niet aan de orde.

Ten aanzien van het behoud van holle wegen ligt een belangrijke taak bij de gemeenten. Ook bodembeschermingsprojecten spelen in deze een belangrijke rol. Inschakeling van de Stichting I.K.L. bij het onderhoud van holle wegen dient te worden gecontinueerd en, waar dit nog niet het geval is, te worden opgestart.

Het herstel en beheer van brongebieden wordt door de provincie van groot belang geacht. Financiering hiervan kan geschieden in het kader van bodembeschermingsprogramma's, het Waterhuishoudingsplan en door middel van de Subsidieregeling Natuur en Landschap. In het Mergelland heeft de Stichting I.K.L. reeds een aantal herstelmaatregelen aan bronnen uitgevoerd. Waar relevant, dient I.K.L. bij bronnenherstel betrokken te worden.

Uiteraard hebben ook de waterschappen een belangrijke taak op het gebied van behoud en herstel van bronnen en bronbeekjes. Het opstellen van een meerjarig uitvoeringsprogramma is wenselijk, teneinde een systematische aanpak mogelijk te maken.

Beken vormen zeer belangrijke schakels in de ecologische en landschappelijke structuur van Limburg. Voor beekherstel is een goede wisselwerking met het waterbeleid essentieel (Waterhuishoudingsplan, waterschappen). De provincie zal, in samenwerking met de waterschappen, het herstel van natuurlijke beeksystemen blijven bevorderen.

10. SOORTENBELEID

Een van de doelstellingen van het natuur- en landschapsbeleid in de provincie Limburg luidt als volgt:

"Instandhouding en herstel van een zo natuurlijk mogelijke verscheidenheid aan in het wild levende plante- en diersoorten als elementen van de ecosystemen, waarvan zij deel uitmaken".

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de uitwerking van deze doelstelling, hetgeen vertaald wordt in een provinciaal soortenbeleid.

10.1 Prioritaire soorten

In de afgelopen jaren hebben bepaalde soorten of groepen planten en dieren in het provinciale natuurbeleid meer aandacht gekregen dan andere. Voor een overzicht van deze beleidsinspanningen wordt verwezen naar het evaluatiedeel van deze nota.

Ook in de komende periode zal aandacht worden gegeven aan soortenbeleid op provinciaal niveau.

Een eerste aanknopingspunt biedt het nationaal Natuurbeleidsplan (N.B.P.). In het kader van het Rijksbeleid zijn reeds soortbeschermingsplannen gereed gekomen die voor Limburg relevant zijn. Daarnaast is de rijksoverheid bezig met de voorbereiding van een aantal soortbeschermingsplannen, die mede betrekking hebben op Limburg.

De provinciale overheid zal zoveel mogelijk meewerken aan de uitvoering van de door het Rijk opgestelde of nog op te stellen soortbeschermingsplannen.

Naast het landelijk gestuurde soortenbeleid zal in de komende periode specifieke aandacht worden geschonken aan het provinciale soortenbeleid. Het soortenbeleid in de komende jaren zal zich toespitsen op

De IJsvogel behoort tot de prioritaire soorten.

een aantal prioritaire soorten. Dit betekent overigens niet dat andere soorten worden genegeerd. Ook zij maken immers onderdeel uit van de bovengenoemde doelstelling. De prioritaire soorten zijn in een bijlage opgenomen. Deze soorten krijgen prioriteit in het soortenbeleid. Het zijn bedreigde soorten of soorten waarvoor Limburg nationaal of internationaal een belangrijke rol speelt.

Van de insecten verdienen met name de dagvlinders en libellen speciale aandacht in het kader van het soortenbeleid.

De provincie is van plan om in de nabije toekomst een lijst te publiceren van bedreigde planten in Limburg. Hierin worden de vindplaatsen per bedreigde soort opgenomen. Provinciedekkende lijsten met de vindplaatsen van vogels en zoogdieren (prioritaire soorten) worden opgesteld zodra de gegevens compleet zijn.

Daarnaast is het de bedoeling om in de jaren 1994 tot en met 1997, in het kader van de op stellen Stimuleringsplannen Natuur, Bos en Landschap, per prioritaire soort weer te geven in welke terreinen zij in Limburg voorkomt en welke maatregelen nodig zijn.

Op die manier wordt een ruimtelijke uitwerking van het soortenbeleid verkregen en kunnen de diverse doelgroepen (waaronder gemeenten, waterschappen, wildbeheereenheden en natuurbeschermingsorganisaties) worden benaderd. Zodoende kan het beleid ten aanzien van prioritaire soorten in de praktijk worden geconcretiseerd.

10.2 **Uitvoering van het soortenbeleid**

De uitvoering van het soortenbeleid ligt zowel in handen van verschillende overheden als particulieren. Een belangrijke rol voor de coördinatie en de uitvoering van het soortenbeleid (met name in het kleinschalige cultuurlandschap) ligt in handen van de Stichting I.K.L., aangezien het een van haar kerntaken betreft. Naast de eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van het soortenbeleid krijgt de provincie, in het kader van de Decentralisatie-Impuls, meer uitvoeringstaken. De financiële consequenties van de decentralisatie op dit terrein zijn echter op dit moment nog onduidelijk.

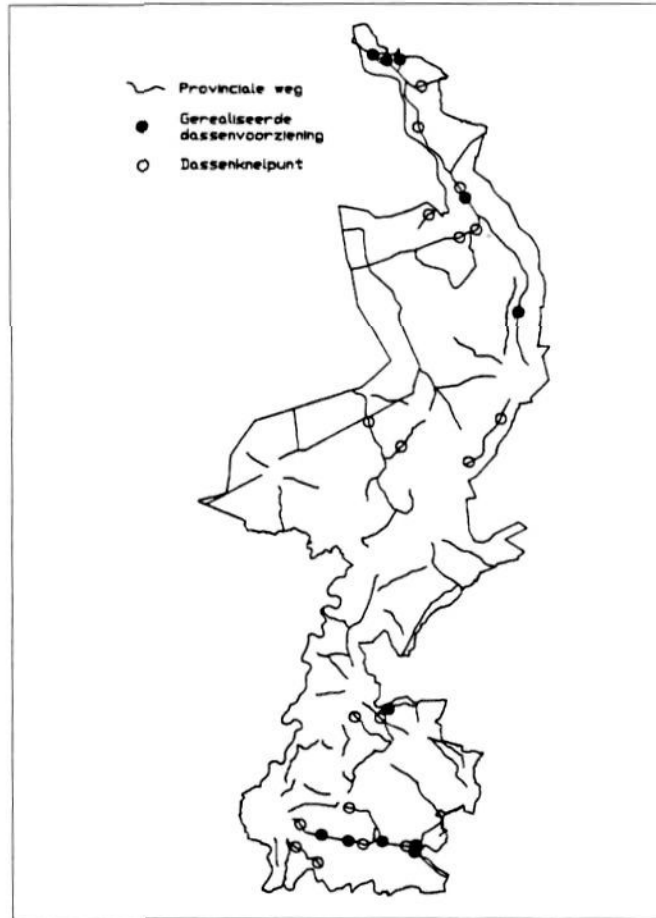
In het navolgende wordt specifieke aandacht geschonken aan de uitvoering van het beleid ten aanzien van enkele soorten of soortgroepen.

Das

De gerichte aanpak van knelpunten voor de Das langs provinciale en gemeentelijke wegen zal worden voortgezet. Financiering vindt plaats door middel van de subsidieregeling Natuur en Landschap. Hierbij zijn de kosten van het aanleggen van dassenvoorzieningen in het kader van reconstructief onderhoud aan provinciale wegen niet inbegrepen.

*Figuur 5:
Knelpunten voor de Das en reeds ge-
realiseerde dassenvoorzieningen (tun-
nels en rasters) langs provinciale
wegen.*

Deze kosten worden gefinancierd door de Hoofdgroep Verkeer, Water staat en Milieu in het kader van het reconstructief onderhoud provinciale wegen.

Maatregelen ter bescherming van de Das zullen in nauw overleg met het provinciale Dassenberaad, waarin alle relevante partijen zijn vertegenwoordigd, worden genomen.

Amfibieën

In de zogenaamde actieplangebieden voor amfibieën (zie hoofdstuk 5 van het evaluatiedeel van deze Beleidsnota) dienen nog circa 1.500 poelen aangelegd te worden. Buiten deze gebieden is de aanleg van naar schatting 500 poelen wenselijk.

Naar verwachting zullen door projecten, gericht op natuurontwikkeling en herstel van watersystemen van waterschappen, natuurbeschermingsorganisaties, provincie en andere overheden vele nieuwe voortplantingsbiotopen tot stand komen en kan derhalve de aanleg van een aantal "conventionele" poelen achterwege blijven.

Gelet op deze ontwikkelingen wordt vooralsnog rekening gehouden met het aanleggen of herstellen van 1.000 poelen in Limburg in de komende 10-15 jaar.

Dit betekent de aanleg van circa 70 poelen per jaar. Hiermee is jaarlijks een bedrag van $70 \times f 2.500,- = f 175.000,-$ gemoeid. Sommige poelen worden voor 100% door de provincie gesubsidieerd, andere (terreinen van Natuurmonumenten en Limburgs Landschap) voor 50%. Naar schatting is jaarlijks f 100.000,- nodig aan provinciale middelen.

Coördinatie van poelenaanleg buiten de terreinen van natuurbeschermingsorganisaties gebeurt door de Stichting I.K.L.

Ten aanzien van beheer en onderhoud van poelen door particulieren in het kader van de ROL-Limburg wordt verwezen naar hoofdstuk 9 (Kleine landschapselementen).

11. NATUUR EN LANDSCHAP IN DE STAD

In de afgelopen decennia heeft het natuur- en landschapsbeleid zich vooral gericht op de landelijke omgeving: de agrarische cultuurlandschappen, de bossen en natuurgebieden. Meer en meer is in de laatste jaren het besef gegroeid, dat ook in de stedelijke omgeving duidelijke natuur- en landschapswaarden aanwezig zijn, die de nodige aandacht behoeven. Bovendien spelen argumenten als het verhogen van de leefbaarheid en omgevingskwaliteit in de stedelijke gebieden een rol.

In het Natuurbeleidsplan is een aparte paragraaf gewijd aan het onderwerp natuur in de stad, en zijn er per provincie speciale voorlichters "stedelijk groen" aangesteld bij het Ministerie van L.N.V.

In Limburg is de aandacht voor natuur en landschap in de stedelijke omgeving geen nieuw fenomeen, maar al decennia onderwerp van discussie in met name Oostelijk Zuid-Limburg. De Groene Long rondom Dentgenbach, het Gebied Terworm en het Wormdal zijn in de Streekplanuitwerking Oostelijk Zuid-Limburg opgenomen in een ecologische structuur, welke het gehele stedelijke gebied dooradert. Maar ook de Hoge Fronten in Maastricht, de Stadsmaas in Maastricht, Roermond en Venlo, de monding van de Roer en de in steden en kernen opgenomen delen van beekdalen van o.a. Jeker, Geul, Geleenbeek, Swalm, Neerbeek, Roggelsche Beek, Haelensche beek en Grote Molenbeek zijn van grote strategische betekenis voor enerzijds de ecologische structuur van Limburg als geheel, maar ook voor de kwaliteit van de stedelijke leefomgeving.

Van de gemeenten en stadsgewesten wordt een actieve rol verwacht bij het tot stand brengen van een ruime groene dooradering van de stedelijke omgeving.

Daarbij is speciale aandacht en zorg nodig voor de bescherming en instandhouding van flora en fauna die typisch is voor de stedelijke omgeving zoals muurplanten.

Bestaande groenstroken, parken en wegbermen kunnen met aangepaste beheersmethoden kwalitatief worden verbeterd, terwijl daarnaast via nieuwe beplantingsstroken een betere dooradering van de stedelijke omgeving kan worden gerealiseerd.

12. GRENSOVERSCHRIJDEND BELEID

Op diverse plaatsen in Limburg is sprake van belangrijke en waardevolle natuurgebieden of landschappen langs en over de grenzen heen. Van oudsher bestaan contacten tussen overheden aan beide zijden van de grens. Met name de laatste jaren is sprake van een intensivering van overleg, waarbij ook natuur en landschap centrale onderwerpen zijn.

12.1 België

In 1982 is er een Benelux-overeenkomst (BEU) op het gebied van natuurbehoud en landschapsbescherming vastgesteld. In dat kader zijn gebieden aangegeven, welke in aanmerking komen voor de aanwijzing als grensoverschrijdend natuurgebied, resp. grensoverschrijdend landschap. Voor Limburg gaat het hierbij om:

- Stramproyerbroek-Laurabossen-Wijffelterbroek;
- Vijverbroek;
- Grensmaas;
- Drielandenpark/Grensoverschrijdend landschap Geul-Gulp-Voer;
- Sint-Pietersberg.

In het kader van de samenwerking Zeeland-Noord-Brabant-Limburg (ZEBRALIM) worden initiatieven ontplooid om in overleg met Vlaanderen te komen tot onderlinge beleidsafstemming en de realisatie van grensoverschrijdende natuurgebieden en landschappen.

12.2 Duitsland

In 1992 is voor het grensgebied met Zuid-Limburg een Grensoverschrijdend Ecologisch Basisplan (GEB) opgesteld, dat inmiddels is gevolgd door voorstellen en studies voor ecologisch herstel van de Rode Beek/Rode Bach en ecologische inpassing van het hoogwaterbekken in het Wormdal. In 1994 komt het GEB-Midden-Limburg gereed.

De provincie zal voor natuur- en landschapsprojecten langs de grens met Nordrhein-Westfalen overleg voeren met de bevoegde instanties in Duitsland teneinde een integraal en onderling afgestemd beleid te bewerkstelligen. Voor de volgende gebieden is een grensoverschrijdende afstemming gestart, respectievelijk wenselijk:

- Wormdal;
- Brunsummerheide/Teverenerheide/Schinveldse Bossen;
- Rode Bach/Rode Beek;
- Wolfsplateau en Nationaal Park De Meinweg;
- Lingsforterbeek/Holter Bruch;
- Niersdal/Reichswald.

12.3

Grensmaas

In juli 1994 is op ministerieel en provinciaal niveau een Intentie,verklaring ondertekend tussen Vlaanderen en Nederland inzake de ontwikkeling van de Grensmaasvallei tussen Maastricht/Lanaken en Thorn/Kessenich. De Intentieverklaring heeft als doel te komen tot afstemming van de ruimtelijke ontwikkelingen aan beide zijden van de Grensmaas, met nadruk op de natuurontwikkelingsmogelijkheden, waarbij aansluiting wordt gezocht met het Nederlandse Grensmaasproject. Ook aan Vlaamse zijde zullen de mogelijkheden voor natuurontwikkeling worden onderzocht. Daarnaast is van belang een goede analyse van grensoverschrijdende milieu-effecten als gevolg van het Grensmaasproject, alsook de ligging van de Thalweg (Nederlands-Belgische grens). Eind 1995 brengt de Vlaams-Nederlandse Coördinatiecommissie Grensmaas verslag uit aan de verantwoordelijke ministers en provinciebesturen.

13. ONDERZOEK

13.1 Inleiding

De provinciale vegetatiekartering en de avifaunakartering vormen een belangrijke basis voor het natuuronderzoek van de provincie Limburg. Belangrijke doelstellingen van bovenstaande basisonderzoeken zijn het vastleggen van de huidige toestand van natuur en landschap en het ruimtelijk onderscheiden van natuur- en landschapswaarden in Limburg. De onderzoeken zijn daarmee onmisbaar voor het sectorbeleid natuur en landschap, maar vooral ook voor de provinciale ruimtelijke ordeningstaak en het milieu- en waterbeleid.

Naast deze basisonderzoeken op het vlak van natuur en landschap zijn er diverse thematische en probleemgerichte onderzoeken uitgevoerd en worden beleidsevaluerende monitoringsonderzoeken voorbereid.

13.2 Beleidsevaluerend onderzoek

Sectorbeleid

Beleidsevaluerend monitoringsonderzoek wordt voorbereid.

Voor wat betreft de effectiviteit van de beheersovereenkomsten en reservaatgebieden wordt al enkele jaren onderzoek uitgevoerd door de Directie Beheer Landbouwgronden in samenwerking met de provincie Limburg.

Het onderzoek naar de effectiviteit van de beheersovereenkomsten en reservaatgebieden zal in de gebieden Mergelland-Oost, Mergelland-West, Melderslo en Maasdal worden voortgezet in samenwerking met het Ministerie van L.N.V.

Uiterlijk in 1997 zal een evaluerend onderzoek uitgevoerd worden naar het rendement van de projecten uitgevoerd en gesubsidieerd in het kader van de *subsidieregeling Natuur en Landschap*.

Voor wat betreft het rendement van de ROL-Limburg zal vooralsnog alleen onderzoek gedaan worden naar de natuurwaarden die zich in en om de poelen onder de ROL hebben ontwikkeld.

Milieubeleid

In 1995 zal begonnen worden met het bepalen van de benodigde onderzoeken om vast te stellen in welke mate het tegengaan van fysieke aantasting, versnippering, verdroging, vermessing en verzuring succes heeft. Daarbij zal vastgesteld worden in hoeveel steekproefgebieden natuurgegevens verzameld moeten worden aanvullend aan de basiskarteringen om verantwoorde uitspraken te doen met betrekking tot de aanpak van (in ieder geval) vermessing, verzuring, versnippering en verdroging op natuurwaarden.

14. ONDERSTEUNING NATUUR- EN MILIEU-ORGANISATIES

14.1 De organisaties

Door de provincie Limburg worden de volgende natuur- en milieu-organisaties structureel gesubsidieerd:

- Stichting Het Limburgs Landschap;
- Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen;
- Stichting Milieufederatie Limburg;
- Consulentenschap Natuur- en Milieu-Educatie in Limburg;
- Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Ten aanzien van de afbakening van de werkzaamheden is door de organisaties in 1992 een basis-convenant opgesteld, waarin zij elkaars kerntaken omschrijven en respecteren:

- de Stichting Het Limburgs Landschap is actief op het gebied van aankoop en beheer van natuurterreinen en de daarbij horende voorlichting en educatie;
- de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen is actief op het gebied van het beheer van kleine landschapselementen, ondersteuning van vrijwillig landschapsbeheer en voorlichting en educatie op dat terrein. Tevens voert zij projecten op het gebied van soortenbescherming uit;
- de Stichting Milieufederatie Limburg is actief op het gebied van beleidsbeïnvloeding, ondersteuning van de bij haar aangesloten organisaties en de daarbij behorende coördinatie;
- het Consulentenschap Natuur- en Milieu-Educatie is werkzaam op het gebied van natuur- en milieu-educatie en de daarbij behorende coördinatie;
- het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg is actief met betrekking tot natuuronderzoek door vrijwilligers en de publicatie van onderzoeksresultaten.

14.2 Stichting Het Limburgs Landschap

Het Limburgs Landschap bezit en beheert per 1 januari 1994 4.150 ha bos en natuurgebied. De begroting van de Stichting omvat in 1994 een bedrag van circa 3,9 miljoen gulden, waarvan 2,5 miljoen aan subsidies van Rijk en provincie. Van provinciezijde wordt in 1994 een bijdrage verleend van 1,17 miljoen.

In 1993 heeft het Rijk na onderhandelingen met de Provinciale Landschappen en Natuurmonumenten haar subsidiesystematiek voor Het Limburgs Landschap gewijzigd. In plaats van een combinatie van vaste bijdragen en incidentele projectsubsidies wordt nu een vaste hectare-

gebonden bijdrage verleend. Voor de bezittingen, verworven vóór 1 januari 1993 geldt een hogere beheersbijdrage dan voor nieuwe aankopen, afgerond resp. f 245,- en f 112,- per ha.

Voor 1994 bedraagt de rijkssubsidie f 1,15 miljoen. Daarnaast ontvangt Het Limburgs landschap voor het Nationaal Park (i.o.) De Hamert nog een rijksbijdrage, welke in 1993 f 120.000,- bedroeg.

Door Het Limburgs Landschap is in 1993 verzocht om een aanpassing van de provinciale subsidieregeling, aangezien door een ten opzichte van het Rijk lagere provinciale subsidie een aantal werkzaamheden niet meer uitgevoerd kan worden.

Uit analyse van de jaarrekeningen en na overleg met Het Limburgs Landschap is gebleken dat in de afgelopen 5 jaar de formatie met 3 arbeidsplaatsen is afgenomen, bij toenemende taken en beheersobjecten. Voor 1994 ziet de provinciale subsidie op basis van de nieuwe systematiek er als volgt uit: $4.150 \text{ ha} \times f 285,- = f 1.182.750,-$. Volgens de begroting is nu f 1.170.000,- beschikbaar gesteld.

Het terreinbezit van Het Limburgs Landschap zal jaarlijks met circa 165 ha toenemen. Dit betekent dat het provinciale subsidiebedrag jaarlijks met $165 \times f 285,- = f 47.025,-$ zal toenemen.

Voor het normbedrag van f 285,- per ha zal een indexering gelden volgens de loonkostenontwikkeling. Voor 1995 is een provinciale subsidie geraamd van f 1.240.000,-.

14.3

Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen

Naar verwachting zal uiterlijk in 1996 als onderdeel van het D.I.-Akkoord de rijkssubsidie voor de Stichting I.K.L. worden gedecentraliseerd. Hoewel hierover in IPO-kader nog nadere afspraken gemaakt moeten worden zal het I.K.L. vanaf 1996 voor 100% door de provincie gefinancierd worden. In 1993 bedroeg de rijkssubsidie circa 4,3 miljoen gulden. Van rijkswege is reeds aangekondigd dat er ten opzichte van 1993 de komende jaren jaarlijks 1% wordt bezuinigd, oplopend tot 5% in 1998. De Stichting I.K.L. heeft in de afgelopen jaren een belangrijke rol verworven in het beleidsveld natuur en landschap. Naast de onderhoudsactiviteiten aan kleinere landschapselementen (kleiner dan 5 ha) op basis van de in overleg met gemeenten en eigenaren opgestelde beheersplannen is de adviesrol en coördinatietak steeds belangrijker geworden. De adviestaak spitst zich toe op onder meer landschapsbeleidsplannen en het vrijwillig landschapsbeheer. De coördinatierol heeft zich sterk ontwikkeld op het gebied van de realisatie en uitvoering van o.a. poelenplannen, hoogstamboomgaardenbeleid en de ROL-Limburg.

14.4 Stichting Milieufederatie Limburg

In 1994 ontving de Milieufederatie in de vorm van budgetfinanciering een provinciale waarderingssubsidie van f 231.000,-.

In het D.I.-Akkoord is opgenomen, dat de rijkssubsidiëring van de Milieufederatie (VROM-subsidie) naar de provincie wordt gedecentraliseerd.

De overdracht van deze middelen is ingegaan per 1 januari 1994. Dit betekent dat de subsidieregeling moet worden aangepast aan de nieuwe situatie. Aandachtspunt is daarbij dat er geen negatieve effecten optreden voor de organisaties. De Milieufederatie ontving tot nu toe een VROM-subsidie van circa f 107.000,- (1993).

De decentralisatie van de VROM-gelden heeft voor de Milieufederaties nooit een afslankingsdoelstelling gehad en dient daarom ook geen punt van discussie te zijn. Voorgesteld wordt om de Milieufederatie zekerheid te geven ten aanzien van D.I.-effecten van de VROM-subsidie.

De provincie streeft ernaar het oude niveau van de VROM-subsidie te continueren.

14.5 Consulentenschap Natuur- en Milieu-educatie in Limburg

In 1994 ontvangt het Consulentenschap N.M.E. een provinciale subsidie van f 82.000,-.

Ook voor het Consulentenschap N.M.E. geldt, dat de rijkssubsidie in het kader van het D.I.-Akkoord met ingang van 1994 is gedecentraliseerd. Voor het Consulentenschap N.M.E. moet duidelijkheid worden geschapen: de decentralisatie had immers niet een afslanking tot doel, maar het verleggen en vereenvoudigen van subsidierelaties.

De provincie streeft ernaar het oude niveau van de rijkssubsidie voor het Consulentenschap N.M.E. te continueren.

14.6 Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

De provincie heeft grote waardering voor de creatieve wijze waarop door het Natuurhistorisch Genootschap met inschakeling van vele vrijwilligers wordt bijgedragen aan het verkrijgen en verspreiden van inzicht en kennis in het voorkomen van natuurwaarden in Limburg.

De provinciale subsidie aan het Natuurhistorisch Genootschap in de vorm van budgetfinanciering wordt ongewijzigd voortgezet.

15. NATUUR- EN MILIEU-EDUCATIE

15.1 Algemeen

Bij voorlichting, educatie en advies ten aanzien van natuur en landschap in Limburg kunnen verschillende actoren worden onderscheiden. In dit hoofdstuk zal vooral worden ingegaan op de beleidsrol die de provincie in deze speelt, waarbij het accent op de natuur- en milieu-educatie (N.M.E.) zal liggen. Daarnaast zal beknopt iets met betrekking tot de overige actoren worden gezegd.

Een duidelijke uitbouw van N.M.E. met steun van het Rijk, zoals in diverse Tweede Kamer-moties wordt gevraagd, wordt noodzakelijk geacht. Daarbij is een verdergaande versterking van coördinatie, efficiëntie en kwaliteitsbewaking van N.M.E.-activiteiten nodig. De particuliere natuur- en milieu-organisaties dienen hierbij een centrale rol te vervullen. Vooral het Consulentenschap Natuur- en Milieu-Educatie in Limburg is in deze een belangrijke partij.

Door de gemeenten dienen contactambtenaren N.M.E. te worden aangesteld en regionale N.M.E.-centra of -steunpunten te worden nagestreefd.

Dergelijke centra of steunpunten hebben met name een vraagbaak- en uitleenfunctie voor N.M.E.-materialen en dienen in een aantal gevallen als een thuis voor N.M.E.-groepen.

15.2 Provincie

De provincie speelt een belangrijke rol bij het adequaat ondersteunen van provinciale natuur- en milieu-organisaties. In hoofdstuk 14 is het beleid ten aanzien van deze ondersteuning uitgebreid behandeld. Het mogelijk maken van de uitvoering van incidentele grote N.M.E.-projecten zal in samenwerking met de hoofdgroep Verkeer, Waterstaat en Milieu ter hand moeten worden genomen. Afstemming zou kunnen plaatsvinden in de op te stellen Nota Milieucommunicatie. Hierbij dient bijvoorbeeld te worden gedacht aan het nog op te starten "Stimuleringsproject N.M.E. en gemeenten". Dit project is een vervolg van het in 1993 door het Consulentenschap N.M.E. opgestelde beleidsadvies aan de provincie over N.M.E. en Limburgse gemeenten.

Een laatste aandachtspunt is het bevorderen van de doorwerking van het provinciale N.M.E.-beleid naar gemeenten via de vijf regionale milieu-overleggen (R.M.O.'s).

15.3   Subsidieregeling voorlichtings- en educatieprojecten natuur, milieu en landschap

De provinciale subsidiereregeling "Voorlichtings- en educatieprojecten Natuur, Milieu en Landschap" zal met de "Ontwikkelingsprojecten Natuur en Landschap" worden samengevoegd in de subsidiereregeling Natuur en Landschap (zie verder hoofdstuk 16).

Voor een overzicht van de gesubsidieerde N.M.E.-projecten in de periode 1989-1993 wordt verwezen naar de nota "evaluatie van het sectorbeleid Natuur en Landschap in de periode 1989-1993".

15.4   Gemeenten en gewesten

Van de gemeenten en gewesten wordt verwacht dat zij de lokale en regionale natuur- en milieu-organisaties adequaat zullen ondersteunen. Verder verdient het aanstellen van N.M.E.-contactambtenaren, voor zover dit niet reeds is gebeurd, de nodige aandacht. Tenslotte is het realiseren of in stand houden van regionale N.M.E.-centra of -steunpunten (dit hoeven niet per se gebouwen te zijn) van belang. Bij het ondersteunen van deze N.M.E.-centra en -steunpunten kan ook het bedrijfsleven of de semi-overheid worden betrokken.

15.5   Provinciale natuur- en milieu-organisaties

De provinciale natuur- en milieu-organisaties zullen met name een belangrijke rol spelen bij het stimuleren, coördineren en ondersteunen van het particulier initiatief en overige N.M.E.-netwerken. Ook kunnen zij gemeenten, gewesten en de provincie adviseren ten aanzien van N.M.E.-activiteiten en -beleid.

Van belang is verder het voortzetten van de coördinatie van het N.M.E.-werkprogramma voor het onderwijs, uitgevoerd door regionale samenwerkingsverbanden. Het Consulentschap N.M.E. Limburg vervult in deze een voortrekkersrol. Hetzelfde consulentschap heeft ook een uitvoeringstaak ten aanzien van het eerder genoemde "Stimuleringsproject N.M.E. en gemeenten".

Tenslotte dient het I.V.N. Limburg, met haar uitgebreide vrijwilligersnetwerk, te worden genoemd. Deze vereniging heeft de natuur- en milieu-educatie als kerntaak.

15.6   Voorlichting en educatie bij natuurontwikkelingsprojecten

Natuurontwikkelingsprojecten nemen een bijzondere positie in als het gaat om voorlichting en educatie. Bij deze projecten, zeker bij die van een grotere omvang, is veelal sprake van een ingrijpende functiewijzi-

ging, inrichting en beheer van gebieden. Daarvoor is voldoende draagvlakontwikkeling van belang.

Afhankelijk van taken en verantwoordelijkheden bij deze projecten kunnen natuurbeschermingsorganisaties alsook de overheden hierin een rol vervullen. Voorbeelden van dergelijke projecten zijn de Strategische Groenprojecten (Peelvenen en Grensmaas) en natuurontwikkelingsprojecten in het kader van de R.B.N.

16. SUBSIDIEREGELING NATUUR EN LANDSCHAP

De nieuwe Subsidierегeling Natuur en Landschap vervangt de twee bestaande Subsidierегelingen "Ontwikkelingsprojecten Natuur en Landschap" en "Voorlichtings- en educatieprojecten Natuur, Milieu en Landschap".

De Subsidierегeling Natuur en Landschap is bedoeld om de uitvoering van eenmalige projecten mogelijk te maken. Deze projecten zijn gericht op de versterking/ontwikkeling van natuur- en landschapswaarden, de realisatie van soortbeschermingsplannen of hebben voorlichting en educatie op het gebied van natuur, milieu en landschap tot doel. Aanvragen voor subsidiëring, voorzien van een werkplan en een begroting, worden schriftelijk ingediend bij het college van Gedeputeerde Staten. Het college beslist twee maal per jaar over de ingediende aanvragen, waarbij 1 april en 1 oktober als inzendtermijnen gelden.

Als doelgroepen voor de subsidierегeling kunnen vooral natuur- en milieu-organisaties, particulieren en overheidsinstanties worden genoemd. Indien subsidie wordt verleend aan gemeenten, gewesten of waterschappen bedraagt deze maximaal 40% van de projectkosten. Ten aanzien van de Stichting Het Limburgs Landschap en de Vereniging Natuurmonumenten geldt een maximaal percentage van 50%.

Dassenvoorziening langs de provinciale weg Simpelveld-Nijswiller.

Subsidie kan onder meer worden verleend voor het uitvoeren van projecten die zijn gericht op:

- het beschermen of verbeteren van leefgebieden van bedreigde planten en dieren;
- het versterken van de natuurwaarden in een gebied;
- voorlichting en educatie (bijvoorbeeld scholing vrijwilligers, verbreding van kennis, draagvlakvergroting).

Door particulieren voorgestelde projecten gericht op kleinschalige natuurontwikkeling (bijvoorbeeld poelenaanleg) worden bij voorkeur via de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen ingediend, ter bevordering van een efficiënte coördinatie. Bij voorlichtings- en educatieprojecten speelt het Consulentschap Natuur- en Milieu-educatie een belangrijke coördinerende rol.

Indien in een jaar het subsidiebudget niet wordt uitgeput, wordt het resterende bedrag in een egalisereserve gestort.

De nieuwe Subsidieregeling Natuur en Landschap zal in 1995 in het Provinciaal Blad van Limburg worden gepubliceerd.

BIJLAGE

LIJST VAN PRIORITAIRE SOORTEN IN LIMBURG

1. **Vissen**

Beekprik
Rivierprik
Zeeprik
Elrits
Rivierdonderpad
Grote modderkruiper
Kleine modderkruiper
Bittervoorn
Vetje
Barbeel
Sneep
Winde
Serpeling

2. **Amfibieën**

Vuursalamander
Kamsalamander
Vinpootsalamander
Vroedmeesterpad
Geelbuikvuurpad
Knoflookpad
Rugstreppad
Boomkikker
Heikikker
Groene kikker

3. **Reptielen**

Hazelworm
Zandhagedis
Levendbarende hagedis
Muurhagedis
Gladde slang
Adder

4. **Zoogdieren**

Waterspitsmuis
alle vleermuizen
Hamster
Ondergrondse woelmuis

Grote bosmuis
Hazelmuis
Eikelmuis
Boommarter
Das
Otter
Wild zwijn

5. **Lijst van prioritaire vogelsoorten in Limburg.**

Als uitgangspunt is de nationale "Rode lijst" genomen. De soorten op deze lijst die voor Limburg relevant zijn, zijn zonder meer op de Limburgse lijst van prioritaire soorten geplaatst.

5.1 **Broedvogels**

Vanwege vermelding op de landelijke "Rode lijst" worden de volgende soorten in ieder geval op de Limburgse lijst geplaatst.

Dodaars	Paapje
Draaihals	Patrijs
Duinpieper	Porseleinhoen
Geelgors	Rietzanger
Geoorde Fuut	Rode wouw
Grauwe gors	Roerdomp
<i>Grauwe Klauwier</i>	<i>Roodborsttapuit</i>
Groene specht	Snor
Grutto	Steenuil
Ijsvogel	Tapuit
Kerkuil	Tureluur
Kuifleeuwerik	Watersnip
Kwak	Woudaapje
Nachtzwaluw	Zomertaling
Oeverzwaluw	Zwarte stern
Ortolaan	

De landelijke lijst is richtinggevend maar niet volledig. Daarom zijn voor de Limburgse situatie de niet op de "Rode lijst" voorkomende soorten onder de loupe genomen. Verder zijn alleen die soorten bekeken waarvan in de laatste tien jaar twee of meer broedpogingen in Limburg zijn vastgesteld.

Om voor plaatsing op de Limburgse lijst in aanmerking te komen zijn vier criteria gehanteerd, die voor een groot deel gebaseerd zijn op de door de provincie ontwikkelde waarderingsmethodiek:

1. Status van de soort in Limburg.
2. Belang van de Limburgse populatie voor Nederland.
3. Aantalsontwikkeling.
4. Kwetsbaarheid.

Aan elke soort die aan een of meerdere criteria voldoet wordt een aantal punten toegekend. Per criterium zal de puntentoekenning worden toegelicht. Een 34-tal algemene soorten zullen vanwege hun talrijkheid sowieso niet worden opgenomen in de lijst van prioritaire soorten. Deze soorten zijn hieronder dan ook niet weergegeven.

ad 1) Status Limburg

- algemeen	(> 500 paar)	1 punt
- schaars	(101-500 paar)	2 punten
- zeldzaam	(1-100 paar)	3 punten

ad 2) Nationaal belang Limburg

- vrij belangrijk	(11-25%)	1 punt
- belangrijk	(26-50%)	2 punten
- zeer belangrijk	(>50%)	3 punten

ad 3) Sterke daling van het aantal

Soorten die de laatste 20 jaar duidelijk of zeer sterk in aantal achteruit zijn gegaan vallen onder deze categorie.

Een soort wordt tot de categorie "duidelijk achteruitgegaan" gerekend indien de soort in Limburg de laatste 15 jaar een aantalsdaling van 25-50% heeft doorgemaakt.

Een soort wordt tot de categorie sterk achteruitgegaan gerekend indien de soort in Limburg de laatste 15 jaar een aantalsdaling van meer dan 50% heeft doorgemaakt.

- duidelijk achteruitgegaan	1 punt
- sterk achteruitgegaan	2 punten

ad 4) Kwetsbaarheid.

Dit criterium is gebaseerd op het voorkomen van soorten in milieus die bedreigd worden door verdroging, schaalvergroting cultuurgebied, versnippering, vermessing en/of verstoring. Komt een soort voor in een bedreigd biotooptype dan wordt aan die soort 1 punt toegekend.

Soorten die in kolonies broeden zijn extra kwetsbaar doordat ze geconcentreerd voorkomen. Aan deze soorten worden dan ook 2 punten toegekend.

De scores voor Limburg liggen tussen de 1 en 8 punten. Er wordt voorgesteld om soorten met 4 of meer punten op de lijst van prioritaire soorten te plaatsen. De namen van de prioritaire soorten zijn onderstreept.

criterium	1	2	3	4	totaal
Appelvink	1	1	-	-	2
Barmsijs	3	-	-	-	3
<u>Bergeend</u>	3	-	-	1	4
<u>Blauwborst</u>	2	2	-	1	5
<u>Blauwe Reiger</u>	2	-	-	2	4
Bonte Vliegenvanger	1	-	-	-	1
Boomklever	1	-	-	-	1
<u>Boomleeuwerik</u>	1	1	1	1	4
Boompieper	1	-	-	-	1
<u>Boomvalk</u>	3	-	-	1	4
Bosrietzanger	1	-	-	-	1
Bosuil	2	-	-	-	2
Braamsluiper	1	-	-	-	1
<u>Bruine Kiekendief</u>	3	-	1	1	5
<u>Buidelmees</u>	3	-	-	1	4
Buizerd	1	1	-	-	2
<u>Europese Kanarie</u>	2	3	-	-	5
Fluiters	1	-	-	-	1
Fuut	2	-	-	1	3
Gekraagde Roodstaart	1	-	1	-	2
Gele Kwikstaart	1	-	-	-	1
Glanskop	1	-	-	-	1
Goudvink	2	-	-	-	2
Grasmus	1	1	-	1	3
Graspieper	1	-	1	1	3
<u>Grauwe Gans</u>	3	-	-	1	4
Grauwe Vliegenvanger	1	-	-	-	1
Grote Bonte Specht	1	-	-	-	1
<u>Grote Gele Kwikstaart</u>	3	3	-	-	6
Grote Lijster	1	-	-	-	1
Havik	2	1	-	-	3
Holenduif	1	-	-	-	1
<u>Houtsnip</u>	3	-	1	-	4
Keep	3	-	-	-	3
Kleine Bonte Specht	2	-	-	-	2
Kleine Karekiet	1	-	-	1	2
<u>Kleine Plevier</u>	3	-	-	1	4
<u>Kleinst Waterhoen</u>	3	-	-	1	4
Knobbelzwaan	2	-	-	1	3
Koekoek	1	-	-	1	2
Kokmeeuw	1	-	-	2	3
<u>Krakeend</u>	3	-	-	1	4
<u>Kramsvogel</u>	1	3	-	1	5
Kruisbek	3	-	-	-	3
<u>Kuifeend</u>	3	-	-	1	4
Kuifmees	1	-	-	-	1
Kwartel	2	-	-	1	3
Matkop	1	-	-	-	1

criterium	1	2	3	4	totaal
Meerkoet	1	-	-	1	2
<u>Nachtegaal</u>	2	-	2	1	5
<u>Oehoe</u>	3	3	-	1	7
Putter	3	-	-	-	3
Ransuil	1	-	-	-	1
Rietgors	1	-	1	1	3
<u>Rietzanger</u>	3	-	2	1	6
<u>Roek</u>	1	1	-	2	4
Scholekster	2	-	-	-	2
<u>Slechtvalk</u>	3	3	-	1	7
<u>Slobeend</u>	3	-	-	1	4
Sperwer	2	1	-	-	3
Spotvogel	1	-	-	-	1
<u>Sprinkhaanrietzanger</u>	3	-	1	1	5
<u>Stormmeeuw</u>	3	-	-	2	5
Sijs	3	-	-	-	3
<u>Tafeleend</u>	3	-	-	1	4
<u>Taigaboomkruiper</u>	3	3	-	-	6
Torenvalk	1	1	-	-	2
Tortelduif	1	-	1	-	2
Veldleeuwerik	1	-	1	-	2
Vuurgoudhaan	1	1	-	-	2
Waterhoen	1	-	1	1	3
<u>Waterral</u>	2	-	1	1	4
<u>Waterspreeuw</u>	3	3	-	1	7
<u>Wespendief</u>	3	1	-	1	5
Wielewaal	1	1	1	-	3
<u>Wintertaling</u>	2	-	1	1	4
Wulp	2	-	-	1	3
Zwarte Mees	1	-	-	-	1
Zwarte Specht	2	-	-	-	2
<u>Zwartkopmeeuw</u>	3	-	-	2	5

5.2 Niet-broedvogels

Voorgesteld wordt om alle wintergasten op de lijst van prioritaire soorten te plaatsen waarvan 1% of meer van de Noordwesteuropese populatie in Limburg overwintert of die op de nationale "Rode lijst" staan (mits in Limburg regelmatig voorkomend). Het betreft de volgende soorten:

Aalscholver
Kleine zwaan
Grauwe gans
Taigarietgans
Toendrarietgans
Kolgans
Nonnetje
Grote zaagbek
Krakeend
Tafeleend
Smient
Kraanvogel

Daarnaast wordt voorgesteld om de Klapekster als niet-broedende prioritaire soort op te nemen.

6. Lijst van bedreigde planten in Limburg

Onderstaande lijst bevat alle planten die in de provincie met uitsterven bedreigd zijn of in sterke mate bedreigd worden. Dit betekent dat er van de desbetreffende soort in geheel Limburg niet meer dan enkele populaties bekend zijn of dat er van de desbetreffende soort ten hoogste enkele tientallen populaties bekend zijn.

Deze lijst is een geactualiseerd uittreksel uit de "Lijst van bedreigde planten van Limburg", gepubliceerd in het *Natuurhistorisch Maandblad* van november 1989.

Aceras anthropophorum (Poppenorchis)
Aconitum vulparia (Gele monnikskap)
Actaea spicata (Christoffelkruid)
Agrimonia procera (Welriekende agrimonie)
Agrostemma githago (Bolderik)
Alchemilla glabra (Kale vrouwenmantel)
Alchemilla filicaulis (Fijnstengelige vrouwenmantel)
Alchemilla mollis (Fraaie vrouwenmantel)
Alchemilla xanthochlora (Geelgroene vrouwenmantel)
Alisma gramineum (Smalle waterweegbree)
Allium oleraceum (Moeslook)

Alnus incana (Witte els)
Alyssum alyssoides (Bleek schildzaad)
Amaranthus albus (Witte amarant)
Anacamptis pyramidalis (Hondskruid)
Anagallis arvensis
     subsp. *coerulea* (Blauw guichelheil)
Anagallis minima (Dwergbloem)
Anchusa officinalis (Gewone ossetong)
Andromeda polifolia (Lavendelhei)
Anemone ranunculoïdes (Gele anemoon)
Anthemis arvensis (Valse kamille)
Anthemis cotula (Stinkende kamille)
Anthemis tinctoria (Gele kamille)
Anthyllis vulneraria (Wondklaver)
Apium inundatum (Ondergedoken moerasscherm)
Aquilegia vulgaris (Wilde akelei)
Arabis glabra (Torenkruid)
Arabis hirsuta
     subsp. *hirsuta* (Ruige scheefkelk)
     subsp. *sagittata* (Pijlscheefkelk)
Arctium tomentosum (Donzige klit)
Arenaria serpyllifolia
     subsp. *leptoclados* (Slanke zandmuur)
Aristolochia clematitis (Pijpbloem)
Armeria maritima (Engels gras)
Arnoseris minima (Korensla)
Artemisia absinthium (Absintalsem)
Artemisia campestris
     subsp. *campestris* (Wilde averuit)
Asplenium adiantum nigrum (Zwartsteel)
Asplenium scolopendrium (Tongvaren)
Asplenium trichomanes (Steenbreekvaren)
Astragalus glycyphyllos (Hokjespeul)
Atropa bella-donna (Wolfskers)
Avenula pratensis (Beemd haver)

Berberis vulgaris (Zuurbes)
Blechnum spicant (Dubbelloof)
Botrychium lunaria (Gelobde maanvaren)
Briza media (Bvertjes)
Bromus erectus (Bergdravik)
Bromus racemosus
     subsp. *racemosus* (Trosdravik)
     subsp. *commutatus* (Grote trosdravik)
Bromus ramosus
     subsp. *ramosus* (Ruwe dravik)
     subsp. *benekenii* (Bosdravik)
Buglossoides arvensis (Ruw parelzaad)
Bunias orientalis (Grote hardvrucht)
Bunium bulbocastanum (Aardkastanje)

Calepina irregularis (Kalkkraket)
Callitriche hamulata (Haaksterrekroos)
Campanula glomerata (Kluwenklokje)
Campanula persicifolia (Prachtklokje)
Campanula rapunculoïdes (Akkerklokje)
Cardamine impatiens (Springzaadveldkers)
Carex appropinquata (Paardehaarzegge)
Carex brizoides (Trilgraszegge)
Carex canescens (Zompzegge)
Carex caryophyllea (Voorjaarszegge)
Carex cuprina (Valse voszegge)
Carex digitata (Vingerzegge)
Carex divulsa
     subsp. *divulsa* (Ijle bermzegge)
     subsp. *leersii* (Bleke bermzegge)
Carex echinata (Sterzegge)
Carex elata (Stijve zegge)
Carex elongata (Elzenzegge)
Carex flacca (Zegroene zegge)
Carex flava (Gele zegge)
Carex laevigata (Gladde zegge)
Carex lasiocarpa (Draadzegge)
Carex lepidocarpa (Schubzegge)
Carex nigra (Zwarte zegge)
Carex oederi
     subsp. *oederi* (Veendwergzegge)
     subsp. *oedocarpa* (Lage zegge)
Carex pallescens ((Bleke zegge)
Carex panicea (Blauwe zegge)
Carex pendula (Hangende zegge)
Carex pseudocyperus (Hoge cyperzegge)
Carex pulicaris (Vlozegge)
Carex riparia (Oeverzegge)
Carex strigosa (Slanke zegge)
Carex vesicaria (Blaaszegge)
Carex vulpina (Voszegge)
Carlina vulgaris (Driedistel)
Carum carvi (Echte karwij)
Catabrosa aquatica (Watergras)
Centaurea calcitrapa (Kalketrip)
Centaurea cyanus (Korenbloem)
Centaurea scabiosa (Grote centaurie)
Centaurium pulchellum (Fraai duizendguldenkruid)
Cephalanthera damasonium (Bleek bosvogeltje)
Cerastium brachypetalum (Kalkhoornbloem)
Cerastium pumilum (Steenhoornbloem)
Ceratophyllum submersum (Fijn hoornblad)
Ceterach officinarum (Schubvaren)
Chenopodium bonus-henricus (Brave hendrik)
Chenopodium botrys (Druifkruid)

Chenopodium hybridum (Esdoornganzevoet)
Chrysosplenium alternifolium (Verspreidbladig goudveil)
Chrysosplenium oppositifolium (Paarbladig goudveil)
Cicuta virosa (Waterscheerling)
Cirsium acaule (Aarddistel)
Cirsium dissectum (Spaanse ruiter)
Cirsium oleraceum (Moesdistel)
Cladium mariscus (Galigaan)
Clematis viticella (Italiaanse clematis)
Coeloglossum viride (Groene nachtorchis)
Colchicum autumnale (Herfsttijloos)
Cornus mas (Gele kornoelje)
Coronilla varia (Bont kroonkruid)
Coronopus squamatus (Grove varkenskers)
Corrigiola littoralis (Riempjes)
Corydalis solida (Vingerhelmbloem)
Crataegus laevigata (Tweestijlige meidoorn)
Crepis foetida (Stinkend streepzaad)
Crepis paludosa (Moerasstreepzaad)
Crepis tectorum (Smal streepzaad)
Cuscuta epithimum (Klein warkruid)
Cynodon dactylon (Handjesgras)
Cynoglossum officinale (Veldhondstong)
Cyperus fuscus (Bruin cypergras)
Cystopteris filix-fragilis (Blaasvaren)

Dactylorhiza maculata (Gevlekte orchis)
Dactylorhiza majalis (Brede orchis)
 subsp. *praetermissa* (Rietorchis)
Daphne mezereum (Rood peperboompje)
Descurainia sophia (Sofiekruid)
Desmazeria rigida (Stijf hardgras)
Dianthus armeria (Ruige anjer)
Dianthus deltoides (Steenanjer)
Diplotaxis muralis (Kleine zandkool)
Dipsacus pilosus (Kleine kaardebol)
Doronicum pardalianches (Hartbladzonnebloem)
Drosera intermedia (Kleine zonnedaauw)
Drosera rotundifolia (Ronde zonnedaauw)
Dryopteris cristata (Kamvaren)
Dryopteris pseudomas (Geschubde mannetjesvaren)

Echinodorus ranunculoides (Stijve moerasweegbree)
Echinodorus repens (Kruipende moerasweegbree)
Elatine hexandra (Gesteeld glaskroos)
Eleocharis ovata (Eivormige waterbies)
Eleocharis palustris
 subsp. *uniglumis* (Slanke waterbies)
Epilobium lanceolatum (Lancetbladige basterdwederik)
Epilobium obscurum (Donkergroene basterdwederik)

Epilobium palustre (Moerasbasterdwederik)
 Epipactis atrorubens (Bruinrode wespenorchis)
 Epipactis muelleri (Geelgroene wespenorchis)
 Epipactis palustris (Moeraswespenorchis)
 Equisetum hyemale (Schaafstro)
 Equisetum sylvaticum (Bospaardestaart)
 Equisetum telmateia (Reuzenpaardestaart)
 Erica cinerea (Rode dophei)
 Eriophorum vaginatum (Eenarig wollegras)
Erodium cicutarium
 subsp. *dunense* (Duinreigersbek)
 Erucastrum gallicum (Schijnraket)
 Eryngium campestre (Echte kruisdistel)
 Erysimum cheiri (Muurbloem)
 Erysimum hieracifolium (Stijve steenraket)
 Euphorbia amygdaloides (Amandelwolfsmelk)
 Euphorbia cyparissias (Cipreswolfsmelk)
 Euphorbia exigua (Kleine wolfsmelk)
 Euphorbia seguierana (Zandwolfsmelk)
 Euphrasia stricta (Stijve ogentroost)

Festuca ovina
 subsp. *ovina* (Genaald schapegras)
 Filago arvensis (Akkerviltkruid)
 Filago minima (Dwergviltkruid)
 Fumaria muralis (Middelste duivekervel)

Gagea villosa (Akkergeelster)
 Galeopsis ladanum
 subsp. *angustifolia* (Smalle raai)
 Galeopsis segetum (Bleekgele hennepnetel)
 Galeopsis speciosa (Dauwnetel)
 Galium pumilum (Kalkwalstro)
 Galium uliginosum (Ruw walstro)
 Genista anglica (Stekelbrem)
 Genista pilosa (Kruipbrem)
 Genista tinctoria (Verfbrem)
 Gentiana pneumonanthe (Klokjesgentiaan)
 Gentianella campestris (Veldgentiaan)
 Gentianella ciliata (Franjementiaan)
 Gentianella germanica (Duitse gentiaan)
 Geranium columbinum (Fijne ooievaarsbek)
 Geranium phaeum (Donkere ooievaarsbek)
 Geranium pratense (Beemdoeievaarsbek)
 Gnaphalium luteo-album (Bleekgele droogbloem)
 Gnaphalium sylvaticum (Bosdroogbloem)
 Gymnadenia conopsea (Grote muggenorchis)
 Gymnocarpium dryopteris (Gebogen driehoeksvaren)
 Gymnocarpium robertianum (Rechte driehoeksvaren)

Helianthemum nummularium (Geel zonneroosje)
Herniaria hirsuta (Behaard breukkruid)
Hieracium amplexicaule (Stengelomvattend havikskruid)
Hieracium x brachiatum
Hieracium caespitosum (Weidehavikskruid)
Hieracium lactucella (Spits havikskruid)
Hieracium maculatum (Bochtig havikskruid)
Hieracium murorum (Muurhavikskruid)
Hieracium x schultesii
Hirschfeldia incana (Grijze mosterd)
Holosteum umbellatum (Heelbeen)
Hordeum secalinum (Veldgerst)
Hottonia palustris (Waterviolier)
Hydrocharis morsus-ranae (Kikkerbeet)
Hyoscyamus niger (Bilzekruid)
Hypericum elodes (Moerashertshooi)
Hypericum hirsutum (Ruig hertshooi)
Hypericum maculatum (Gevlekt hertshooi)
Hypericum montanum (Berghertshooi)
Hypericum pulchrum (Fraai hertshooi)
Hypericum tetrapterum (Gevleugeld hertshooi)
Hypochaeris glabra (Glad biggekruid)

Illecebrum verticillatum (Grondster)
Inula britannica (Engelse alant)
Inula conyzae (Donderkruid)
Isoetes echinospora (Kleine biesvaren)

Juncus alpinoarticulatus
 subsp. *alpinoarticulatus* (Alpenrus)
Juncus ambiguus (Zilte greppelrus)
Juncus subnodulosus (Padderus)
Juncus tenageia (Wijdbloeiende rus)
Juniperus communis (Jeneverbes)

Kickxia elatine (Spiesleeuwebek)
Kickxia spuria (Eironde leeuwebek)
Koeleria macrantha (Sma! fakkelgras)
Koeleria pyramidata (Breed fakkelgras)

Lamium purpureum
 var. *incisum* (Ingesneden dovenetel)
Lathyrus aphaca (Naakte lathyrus)
Lathyrus hirsutus (Ruige lathyrus)
Lathyrus linifolius (Knollathyrus)
Lathyrus nissolia (Graslathyrus)
Lathyrus sylvestris (Boslathyrus)
Leersia oryzoides (Rijstgras)
Legousia hybrida (Klein spiegelklokje)
Legousia speculum-veneris (Groot spiegelklokje)

Leonurus cardiaca (Hartgespan)
 Lepidium campestre (Veldkruidkers)
 Lepidium latifolium (Peperkers)
 Lepidium ruderaale (Steenkruidkers)
 Limosella aquatica (Slijkgroen)
 Linaria repens (Gestreepte leeuwebek)
 Linum catharticum (Geelhartje)
 Lithospermum officinale (Glad parelzaad)
 Lonicera xylosteum (Rode kamperfoelie)
Lotus corniculatus
 subsp. tenuifolius (Smalle rolklaver)
 Ludwigia palustris (Waterlepelkje)
 Luronium natans (Drijvende waterweegbree)
 Luzula luzuloides (Witte veldbies)
 Lycium barbarum (Boksdoorn)
 Lycopodium clavatum (Grote wolfsklauw)
 Lycopodium inundatum (Moeraswolfsklauw)
 Lysimachia nemorum (Boswederik)
 Lysimachia thyrsoiflora (Moeraswederik)
 Lythrum portula (Waterpostelein)
 Lythrum hyssopifolia (Kleine kattestaart)

Malva alcea (Vijfdelig kaasjeskruid)
 Malva moschata (Muskuskaasjeskruid)
 Marrubium vulgare (Malrove)
 Medicago arabica (Gevlekte rupsklaver)
 Medicago falcata (Sikkelklaver)
 Medicago x varia (Bonte luzerne)
 Medicago minima (Kleine rupsklaver)
 Medicago nigra (Ruige rupsklaver)
 Melampyrum arvense (Wilde weit)
 Melampyrum pratense (Hengel)
 Melilotus indica (Kleine honingklaver)
 Mentha x niliaca (Wollige munt)
 Mentha pulegium (Polei)
 Mentha suaveolens (Witte munt)
 Mentha x maximiliana
 Menyanthes trifoliata (Waterdrieblad)
 Mibora minima (Dwerggras)
 Minuartia hybrida (Tengere veldmuur)
 Misopates orontium (Akkerleeuwebek)
 Montia fontana subsp. chondrosperma (Bronkruid)
 Muscari botryoides (Blauwe druifjes)
 Muscari comosum (Kuifhyacint)
 Mycelis muralis (Muursla)
 Myosotis laxa (Zompvergeet-mij-nietje)
 Myosotis ramosissima (Ruw vergeet-mij-nietje)
 Myosotis stricta (Stijf vergeet-mij-nietje)
 Myosurus minimus (Muizestaart)
 Myrica gale (Wilde gage)

Myriophyllum alterniflorum (Teer vederkruid)
Myriophyllum verticillatum (Kransvederkruid)
Myrrhis odorata (Roomse kervel)

Narcissus pseudonarcissus
subsp. *pseudonarcissus* (Wilde narcis)
Nardus stricta (Borstelgras)
Narthecium ossifragum (Beenbreek)
Neottia nidus-avis (Vogelnestje)
Nepeta cataria (Wild kattedruif)
Nymphoides peltata (Watergentiaan)

Odontites vernus
subsp. *vernus* (Akkerogentroost)
Oenanthe fistulosa (Pijptorkruid)
Onobrychis viciifolia (Esparcette)
Onopordum acanthium (Wegdistel)
Ophioglossum vulgatum (Addertong)
Ophrys apifera (Bijenorchis)
Ophrys insectifera (Vliegenorchis)
Orchis mascula (Mannetjesorchis)
Orchis militaris (Soldaatje)
Orchis morio (Harlekijn)
Orchis purpurea (Purperorchis)
Orchis simia (Aapjesorchis)
Oreopteris limbosperma (Stippelvaren)
Ornithogalum nutans (Knikkende vogelmelk)
Orobanche hederæ (Klimopbremraap)
Orobanche minor (Klavervreter)
Orobanche rapum-genistæ (Grote bremraap)
Osmunda regalis (Koningsvaren)
Oxycoccus palustris (Kleine veenbes)

Parietaria judaica (Klein glaskruid)
Parietaria officinalis (Groot glaskruid)
Paris quadrifolia (Eenbes)
Parnassia palustris (Parnassia)
Pastinaca sativa
subsp. *urens* (Brandpastinaak)
Pedicularis sylvatica (Heidekartelblad)
Petrorhagia prolifera (Mantelanjer)
Phegopteris connectilis (Smalle beukvaren)
Phyteuma spicatum
subsp. *nigrum* (Zwartblauwe rapunzel)
Picris echioides (Dubbelkelk)
Pilularia globulifera (Pilvaren)
Platanthera bifolia (Welriekende nachtorchis)
Platanthera chlorantha (Bergnachtorchis)
Poa angustifolia (Smal beemdgras)
Poa bulbosa (Knolbeemdgras)

Polygala comosa (Kuifvleugeltjesbloem)
Polygala serpyllifolia (Liggende vleugeltjesbloem)
Polygala vulgaris (Gewone vleugeltjesbloem)
Polygonatum verticillatum (Kranssalomonszegel)
Polygonum bistorta (Adderwortel)
Polygonum minus (Kleine duizendknoop)
Polypodium interjectum (Brede eikvaren)
Polypodium vulgare (Gewone eikvaren)
Polystichum aculeatum (Stijve naaldvaren)
Populus nigra (Zwarte populier)
Portulaca oleracea (Postelein)
Potamogeton acutifolius (Spits fonteinkruid)
Potamogeton alpinus (Rossig fonteinkruid)
Potamogeton berchtoldii (Klein fonteinkruid)
Potamogeton gramineus (Ongelijkbladig fonteinkruid)
Potamogeton lucens (Glanzig fonteinkruid)
Potamogeton mucronatus (Puntig fonteinkruid)
Potamogeton obtusifolius (Stomp fonteinkruid)
Potamogeton perfoliatus (Doorgroeid fonteinkruid)
Potentilla anglica (Kruipganzerik)
Potentilla argentea (Viltganzerik)
Potentilla norvegica (Noorse ganzerik)
Potentilla palustris (WATERAARDBEI)
Potentilla recta (Rechte ganzerik)
Potentilla supina (Liggende ganzerik)
Potentilla verna (Voorjaarsganzerik)
Primula veris (Gulden sleutelbloem)
Primula vulgaris (Stengelloze sleutelbloem)
Pseudofumaria alba (Geelwitte helmbloem)
Pulmonaria officinalis (Gevlekt longkruid)
Pyrola minor (Klein wintergroen)
Pyrola rotundifolia (Rond wintergroen)

Ranunculus aquatilis (Fijne waterranonkel)
Ranunculus arvensis (Akkerboterbloem)
Ranunculus auricomus (Gulden boterbloem)
Ranunculus circinatus (Stijve waterranonkel)
Ranunculus fluitans (Vlottende waterranonkel)
Ranunculus hederaceus (Klimopwaterranonkel)
Ranunculus lingua (Grote boterbloem)
Ranunculus ololeucos (Witte waterranonkel)
Ranunculus serpens subsp. *nemorosus* (Bosboterbloem)
Rhamnus catharticus (Wegedoorn)
Rhinanthus alectorolophus (Harige ratelaar)
Rhinanthus angustifolius (Grote ratelaar)
Rhinanthus minor (Kleine ratelaar)
Rhynchospora alba (Witte snavelbies)
Rhynchospora fusca (Bruine snavelbies)
Ribes alpinum (Alpenbes)
Rorippa austriaca (Oostenrijkse kers)

Rorippa nasturtium-aquaticum (Witte waterkers)
Rosa agrestis (Kraagroos)
Rosa arvensis (Bosroos)
Rosa tomentosa (Viltroos)
Rosa villosa (Bottelroos)
Rudbeckia laciniata (Slipbladige rudbeckia)
Rumex maritimus (Goudzuring)
Rumex palustris (Moeraszuring)
Rumex scutatus (Spaanse zuring)
Rumex thyrsoflorus (Geeorde zuring)

Sagina nodosa (Sierlijke vetmuur)
Sagittaria sagittifolia (Pijlkruid)
Salix fragilis (Kraakwilg)
Salix purpurea (Bittere wilg)
Salix repens (Kruipwilg)
Salsola kali subsp. *ruthenica* (Zacht loogkruid)
Salvia pratensis (Veldsalie)
Salvia verticillata (Kranssalie)
Sambucus ebulus (Kruidvlier)
Sanguisorba officinalis (Grote pimpernel)
Sanicula europaea (Heelkruid)
Satureja acinos (Kleine steentijm)
Satureja calamintha
   subsp. *sylvatica* (Bergsteentijm)
   subsp. *calamintha* (Kleinbloemige bergsteentijm)
Satureja vulgaris (Borstelkrans)
Saxifraga granulata (Knolsteenbreek)
Saxifraga tridactylites (Kandelaartje)
Scabiosa columbaria (Duifkruid)
Scandix pecten-veneris (Naaldekerfvel)
Scilla non-scripta (Wilde hyacint)
Scirpus cespitosus
   subsp. *germanicus* (Veenbies)
Scirpus fluitans (Vlottende bies)
Scirpus holoschoenus (Kogelbies)
Scirpus lacustris
   subsp. *tabernaemontani* (Ruwe bies)
Scirpus maritimus (Heen)
Scleranthus polycarpus (Kleine hardbloem)
Scrophularia umbrosa (Gevleugeld helmkruid)
Scutellaria minor (Klein glidkruid)
Sedum album (Wit vetkruid)
Sedum rupestre (Tripmadam)
Sedum sexangulare (Zacht vetkruid)
Selinum carvifolia (Karwijselie)
Senecio aquaticus (Waterkruiskruid)
Senecio congestus (Moerasandijvie)
Senecio erucifolius (Viltig kruiskruid)
Senecio fluviatilis (Rivierkruiskruid)

Setaria pumila (Geelrode naalbaar)
Silaum silaus (Weidekervel)
Silene noctiflora (Nachtkoekoeksbloem)
Silene nutans (Nachtsilene)
Silene vulgaris (Blaassilene)
Sisymbrium loeselii (Spiesraket)
Sium latifolium (Grote watereppe)
Solidago virgaurea (Echte guldenroede)
Sparganium erectum
   subsp. *neglectum* (Bruine egelskop)
Sparganium natans (Kleinste egelskop)
Spiranthes spiralis (Herfstschröeforchis)
Stachys officinalis (Betonie)
Stellaria neglecta (Heggevogelmuur)
Stellaria nemorum (Bosmuur)
Stellaria palustris (Zeegroene muur)
Stratiotes aloides (Krabbescheer)
Succisa pratensis (Blauwe knoop)

Teesdalia nudicaulis (Klein tasjeskruid)
Tetragonolobus maritimus (Hauwklaver)
Teucrium chamaedrys (Echte gamander)
Teucrium montanum (Berggamander)
Thelypteris palustris (Moerasvaren)
Thlaspi caerulescens
   subsp. *caerulescens* (Zinkboerenkers)
Thlaspi perfoliatum (Doorgroeide boerenkers)
Thymus praecox (Kruiptijm)
Thymus serpyllum (Wilde tijm)
Tilia cordata (Winterlinde)
Tilia platyphyllos (Zomerlinde)
Tragopogon porrifolius (Paarse morgenster)
Trifolium fragiferum (Aardbeiklaver)
Trifolium medium (Bochtige klaver)
Trifolium striatum (Gestreepte klaver)
Triglochin palustris (Moeraszoutgras)

Ulex europaeus (Gaspeldoorn)
Ulmus glabra (Ruwe iep)
Ulmus laevis (Steeliep)
Utricularia australis (Loos blaasjeskruid)
Utricularia intermedia (Plat blaasjeskruid)
Utricularia minor (Klein blaasjeskruid)
Utricularia vulgaris (Groot blaasjeskruid)

Vaccinium vitis-idaea (Rode bosbes)
Valeriana dioica (Kleine valeriaan)
Valerianella dentata (Getande veldsla)
Verbascum lychnitis (Melige toorts)
Verbascum phlomoides (Keizerskaars)

Veronica agrestis (Akkerereprijs)
Veronica anagallis-aquatica (Blauwe waterereprijs)
Veronica austriaca
    subsp. teucrium (Brede ereprijs)
Veronica catenata (Rode waterereprijs)
Veronica longifolia (Lange ereprijs)
Veronica montana (Bosereprijs)
Veronica polita (Gladde ereprijs)
Veronica scutellata (Schildereprijs)
Veronica triphyllos (Handjesereprijs)
Viburnum lantana (Wollige sneeuwbal)
Vicia lathyroides (Lathyruswikke)
Vicia lutea (Gele wikke)
Vicia pannonica (Hongaarse wikke)
Vicia tenuifolia (Stijve wikke)
Vicia tetrasperma
    subsp. gracilis (Slanke wikke)
Vincetoxicum hirundinaria (Witte engbloem)
Viola calaminaria (Zinkviooltje)
Viola canina (Hondsviooltje)
Viola hirta (Ruig viooltje)
Viola palustris (Moerasviooltje)
Viola tricolor (Driekleurig viooltje)
Viscum album (Maretak)
Vulpia bromoides (Eekhoorngras)

COLOFON

Samenstelling:	Bureau Landelijk Gebied
Tekstverwerking en DTP:	Secretariaat Afdeling Bovengemeentelijke Zaken en Bureau Tekstverwerking
Ontwerp en figuren:	Bureau Tekenkamer
Reproductie:	Huisdrukkerij Provincie Limburg
Fotoverantwoording:	Plan: J. Geraedts (pag. 20) J. van der Coelen (pag. 22) R. Schols (pag. 10, 31, 35) K. Lemmens (pag. 8) Toelichting: F. Schepers (pag. 76, 99) B. van Noorden (pag. 61,78) R. Schols (pag. 54, 57, 67, 69) K. Lemmens (pag. 81)

Beleidsnota Natuur en Landschap 1995-1999

Plankaart: NATUUR IN LIMBURG
Vastgesteld door Provinciale Staten op 17 februari 1995

1007-22

LEGENDA

- natuurgebied of bos met accent natuur
- overig bosgebied
- ecologische ontwikkelingszone
- ecologische verbindingzone
- landbouwgebied met aan kleine landschapselementen gebonden natuurwaarden
- landbouwgebied met aan openheid gebonden natuurwaarden
- overig gebied
- gemeentegrens
- provinciegrens

 topografische ondergrond

Provincie Limburg

0 2 10 km

